

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

Rovnováha zájmů a politika životního prostředí EU

Diplomová práce

Brno 2006

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Markéta Pitrová, Ph.D.

Vypracovala:

Veronika Valachová
UČO: 52735
Imatrikulace: 2000

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen
prameny uvedené v seznamu literatury.*

V Brně dne 20.5.2006

Veronika Valachová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doktorce Markétě Pitrové za vedení mé práce, za trpělivost a za její rady a připomínky.

Obsah

1. Úvod	6
1.1. Obecný úvod.....	6
1.2. Teoretické přístupy.....	7
2. Vývoj politiky životního prostředí	11
2.1 Počátky politiky životního prostředí.....	11
2.2 Politika životního prostředí před přijetím JEA.....	13
2.3 Jednotný evropský akt a jeho důsledky v institucionální oblasti.....	15
2.4 Politika životního prostředí po tzv. Maastrichtské a Amsterdamské smlouvě.....	17
2.5 Hlavní zásady evropské politiky životního prostředí.....	23
3. Tvorba politiky v EU z pohledu zájm. skupin	26
3.1 Proč skupiny nemohou ignorovat evropskou úroveň?	26
3.2 Evropské instituce a kanály vlivu.....	30
4. Zájmové skupiny a jejich strategie	40
4.1 Úvod do problematiky zájmových skupin.....	40
4.2 Strategie a úspěšnost průmyslových a obchodních zájmů... ..	42
4.2.1 Postoj zájmových skupin k evropské politice životního prostředí....	42
4.2.2. Regulace emisí a strategie dotčených stran.....	47
4.2.3 Tržní nástroje a jejich účinnost.....	53
4.3. Strategie a úspěšnost veřejných zájmových skupin.....	58
4.3.1 Postoje a důvody pro vzájemnou spolupráci.....	58
4.3.2 Reforma evropské chemické politiky a veřejné zájmové skupiny....	64
4.3.3 Veřejné organizace a mechanismus čistého rozvoje.....	67
4.3.4 Veřejné zájmy a Evropské parlament.....	70
5. Závěr	76
<i>Poznámky</i>	81

Použité zdroje a literatura.....	94
----------------------------------	----

Seznam tabulek

<i>Tabulka č. 1-rozšíření EMAS v EU- 25.....</i>	<i>54</i>
<i>Tabulka č.2- hlasování politických skupin.....</i>	<i>71</i>
<i>Tabulka č. 3- hlasování podle národní příslušnosti.....</i>	<i>72</i>

1. Úvod

1.1. Obecný úvod

Evropská unie bývá občas charakterizována jako progresivní síla v oblasti ochrany životního prostředí. Optimistické hodnocení samozřejmě nesdílejí všichni pozorovatelé, ale i tak je pozoruhodné, jakým vývojem ekologická politika na evropské úrovni během uplynulých třiceti let prošla.

Zakládající Římské smlouvy se o životním prostředí nijak specificky nezmiňovaly a politická debata se v 50. letech soustředila především na otázku, jak urychlit ekonomický růst a zvýšit hmotnou životní úroveň evropských občanů (McCormick 2001: 43), než na problém, jaký má nárůst průmyslové výroby vliv na změny klimatu a stav ekosystémů.

Je logické, že samotné ekologické téma bylo na evropskou úroveň přeneseno až v okamžiku, kdy vzrůstající materiální blahobyt a překonání důsledků 2. světové války v nejvyspělejších státech vedl i ke změně mentality občanů, kteří se začali více zajímat i o negativní dopady ekonomického růstu a ekonomické integrace. „Evropeizace“ problému ochrany životního prostředí tak může být chápána jako důsledek změny hodnot v některých členských státech ve směru zrození tzv. postmaterialismu.¹

Ekologické problémy, jejichž palčivost nejen západoevropská veřejnost od 60. let pocítovala, nemohly být už ze své povahy řešeny jen na úrovni národního státu. Individuální postup by způsobil, že podnikatel ze státu s nižším stupněm ochrany by mohl mít problémy s uvedením svého výrobku na trh v zemi s přísnější ekologickou legislativou. Evropské řešení se od počátku jevílo jako možná cesta, jak zabránit roztržtění jednotného trhu.

Přenesení politiky životního prostředí na evropskou úroveň bylo postupně legitimizováno i některými dalšími faktory. V mezinárodních jednáních o klimatických změnách, procesu odlesňování a mizení ozonové vrstvy se ukázalo, že regionální spolupráce může zvýšit váhu jednotlivých členských zemí a je výhodnější než individuální postup každého hráče. Potřeba vyjednávání na mezinárodní, globální úrovni tak posunula roli EU i za hranice členských států (Bomberg E. 1998: 35)

Z hlediska výzkumu nabízí oblast politiky životního prostředí v EU několik možností. Jednak můžeme popsat její vývoj a zkoumat, do jaké míry se původně roztržtšená oblast konsolidovala v komplexně provázanou politiku. Práce přitom může využít metody prosté deskripce dokumentů a legislativních aktů.

Publikované studie o politice životního prostředí dokumentovaly rozvoj, jaký politika životního prostředí zaznamenala od roku 1973 (kdy byl přijat první rámcový program) do současnosti.² Původní snaha o vyřešení problémů spojených s budováním jednotného trhu a rozdílnou podobou politiky členských zemí byla zcela zřejmě nahrazena propracovanějšími programy kladoucími si za cíl dosažení udržitelného rozvoje a vyžadujícími, aby byl princip udržitelnosti zohledňován ve všech oblastech.

Pouhé studium smluv a legislativy ovšem nedává odpověď na otázku, proč došlo ke změnám politiky, a kdo byl schopen ovlivnit její výslednou podobu. Pokud se snažím rozplést vztahy mezi jednotlivými aktéry evropské integrace, dostávám se již více na půdu teoretických přístupů.

1.2. Teoretické přístupy

Procesem tvorby, ovlivňování a konečného přijímání rozhodnutí se do jisté míry zabývají všechny teoretické školy studující evropskou integraci. Práce se ale nemůže omezovat jen na analýzu tvorby politické vůle na národní úrovni (což je jistým nedostatkem intergovernmentálních přístupů³) nebo na druhé straně upřednostňovat jen nadnárodní aktéry (což je charakteristické pro neofunkcionalismus).

Oproti tomu se teorie multi-úrovňového vládnutí snažila o zahrnutí všech relevantních úrovní, na nichž politický proces v EU probíhá (Císař 2002: 54), a proto může být považována za vhodný prostředek pro analýzu a výběr aktérů.

Podle MUV jsou všechny úrovně „vlády“ vzájemně propojeny ..striktní rozdělení mezi domácí a mezinárodní politikou je zrušeno. Delegování rozhodovací autority na nadnárodní úroveň v tomto pojetí oslabuje státní (vládní) aktéry a umocňuje aktéry nevládní. Politický proces v EU je charakterizován vzájemným propojením národních, regionálních a nadnárodních institucí, které umožňují různým aktérům na odlišných úrovních ..“obejít“ národní (státní) úroveň tak, jak to explikuje příklad přímé spolupráce mezi různými eurolobbystickými skupinami a evropskými institucemi (Císař 2002:54)

Výzkum vlivu jednotlivých aktérů na tvorbu a výslednou podobu politiky životního prostředí bude proto ve smyslu výše nastíněné teorie zkoumat jak vliv národních, tak i nadnárodních institucí a skupin. Rozsah tématu si ale vyžaduje provedení přece jen jisté redukce a větší specifikaci toho, co bude cílem práce.

Proces přijímání rozhodnutí a vliv jednotlivých aktérů, především neinstitucionální povahy (zájmové skupiny), byl vždy předmětem teorií i kontroverzí. Zprostředkování zájmů se stalo

tématem pro společenské a politické vědce už v 19. a na počátku 20. století, kdy se ve Spojených státech objevila teorie pluralismu.⁴

Moderní společnost byla v rámci této teorie chápána jako složitá síť vztahů. Byla vnitřně rozčleněna na množství odlišných zájmových skupin, které měly různý přístup ke zdrojům, jichž využívaly při prosazování svých potřeb. Rozdrobenost skupin a struktura společnosti přitom znemožňovaly, aby převážil pouze jeden zájem, resp. aby pouze jedna ze skupin dosáhla v politickém procesu dominantního postavení (Říchová 2000: 156) Konflikty nebyly v rámci pluralistického přístupu chápány jako negativní rys, ale jako přirozený projev systému. Zájmová skupina má obecně podle příznivců pluralismu význam jen tehdy, pokud je v konfliktu s jinými, skupiny se tedy tvoří navzájem. Slovy politického vědce a teoretika pluralismu F. Bentleyho: “všechny skupiny mají hodnotu jen v perspektivě jiných skupin“(Říchová 2000: 146)

Pluralistické pojetí fungování společnosti ovšem nezůstalo jediným přístupem a nebylo ušetřeno kritiky za přílišnou normativnost. Zvláště od 70. let 20. století na významu získala jiná teorie zprostředkování- tzv. liberálního korporativismus, která vycházela z empirického pozorování a způsobu tvorby politické vůle v moderních státech.⁵

V rámci takto pojatého modelu zprostředkování se setkáváme s omezeným počtem hierarchicky uspořádaných organizací, které při vyjednávání se státem zastupují zájmy svých členů a současně se i podílejí na uskutečňování státní politiky. Monopolní svazy se vyznačují vnitřní hierarchicky organizovanou strukturou, přičemž hierarchicky jsou organizováni i jejich členové. Svazy jsou funkčně diferencované, vůči jiným svazům nevystupují nadřazeně, disponují státním uznáním (například ve formě státní licence) a jsou podrobeny kontrole. Posléze byl korporativismus jako pojem rozšířen na všechny typy a formy vztahů mezi zájmovými skupinami, které se vytváří a fungují v rámci jednotlivých sektorů, případně na regionální úrovni. Tato forma korporativismu získala souhrnné označení mezikorporativismus (Říchová 2000: 180)

Oba popsané přístupy- pluralismus i liberální korporativismus- se ale ve svém výzkumu zaměřovaly na fungování národních států. Je kontroverzní otázkou, zda podobné přístupy mohou být uplatněny i při popisu dění v Evropské unii, která institucionálních znaků státu zřejmě nedosahuje. Na druhou stranu EU jako příklad politického systému očividně přijímá rozhodnutí a přitahuje pozornost zájmů, které navazují kontakty s administrativou a politickými představiteli s cílem konečnou podobu rozhodnutí ovlivnit.

Charakter přijímání rozhodnutí v EU (popsaný výše jako tzv. multi-úrovňové vládnutí) ale vedl k rozšíření názoru, že v rámci v EU nemohly a nemohou vzniknout vztahy založené

na mechanismech korporativismu na nejvyšší úrovni. Pozice Komise je příliš slabá, nemůže efektivně kontrolovat podobu skupin fungujících v EU, nemůže jim poskytnout dostatečnou oporu a uznání (neplní tedy totožnou roli jako vláda v systému korporativismu v rámci národního státu) a nakonec ani ovlivnit rozsah agendy, která spadá pod její pravomoc. Třebaže jednoznačné hodnocení prostředí EU jako konfliktně- pluralistického není přesné⁶, celkově převládá pluralistická logika (Greenwood, Webster. 2000: 13)

Přijímá-li studie obecně pluralismus jako mechanismus zprostředkování zájmů v EU a zároveň je jejím cílem zjistit, jakým způsobem a s jakým výsledkem probíhá tvorba politiky životního prostředí, musí se vyrovnat s kritickými hodnoceními.

Pluralismus jako teorie byl vždy kritizován za svoje opomíjení zásadních problémů, které vyplývají z faktu, že skupiny působící v politickém systému nemají stejnou schopnost a především prostředky dosáhnout samostatně svých cílů. Státy a nestátní organizace (například EU), v jejichž rámci spolu skupiny pluralisticky soutěží, nakonec projevují tendenci upřednostňovat „silnější“ zájmové skupiny před těmi, které zastupují „slabší“ zájem a nedisponují dostatečnými prostředky k tomu, aby si zajistily a udržely přístup k důležitým osobám.

Podobná kritika pluralismu - v teoretické i praktické rovině - zaznívala i v případě diskusí o EU a jejích politikách.

Konkrétně vztaheno na námi vybranou oblast životního prostředí se objevoval názor, že politika EU je přizpůsobována zájmům obchodních organizací a regulace je navrhována v takové podobě, aby zájmy podnikatelských a obchodních kruhů byly co nejméně dotčeny. Proto EU dodnes nepřistoupila k zavedení jednotné daně z energií na evropské úrovni, zato ale podporovala tržně flexibilní nástroje při jednání o změnách klimatu (Balanyá, Doherty A., Hoedeman O., Ma'anit A., Wesselius E. 2003: 199- 213)

Vyskytly se ale i opačné pohledy a protiargumentace tvrdící, že prostředí EU přece jen nemůžeme charakterizovat jako úplně čistý pluralismus. Evropské instituce prokazatelně usilovaly o zapojení i slabších zájmových skupin, jejichž aktivity pomáhaly financovat, a tím překonat ekonomickou nerovnost v systému.

Úkolem práce bude proto zjistit, jaké modely vztahů a spolupráce existují mezi zájmovými skupinami, institucemi a rozhodujícími osobami působícími na úrovni Evropské unie. Pokusí se ověřit teze kritiků pluralismu na jedné a kritiků přílišného propojení mezi (především) úředníky Komise a na veřejný zájem orientovanými skupinami na druhé straně. Mezi další témata bude patřit otázka, do jaké míry jsou zájmové skupiny ovlivněny prostředím, ve

kterém se pohybují (institucionální aspekt) a jaká strategie jim přináší největší užitek. Vyznačuje se evropský politický systém spíše konfliktními nebo kooperativními vztahy?

Hypotéza je přitom založena na předpokladu, že kooperace a kompromis bude z důvodů institucionální složitosti a množství zájmů v evropském prostředí převládat a že žádná zájmová skupina- včetně nejefektivnějších- není v pozici, ve které by dokázala kontrolovat výslednou podobu legislativy. Ani snaha o kooperaci a dosažení přijatelného řešení pro většinu zainteresovaných stran samozřejmě nevyklučuje relativně silnější postavení obchodních a podnikatelských zájmů. Jejich výhodná vyjednávací pozice je dána i faktem, že právě podnikatelský sektor je považován za důležitého partnera při dosahování dalších cílů Společenství- zvyšování konkurenceschopnosti Evropy a vytváření nových pracovních míst. Nerovnováha mezi zájmovými skupinami však neznamená, že každá konkrétní politika bude navrhována a přijata jen v takové podobě, aby uspokojila podnikatelské kruhy a federace.

Podobně vztahy mezi jednotlivými skupinami a evropskými institucemi nemohou být popsány pomocí jednoduchých kategorií. Obecně se předpokládá, že z hlediska politiky životního prostředí se Evropský parlament- zvláště po navýšení svých pravomocí Maastrichtskou a Amsterdamskou smlouvou- stal přirozeným spojencem ekologických sdružení (a jiných veřejných skupin). Jeho pozice je ale omezená, protože v procesu nefiguruje jako iniciátor v počáteční fázi, ale pouze jako korektor a v případě nutnosti „blokátor“ legislativy. Evropský parlament také nemůže být posuzován jako homogenní těleso a ani zde nebude podle mého názoru normou čistě ideologické řešení, eventuelně prosazované spojenectvím ekologických skupin a postmaterialistické strany Zelených.

Z hlediska struktury textu bude úvodní část věnována chronologickému vývoji a vymezení politiky životního prostředí, i když nijak hloubkovému, neboť deskripce oblasti není předmětem zkoumání (faktograficky bude vycházet zvláště z práce politologa Johna McCormicka *Environmental Policy in the European Union*, 2001). Popis bude zohledňovat zájmy a postoje jednotlivých členských států.

V další části bude nejprve přiblížen mechanismus přijímání rozhodnutí v rámci Společenství včetně klíčových kontaktních bodů a sítí, aby do procesu posléze mohla být zasazena činnost zájmových skupin. Postup přitom bude tématický od popisu jednotlivých, konkrétních skupin, sítí a federací (průmyslové a obchodní federace, veřejné zájmové skupiny atd.) přes analýzu jejich postupu až po zhodnocení jejich úspěšnosti .

2. Vývoj politiky životního prostředí a role členských států

2.1. Počátky politiky životního prostředí

V počáteční fázi budování Evropských společenství nepředstavovala téma ochrany životního prostředí oblast, které by byla na nadnárodní úrovni věnována pozornost. Článek 36 Smlouvy o EHS definující důvody pro možné omezení volného pohybu zboží ze strany členských států zmiňoval i „ochranu zdraví a života lidí, zvířat a rostlin“, což by mohlo být interpretováno jako záměrné ponechání problému v kompetenci národních států (McCormick 2001:43) Ve skutečnosti se koncept tzv. ekologicky udržitelného rozvoje nenacházel v době schvalování Římských smluv v centru politické pozornosti a priority dostaly ekonomické otázky spojené s vytvářením jednotného trhu, společného obchodního tarifu a formulování zásad společné zemědělské politiky.

Zároveň ale již první smlouvy obsahovaly články, na nichž mohly být později založeny první legislativní akty usilující o ochranu životního prostředí na celoevropské úrovni. Problematika byla v 50. a 60. letech spojována s ochranou lidského zdraví, pozdější představy vnesené do debaty ekologickými hnutími vyzdvihující zachování rozmanitosti a nenarušenost přirozeného, přírodního prostředí jako hodnotu sama o sobě nebyly rozšířeny. Proto první „environmentální“ legislativa z přelomu 50. a 60. let vycházela ze smlouvy Euratom a kladla si za cíl ochranu zdraví zaměstnanců před radioaktivní zářením.⁷

Také Smlouva o EHS otevírala cestu budoucí politice životního prostředí některými svými články- článek 2 zavazoval Společenství k „sledování harmonického rozvoje ekonomických aktivit, k jejich rovnoměrnému a vyrovnanému rozšiřování, růstu stability a zvyšování životní úrovně (Smlouva o EHS 1957) Rovnoměrný rozvoj přitom v jisté interpretaci předpokládá i respekt k ekologickým dopadům hospodářské činnosti. Další legislativní oporu nabízel článek 100 dávající pravomoc Radě ministrů, aby na základě návrhu Komise přijala „jednomyslné rozhodnutí⁸ v otázce, která má vliv na udržení a fungování jednotného trhu.“ Pozdější legislativa v oblasti životního prostředí před přijetím Jednotného evropského aktu byla přijímána právě s odvoláním na článek 100 a motivována snahou zajistit hladké fungování společného trhu. Pro počáteční rozvoj politiky bylo ovšem klíčové období let 1973- 1986, které John McCormick nazval „environmentální revolucí“.

Jedním z důsledků politických, ekonomických a společenských změn, k nimž došlo v průmyslových státech na sklonku 60. let, byl i větší důraz na téma ochrany životního prostředí, které se dostalo do popředí agendy národních států i mezinárodních organizací (Mc Cormick J. 2001:46) Generace, která vyrůstala v poválečném období a pro níž se stal hospodářský růst 50. a 60. let samozřejmostí, začala zdůrazňovat hodnotu tzv. kvalitního života a negativní vlivy ekonomického rozvoje.

Návrhy na řešení ekologických otázek na mezinárodní úrovni byly vzneseny na půdě Spojených národů. Paradoxně nečlenský stát EHS- Švédsko- stál za organizací konference OSN, která proběhla v červnu 1972 ve Stockholmu, jejímž hlavním tématem byl stav životního prostředí a jež inspirovala Společenství k zahájení politiky na evropské úrovni. (Mc Cormick 2001: 212) Angažovanost Švédska a také Norska ovšem byla pochopitelná, neboť právě tyto státy čelily negativním důsledkům ekonomického rozvoje ve Velké Británii a Německu- „okyselené“ srážky díky směru vanutí větru spadly až ve Skandinávii.⁹

Aktivita severských států pak zůstala trvalou konstantou politiky životního prostředí na mezinárodní úrovni (což se projevilo i po vstupu Švédska a Finska do EU po roce 1995) i proto, že obyvatelstvo v bohatých a postmaterialisticky orientovaných zemích severní Evropy citlivě reagovalo na hrozbu možného zničení životního prostředí. Domácí tlak veřejnosti a zájmových skupin nutil vlády k aktivnímu přístupu na všech možných fórech. Právě první polovina 70. let byla ve Švédsku charakterizována nárůstem ekologických iniciativ, jejich snahou proniknout nejprve do komunální politiky a kontroverzí okolo využívání jaderné energetiky, která nakonec vyústila až ve změnu vlády (Pečínka 2002: 125)

Podobný vztah mezi vzrůstem významu postmateriálních hodnot na domácí půdě a kritickou reakcí na objektivní a měřitelné známky destrukce životního prostředí ovšem nebyly pozorovatelné jen ve Skandinávii, ale i v jiných industriálních zemích „severu“- například i v Německu nebo zemích Beneluxu. Také ekologické katastrofy 60. a 70. let a jejich medializace napomohly k etabliaci politiky životního prostředí na evropské úrovni.¹⁰

V návaznosti na stockholmskou konferenci Evropská rada na summitu v Paříži, který se konal 19.- 20. října 1972, deklarovala svůj zájem na řešení ochrany životního prostředí a vyzvala Komisi k přijetí konkrétních opatření. (Fiala, Pitrová 2003:433)

V této době už zvláště Německo a Nizozemí měly rozvinutou legislativu na národní úrovni a měly proto i zájem na evropském řešení. Jejich argumentace zdůrazňovala, že fungování společného trhu si vyžaduje společný postup a aktivity, které by zabránily „nečestné“ tržní soutěži, na níž by ekonomicky vydělávaly státy s méně přísnými pravidly a nižšími ekologickými náklady (Bomberg 1998:35).

2.2. Politika životního prostředí před přijetím JEA

Výsledkem kombinace politických, společenských a ekonomických faktorů se stal první rámcový Evropský akční program, který členské státy schválily v roce 1973 a ve kterém byly stanoveny cíle pro období do roku 1977. Členové Společenství se přihlásili k cíli snížit emise vozidel, zmírnit agrární a průmyslové znečištění takovými opatřeními, jako byla například kontrola kvality říčních vod, spotřeby energie, sledování úrovně hluku, kontaminace atd. (Fiala, Pitrová 2003: 434)

Společně s přijetím rámcového programu došlo k vytvoření i dalších institucionálních nástrojů. Pod záštitou Generálního ředitelství III (průmyslová politika) začala působit jednotka zabývající se ochranou životního prostředí a spotřebitelů a v Evropském parlamentu vznikl Výbor pro životní prostředí¹¹.

Ve stejné době započala i aktivizace zájmových skupin na evropské úrovni- první zastřešující organizace- Evropský úřad pro životní prostředí (EEB)- zahájil svou činnost v roce 1974.

První rámcový program nepředstavoval ucelenou a provázanou koncepci a jeho cíle byly příliš vágní. Stejnými nedostatky trpěl i druhý rámcový program (třebaže položil základ dodnes platným principům politiky životního prostředí), který byl vodítkem pro léta 1977- 81. Legislativní akty byly přijímány s odkazem na články 100 a 235¹² Smlouvy o EHS a na stejné články se odvolával i Evropský soudní dvůr v situacích, kdy se na pořad jeho jednání dostaly konflikty mezi Komisí a členskými státy nepřevádějícími evropskou legislativu do svých národních právních řádů.¹³

Přestože se v období realizace prvního a druhého rámcového programu podařilo schválit téměř 110 nařízení, směrnic a rozhodnutí (McCormick 2001:52), které pokrývaly problematické oblasti typu kvalita vodních toků nebo nakládání s nebezpečnými odpady, roztržitost a slabá ukotvenost politiky životního prostředí působily jako omezující prvek.

Teprve třetí rámcový program, jehož realizace byla plánována na roky 1983- 1987, vůbec poprvé upozornil na nutnost provázanosti mezi politikou životního prostředí a ostatními politikami.

Naléhavost problému byla zdůrazněna několika ekologickými haváriemi(zvláště tzv. případem Seveso) a několika vnějšími faktory, které si uvědomovaly především státy mající největší zájem na evropské regulaci a nadnárodní politice životního prostředí.

Německý aktivní postoj byl například poznamenán vnitrostátní situací, kdy v roce 1983 poprvé do Spolkového sněmu pronikli zástupci strany Zelených (Pečínka 2002:25), což signalizovalo důležitost ekologických témat pro německou veřejnost.

Hlavní hrozba ze strany „progresivních“ států byla nicméně spatřována v tzv. jižním rozšíření. Noví členové Společenství z oblasti Středomoří logicky neprojevovali příliš velké nadšení pro přísnou regulaci –jejich ekonomická situace je vedla k opatrnosti a jistým obavám, aby regulace nezadusily jejich domácí průmysl a nezpůsobily nakonec ekonomické zaostávání. Také jihoevropská veřejnost nepřikládala ochraně životního prostředí takový význam jako (logicky) růstu své životní úrovně.

Před jižním rozšířením přitom obecně Německo, Nizozemí a Dánsko vystupovali v roli zastánců propracované politiky, zatímco Velká Británie a Irsko dávali najevo zdrženlivější postoj (ostatní členové nezastávali jednoznačnou pozici (McCormick 2001:54).

Postoj Velké Británie k politice životního prostředí by přitom mohl být hodnocen jako překvapivý, protože Británie bezesporu patřila k relativně vyspělejším průmyslovým zemím a část populace zastávala postmaterialistické názory. Již před svým vstupem do Společenství v roce 1973 navíc Spojené království přijalo některé ekologické zákony, třebaže se jeho politika vyznačovala rozdrobeností a jednotlivé oblasti (odpadové hospodaření, čistota vodních toků) byly posuzovány samostatně bez vzájemné provázanosti (De Bruin 1999:15) V tomto ohledu se ale britská politika nelišila od praxe jiných zemí. Obecně byla ovšem Británie počátkem 70.let hodnocena jako průkopník a aktivní stát v oblasti ochrany životního prostředí. Po svém vstupu do Společenství se ale často profilovala jako odpůrce navrhované legislativy.

Její postup se mohou pokusit vysvětlit několika faktory. Z hlediska teorie liberálního intergovernmentalismu -která může být aplikována jako vhodný nástroj pro vysvětlení motivací národních států- vlády přistupují k mezinárodní spolupráci tehdy, když jsou jim v důsledku rostoucí mezinárodní závislosti vnuceny náklady jinými aktéry –tzv. negativní externality.

Tato teorie by mohla vysvětlit zdrženlivost britské vlády v některých specifických otázkách řešených na evropské úrovni. Například teprve v polovině 90. let byla publikována studie dokazující, že téměř jedna třetina z celkového množství oxidu siřičitého způsobujícího okyselení srážek je do Británie importována z kontinentální Evropy (zpráva Department of the Environment press release, 27. června 1996). Na počátku 80. let byl podíl importovaného oxidu siřičitého na celkovém okyselení srážek v Británii odhadován jen na 11-15%, v důsledku čehož nemusela být nadnárodní akce pocíťována tak urgentně.

Větší roli ale zřejmě sehrála politická kultura a podoba národní politiky životního prostředí v Británii, která se vyznačovala se uzavíráním dobrovolných závazků a silným postavením nestátních aktérů. S pozitivním přijetím se zde setkávaly zvláště politiky založené na dobrovolných dohodách (De Bruin 1999:16), zatímco snahy o tzv. kontinentální způsob regulace byly hodnoceny skepticky.

Evropskou regulaci navíc odmítala především konzervativní vláda paní Thatcherové, která v letech 1979-1990 určovala směr britské politiky a pozici ve Společenství.

2.3. Jednotný evropský akt a jeho důsledky v institucionální oblasti

I přes rozdílnou pozici, kulturu a institucionální charakter politiky v jednotlivých národních státech přineslo kompromisní jednání o revizi primární legislativy zahájené i jako reakce na jižní rozšíření úspěch.

V Jednotném evropském aktu byla problematika životního prostředí zmíněna ve zvláštním pododdíle VI tak, že text JEA vložil do Smlouvy o EHS samostatnou hlavu Hlavu VII zaměřenou přímo na životní prostředí. Za jistý nedostatek bylo nicméně i nadále možné považovat, že péče o životní prostředí nebyla ve smlouvě kategorizována jako samostatná politika, ale pouze jako činnost (Fiala, Pitrová 2003:434) a také skutečnost, že hlasování se mělo nadále řídit zásadou jednomyslnosti, ačkoliv existovaly i právní názory jednomyslnost v jednotlivých případech zpochybňující (před přijetím JEA byl totiž v případě projednávání environmentální legislativ aktivizován článek 100 vztahující se k jednotnému trhu a v otázkách souvisejících s dobudováním vnitřního trhu zavedl JEA hlasování kvalifikovanou většinou) Dikce článku 130s ale ve skutečnosti neumožňovala dvojí výklad, pokud šlo čistě o oblast životního prostředí.

Přínos Jednotného aktu spočíval v tom, že politika životního prostředí dostala pevný smluvní základ a smluvně byly vymezeny a pojmenovány i její (již fungující) principy a cíle. Obavy států s vyšším stupněm ochrany životního prostředí byly kompromisně zohledněny v článku 130t¹⁴, který jednotlivým zemím umožňoval individuálně aplikovat přísnější pravidla, než jaká byla dohodnuta na evropské úrovni.

Třebaže by legislativní opora daná JEA mohla být chápána jako symbolická a nerozšiřující pravomoci Společenství de facto, ve skutečnosti i symbolická změna způsobila zvýšení aktivity institucí. Teprve po přijetí JEA podle některých autorů

(Haigh, Baldock 1989, in: Bomberg 1998:37) můžeme hovořit o faktické evropské politice životního prostředí. V předchozím období zůstávala Komise ve své iniciační roli opatrná, neboť se nechtěla vystavovat riziku, že její aktivita bude odmítnuta s poukazem na nedostatečnou kompetenci a že se jí nepodaří obhájit vztah mezi navrhovanou legislativou a programem jednotného trhu (jako příklad mohu uvést legislativu zaměřenou na ochranu a zachování tzv. přirozeného životního prostředí). Po přijetí JEA – který začlenil mezi cíle Společenství i „udržování, ochraňování a zdokonalování kvality životního prostředí“ a „zajištění uvážlivého a racionálního využívání zdrojů“ (článek 130r) – získaly nadnárodní instituce větší manévrovací prostor pro svou samostatnou činnost a postup (rozhodnutí mezivládní konference mělo dopad na další, na národních vládách a jejich kontrole nezávislý institucionální vývoj).

JEA byl ale také odpovědí na rozpory mezi narůstajícím významem a legislativou v oblasti (jen v rámci plnění 3. akčního programu v letech 1983-1986 bylo přijato 100 legislativních aktů – například směrnice 85/303 regulující množství oxidu dusičnatého v ovzduší nebo směrnice 85/210 upravující obsah olova v benzínu – tedy stejný počet jako v období realizace dvou předcházejících rámcových programů) a velmi slabým vymezením oblasti ve Smlouvách.. Již před přijetím JEA se na pořad jednání dostala také otázka financování a v roce 1984 zahájil činnost první fond zaměřující se na financování projektů v oblasti životního prostředí (McCormick 2001:59)¹⁵

Přijetí JEA následovaly další změny na institucionální úrovni – význam oblasti životního prostředí v hierarchii činností Komise vzrostl. V roce 1985 proto provedla Komise vnitřní reorganizaci a vytvořila nejprve zvláštní portfolio pro oblast dopravy a životního prostředí¹⁶, které bylo v roce 1989 nahrazeno samostatným portfoliem jen pro životního prostředí. Novým komisařem se stal Španěl Carlo Ripa di Meana (McCormick 2001: 52)

Komise zároveň musela reagovat na kritiku, že program dokončení jednotného trhu sleduje jen technokratické zájmy a zcela opomíjí rizika a ekologické náklady.

Cecchiho zpráva vyčísľující náklady tzv. „ne-Evropy“ (nesplnění závazku vytvoření jednotného trhu) neobsahovala žádnou pasáž věnovanou životnímu prostředí, což se snažila Delorsova Komise v roce 1989 napravit publikací studie dokazující, že hospodářský růst a ochrana životního prostředí jsou vzájemně provázané a ne protikladné cíle (Greenwood 1997:179)

Názor, že ekonomický růst a politiku životního prostředí nelze oddělit a postavit proti sobě, byl sdílen většinou členů Komise, velkým počtem členských vlád, poslanci Evropského parlamentu a slovní podporu mu vyjádřili i zástupci podnikatelské sféry a veřejný zájem

sledující ekologické skupiny. Shoda heterogenní skupiny zájmů mohla být ovšem dána přílišnou obecností prohlášení, kdy rozpory panovaly v otázce, jakými konkrétními opatřeními by mělo Společenství ke splnění svých cílů dospět. Společenství také muselo brát v potaz názor veřejnosti, která- zvláště v Německu, Nizozemí a Skandinávii- nepřestala klást důraz na požadavek kvalitního životního prostředí.

Význam tématu pro voliče potvrdily i výsledky přímých voleb do Evropského parlamentu, v nichž překvapivě vysokého výsledku (15%) dosáhla i britská strana Zelených. Její překvapivý úspěch způsobil, že ostatní britské strany (včetně konzervativců) zabudovaly ekologii do svého programu (Pečínka 2002:99). Konzervativci, kteří uvnitř strany upozorňovali na nutnost akcentace ekologické problematiky, posílili. Vládní strana sice neopustila své základní protržní principy, ale snažila se i na evropském fóru o více konstruktivní přístup a formulaci vlastní politiky životního prostředí.

Opět se zde podle mého názoru mohu odvolat na teorii liberálního intergovernmentalismu, který při posuzování motivací a chování států odmítl tradiční přístup pohlížející na stát jako na „černou skříňku, ale zaměřil se na výzkum formulace zájmů na národní úrovni. Otázka postavení vlády v domácím politickém konfliktu byla pak rozhodující pro ochotu vlády participovat v evropském integračním procesu (Císař 2002:53). V tomto konkrétním případě byl postoj britské vlády ovlivněn faktem, že ekologická problematika se ukázala v Británii 80.let jako nosné téma zájímavější významnou část veřejnosti, což se odrazilo i v programatice politických stran¹⁷ a přístupu vlády.

Pro období mezi lety 1987-1993 (vstup nové primární legislativy- Maastrichtské smlouvy v platnost) byla mimo jiné charakteristická vzrůstající přítomnost zájmových skupin v oblasti politiky životního prostředí na evropské úrovni.

Zatímco v 70. letech byl jedinou ekologickou zastřešující organizací přítomnou v Bruselu Úřad pro životní prostředí, v 80. letech se počet organizací rozšířil. Svoji bruselskou kancelář si v roce 1988 otevřela Greenpeace, v roce 1989 následovali Přátelé Země, Světový fond pro ochranu přírody, Koalice pro klima CAN. V roce 1992 pak do Bruselu zamířila i síť organizací zaměřující se na souvislosti mezi automobilismem a ekologií „Doprava a životní prostředí a o rok později se zde etablovala Birdlife- International (Greenwood 1997: 185)

Veřejné nevládní organizace nezůstaly ve své orientaci na evropskou úroveň osamoceny- průmyslové federace (Konfederace zaměstnavatelských svazů UNICE, chemický průmysl sdružený v CEFIC) si začaly uvědomovat vzrůstající důležitost ekologické politiky v Evropských společenstvích a zvýšily proto i svoji aktivitu a kontakty s důležitými částmi Komise, především s příslušným Generálním ředitelstvím. Zájmové skupiny se tak racionálně

snažily maximalizovat dosažení svých preferencí (jak předpokládá i teorie institucionalismu racionální volby), pro což se čím dál tím vhodnější platformou stávaly instituce Společenství. Politika životního prostředí pak byla v 80. letech považována za jednu z nejrychleji se rozvíjejících aktivit Společenství, přestože si mechanismus rozhodování uchovával de facto mezivládní charakter. I čtvrtý rámcový program pro léta 1987-1992 opět v porovnání se svými předchůdci představoval snahu o komplexnější řešení problémů životního prostředí¹⁸

2.4. Politika životního prostředí po tzv. Maastrichtské a Amsterdamské smlouvě

Přijetí Smlouvy o EU znamenalo další významný mezník a posun směrem k supraracionalismu.

Došlo k odstranění druhořadého postavení problematiky životního prostředí, protože novelizovaným článkem 130 (Smlouvy o ES) byl nahrazen výraz „činnost“ označením politika životního prostředí.(Fiala, Pitrová 2003:435). Článek 2 (Smlouvy o ES, novelizovaný Smlouvou o EU) také nově definoval jako jeden z cílů Společenství „harmonický a vyvážený rozvoj ekonomických aktivit, udržitelný a inflaci nezpůsobující růst respektující životní prostředí“(McCormick 2001:62)

Největší změnou ale prošel způsob hlasování, kdy bylo ve Smlouvě o EU stanoveno, že k přijetí legislativních návrhů bude dostatečná kvalifikovaná většina v Radě. Pod zásadu jednomyslnosti měly nadále spadat jen předpisy fiskální povahy, rozhodnutí týkající se územního plánování, rozhodování o využívání půdy a v záležitostech ovlivňujících charakter energetických zdrojů jednotlivých členských zemí (článek 130 novelizované Smlouvy o ES, Fiala, Pitrová 2003:436) Rozšířeny byly i pravomoci Evropského parlamentu, který i přes působení aktivního výboru zůstal velmi slabým hráčem. Konzultační procedura byla nahrazena procedurou tzv. spolupráce, i když nikoliv spolurozhodování ve všech oblastech.

Hlasování kvalifikovanou většinou(byť nikoliv ve všech případech) mohlo být ze strany méně vyspělých nebo politiku Společenství kritizujících států chápáno jako potencionálně ohrožující. Rozdílné zájmy se ale nakonec podařilo sladit za pomoci využití tzv. balíkové metody (Jordan 1998:14) Možné ztráty států se slabší ekonomikou byly kompenzovány zřízením Kohezního fondu, z něhož mohly čerpat finance na ekologické (přizpůsobení se unijní legislativě) projekty a stavbu komunikací.¹⁹

Tato tzv. komunitární metoda přinášela výsledky, které vyhovovaly jak na jedné straně státům prosazujícím rozvoj a nadnárodní postup v oblasti životního prostředí (před severním rozšířením zvláště zmiňované Německo a Nizozemí), tak na druhé straně hospodářsky méně vyspělým státům s nízkým zájmem o rozšiřování aktivity (Španělsko, Portugalsko).

Méně aktivní státy ovšem musely v důsledku nadnárodní spolupráce zajít dále, než by byly samy ochotny v domácí politice. Pozice veřejných zájmových ekologických skupin byla v jihoevropských zemích slabá, takže jejich požadavky nemusely být do takové míry zohledňovány při vytváření politické vůle na národní úrovni. Z hlediska veřejných zájmových skupin v zaostalejších jihoevropských státech proto evropské řešení představovalo pozitivum a nástroj, jak svoje postavení posílit.²⁰ Průmyslové zájmové skupiny dostaly kompenzace například v podobě možnosti účasti na veřejných projektech financovaných ze strany EU.²¹

Komunitární metoda ovšem nefungovala vždy. V případě, že byl národní (na domácí půdě formulovaný) zájem členského státu považován jako obzvlášť důležitý, jednání o rozšíření aktivit zkrachovala. Při mezivládních jednáních v Evropské radě se do jisté míry potvrzují předpoklady liberálního intergovernmentalismu- třebaže by bylo zjednodušující tvrdit, že kontrolu si udržují jen nejlidnatější a hospodářsky nejsilnější státy.

Nicméně schopnost překonat odpor členského státu je v mezivládním uspořádání limitována. Dobrým příkladem byla snaha Nizozemí zavést hlasování kvalifikovanou většinou ve všech oblastech (a odstranit tak omezení daná Maastrichtskou smlouvou). Třebaže Nizozemí bylo ve své snaze podpořeno členskými zeměmi z tzv. severního křídla, Generálním ředitelstvím XI a ekologickými organizacemi, návrh ztroskotal na odporu dalších států (Jordan 1998:28). Nová revize smluv v Amsterdamu požadavky nizozemské vlády nezohlednila. Podobný příklad ukazuje, že členské státy neztratily „kontrolu“ nad procesem evropské integrace prostřednictvím rozhodování Evropské Rady a Komise je ve skutečnosti ve své roli iniciátora omezena (pohybuje se jen v mezích, které již odsouhlasily všechny členské státy).

Přesto ani jednání o tzv. Amsterdamské smlouvě neskončilo pro veřejné ekologické skupiny, Komisi a na rozvoj politiky naléhající členské státy naprostým neúspěchem. Politický zájem se v době jednání soustředil spíše na otázku jednotné měny a rozšiřování a tzv. velká trojka-tj. Velká, Británie, Francie a Německo- nepovažovala ochranu životního prostředí za prioritní. Ovšem tlak ze strany menších a nově přijatých států s rozvinutou ekologickou legislativou (Švédsko, Finsko) nakonec vedl k tomu, že i problematika politiky životního prostředí prošla změnami a v rámci kompromisního jednání byly zohledněny i představy menších členských zemí (Jordan 1998:27). Asi k nejvýznamnějším reformním krokům této revize patřila opětovná úprava rozhodovacího mechanismu Evropského parlamentu (který je obecně

považován za instituci blízkou veřejným zájmovým skupinám, což budu prověřovat v dalším textu).

Legislativa z oblasti životního prostředí se přesunula z procedury spolupráce pod spolurozhodování proceduru podle revidovaného článku 251 Smlouvy o ES. V Amsterdamské smlouvě bylo ještě dále posíleno právo členských zemí ponechat si ze závažných důvodů vlastní vnitrostátní předpisy k ochraně životního prostředí, pokud se opírají o nové vědecké poznatky (čl. 95) (Fiala, Pitrová 2003: 436). Zásada udržitelného rozvoje²² se stala základním stavebním kamenem pro celou oblast, přičemž požadavek horizontálního postupu byl dále rozpracován v novém článku 3c.

Ne všichni pozorovatelé hodnotili Amsterdamskou smlouvu jako úspěch pro „tahouny“ ekologické politiky (skeptici vyjádřili názor, že „Amsterdamská smlouva věnovala nedostatečnou pozornost rizikům, která stále se vyostřující mezinárodní konkurence představuje pro.. environmentální legislativu (Balanyá, Doherty, Biederman, Ma'anit, Wesselius 2003: 83), ale obecně nebyl její přínos zanedbatelný.

Posílení environmentální dimenze Maastrichtskou a Amsterdamskou smlouvou se projevilo i na konkrétních programech a rozhodnutích připravovaných Komisí. 5. rámcový program byl poprvé schválen na delší období (1993-2000, ale v pořadí již 6. program prošel celým schvalovacím procesem teprve v roce 2002) a do středu pozornosti postavil právě zásadu udržitelnosti. Změnila se ovšem i logika regulace, která byla některými státy- typicky Británií, jejíž výhrady byly změnou částečně vyslyšeny- kritizována jako příliš byrokratická. Posílení nadnárodních prvků mělo být doplněno reformou politiky.

Komise začala klást větší důraz na tzv. flexibilnější nástroje a spolupráci se zájmovými skupinami. Zavedení tržních nástrojů na první pohled vycházelo vstříc zájmům průmyslových federací, které těmto způsobům regulace dávaly přednost (nutno ovšem zdůraznit, že dobrovolné dohody pouze doplňovaly legislativu Společenství, nenahrazovaly ji). V roce 1993 tak bylo například schváleno schéma EMAS (Ekologický management a audit), které bylo v roce 1996 doplněno z hlediska požadavků a podmínek méně náročným standardem ISO 14001.

Bylo by ale nepřesné tvrdit, že nový přístup reagoval jen na požadavky průmyslu. Komise sledovala cíl posílení pozice zájmových skupin a zainteresovaných stran.

V 5. i 6. akčním zopakovala svůj zájem na co nejširších (konsensus hledajících) konzultacích a přímo se věnovala problematice nevládních organizací ve starých i nově přistupujících zemích ze středovýchodní Evropy. V roce 2002 byl například rozhodnutím 466/2002/EC schválen program Komise zaměřený na podporu nevládních organizací z přistupujících zemí (ty viděly

v Komisi a dalších nadnárodních institucích své spojence a od vstupu do EU si slibovaly další rozvoj politiky životního prostředí ve svých zemích, zvýšení respektu pro nevládní organizace a další pozitiva)

Ve stejném duchu pokračuje i v současné době platný 6. akční plán „Životní prostředí 2010: naše budoucnost, naše volba“, který začal být realizován po skončení procesu legislativního schvalování v roce 2002 a zůstane v platnosti pravděpodobně do roku 2012 (Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1600/2002/EC, Official Journal of the European Communities)

Komise konstatovala, že je třeba prohloubit dříve definované politiky s tím, že za oblasti prioritního zájmu určila změnu klimatu (a snížení emisí skleníkových plynů o 70% v dlouhodobém horizontu), ochranu přírodní rozmanitosti a přirozeného přírodního prostředí, vztah mezi kvalitou životního prostředí a lidským zdravím a odpadové hospodaření.

Nadnárodní exekutiva byla také pověřena, aby do roku 2005 vypracovala a ostatním institucím k posouzení předložila tematické strategie pokrývající jednotlivé oblasti, v nichž Evropská unie působí²³. Program má výrazně kontinuální charakter a snaží se dále vylepšovat legislativu a postupy, které se již dříve staly součástí politiky Společenství. Spolupráce se zájmovými skupinami by měla být prohloubena, počet organizací zapojených do programu EMAS nebo ISO 14001, případně do programu evropské ekologické značky, by měl být zvýšen. Evropská unie by měla zlepšit nebo nově navrhnout legislativu pro zacházení s chemikáliemi, energetický sektor, půdní hospodaření atd.

6. rámcový program je ale specifický v tom, že jeho realizace spadá do přelomového období, ve kterém se Společenství bezprecedentně rozšířilo z 15 na 25 států. Nově přistupující státy (z logiky své historické tradice a ekonomické struktury většinou žání ekologičtí „tahouni“) přitom musely zapracovat do svých právních řádů celé *acquis communautaire*, včetně legislativy dotýkající se problematiky životního prostředí.

Ačkoliv si všechny státy vyjednaly určité výjimky, v průměru splnily svoje závazky v oblasti environmentální legislativy z 90%.²⁴ Finančně se o hladké převzetí *acquis communautaire* částečně zasloužilo Společenství, které poskytovalo prostředky, zvláště z fondů PHARE a ISPA. Opět se projevil systém kompromisů a kompenzací, vlastní fungování Evropské unie.

Legitimační zdroje pro svou činnost nacházela Komise i v dalších dokumentech a programech. V březnu 2000 Evropská rada na svém zasedání přijala tzv. Lisabonskou strategii, ve které si vytkla za cíl „učinit z EU do roku 2010 nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější ekonomiku na světě založenou na znalostech a schopnou

udržitelného hospodářského rozvoje s větším množstvím lepších pracovních míst, vyšší sociální soudržností a úctou k životnímu prostředí“.²⁵

Lisabonská strategie se- jak vyplývá z definice jejích cílů- v obecné rovině snažila uspokojit všechny zájmové skupiny a členské země tím, že akcentovala jak ekonomické, tak širší sociální požadavky.

Závazek konkurenceschopnosti jako jediný cíl by mohl být chápán jako ohrožení tzv. evropského modelu společnosti a snaha o jednostranné splnění požadavků průmyslových zájmů. Vyčerpávající definice uklidnila i ty, kdo se obávali, že se nová strategie zúží na závod v deregulaci a v implementaci hospodářských modelů známých ze Spojených států. Příznivci reformy evropského modelu byli naopak částečně uspokojeni například závazkem vytváření prostředí, které skýtá podnikům lepší podporu.

„Environmentální udržitelnost“ byla v této logice pouze jedním z několika sloupů²⁶ Lisabonské strategie, přičemž nebylo jisté, zda se obecné a potenciálně protichůdné závazky podaří věrohodně zapracovat do konkrétních návrhů. Případné ekonomicky liberální reformy snažící se (svým záměrem) o zvýšení konkurenceschopnosti by navíc teoreticky mohly finančně poškodit veřejný sektor, což by mělo negativní vliv na systémy celoživotního vzdělávání, veřejnou podporu vědecké činnosti, udržitelnosti atd. Lisabonský proces a jeho reálné výsledky proto bývají hodnoceny rozporuplně. Jeho plná realizace (k níž zatím nedošlo) v sobě může skrývat příliš mnoho konfliktních bodů, i když koncept sám byl vypracován jako kompromis.

Mezi další dokumenty relevantní pro politiku životního prostředí patří Strategie EU pro udržitelný rozvoj, kterou se zabývala Evropská rada na svém summitu v Göteborgu v roce 2001. Švédská vláda, která se ujala předsednictví EU právě v první polovině roku 2001, přikládala problematice životního prostředí velký význam a zařadila ji dokonce mezi své nejužší priority. Projednaná strategie si jako svůj cíl určila hospodářský růst, který nepoškozuje životní prostředí a z něhož mají sociální prospěch všechny skupiny obyvatelstva. V konkrétní rovině přijetí strategie odstartovalo opět tržně a dobrovolně orientovaný projekt Sociální zodpovědnost, který se snažil zapojit podnikatelské kruhy a firmy do formulování sociálně a ekologicky citlivé hospodářské strategie.

2.5. Hlavní zásady evropské politiky životního prostředí

Na závěr historický vývoj zkoumající části mé práce se ještě velmi stručně pokusím shrnout hlavní zásady politiky životního prostředí, jak se vyvinuly od počátků- přijetí 1. rámcového programu-až dodnes a poukáži i na určité sporné body. Politika je otevřená různým interpretacím, což je možné chápat i jako příležitost pro činnost a vliv zájmových skupin.

John McCormick ve své studii z roku 2001 vyjmenoval následující principy, jimiž evropská se politika životního prostředí řídí (McCormick 2001:75)

1) Znečišťovatel prostředí zaplatí jim způsobené škody – princip, který byl výslovně formulován už v roce 1973 v 1. rámcovém programu. V některých případech je ovšem původce škody obtížně zjistitelný a sporné je také to, zda znečišťovatel nemůže zahladit osobní finanční postih tím, že zvedne ceny svých výrobků- jeho pokutu tak de facto zaplatí zákazníci.

2) Princip udržitelného rozvoje- do centra pozornosti se dostal zvláště po přijetí Maastrichtské a Amsterdamské smlouvy. I v tomto případě ale McCormick projevoval jistou skepsi danou obtížnou uchopitelností termínu a rozdílnou formulací v primárních dokumentech (Maastrichtská smlouva zmiňovala udržitelný růst, 5. akční program a Amsterdamská smlouva udržitelný rozvoj) Je ale možné se domnívat, že rozdíl je jen stylistického charakteru.

3) Vysoká úroveň ochrany- princip zavedený Jednotným aktem, který zavázal Komisi k tomu, aby při navrhování legislativy vztahující se nejen k ochraně životního prostředí, ale i zdraví a bezpečnosti a konzumentů, vycházela ze zásady „vysoké úrovně ochrany.“ V praxi pochopitelně záleželo i na vůli států sdružených v Radě, pohledu Evropského parlamentu a na tom, jak daleko byly instituce ochotny zajít. Maastrichtská smlouva formulaci v článku 130r(2) rozšířila, zároveň ale zjemnila.²⁷

4) Princip prevence- poprvé specifikovaný v Jednotném evropském aktu, pochopitelným problémem je definice a nalezení shody v tom, jaká preventivní opatření jsou nutná a zda jsou obavy vedoucí k zahájení aktivity dostatečně podložené.

5) Princip nápravy u zdroje- znamená, že je rozumné regulovat emise automobilů, protože zhoršují kvalitu ovzduší. Pokud bychom začali stanovením standardů pro kvalitu ovzduší, aniž bychom se ptali po příčinách jeho znečištění a jak je odstranit, nedosáhli bychom žádoucích výsledků.

6) Princip, že požadavek ochrany přírody bude zohledňován ve všech ostatních politikách- požadavek byl do primárního práva vnesen částečně již Jednotným aktem, dále rozpracován v Maastrichtské a Amsterdamské smlouvě a poprvé i v 5. rámcovém akčním programu.

7) Princip, že ne všechny státy musí mít stanoveny stejné podmínky a závazky- odpověď na obavy hospodářsky zaostalejších a průmyslově se teprve rozvíjejících států. Princip byl prakticky uplatněn například při projednávání směrnice omezující emise spaloven v roce 1988.²⁸

8) Princip, podle kterého bude politika životního prostředí na evropské úrovni vycházet z vědecky a technicky ověřených dat a studií- zmíněn již v Jednotném evropském aktu, ale opět se jedná o problematický princip, který se může dostávat do rozporu s principem prevence a tzv. principem předběžné opatrnosti (viz níže). Přesto je logické, že se politické návrhy musí opírat o vědecká data²⁹ a závěry.

9) Princip, podle kterého členské státy a Společenství vyčíslí náklady a zisky svých aktivit. Instituce by měly být schopny prokázat, že nečinnost v určité oblasti by nakonec vedla k vyšším společenským nákladům než navrhované politické opatření. Požadavek je často velmi obtížně splnitelný.

10) Princip subsidiarity- princip definovaný původně v JEA ve vztahu k politice životního prostředí(čl.130r (4) a do všech politických oblastí rozšířený Smlouvou o EU zavazující Společenství k tomu, že bude navrhovat a přijímat legislativu jen v těch oblastech, v nichž nemohou být dosaženy lepší výsledky, pokud by byly ponechány v činnosti orgánů na nižší než evropské úrovni.

11) Princip mezinárodní spolupráce- zavedený čl. 130r(5) JEA a zesílený článkem 130(1) v Smlouvě o ES revidované v Maastrichtu, podle kterého je jedním z cílů Společenství podpora vhodných opatření v oblasti politiky životního prostředí na mezinárodní úrovni. Komise byla vždy aktivní na mezinárodních fórech, ať už se jednalo o konvenci o ozonové vrstvě(1985) nebo o smlouvu o klimatických změnách (1992)

12) Princip proporcionality- byl vytyčen v článku 3 Smlouvy o -žádná aktivita Společenství by neměla zajít dále, než je z hlediska plnění cílů Společenství nutné. Opět do praxe velmi obtížně převeditelný princip.

13) Princip předběžné opatrnosti- pokud je vážné podezření, že určitá aktivita může vést k degradaci životního prostředí, Společenství by mělo jednat. Jak upozornil McCormick(2001:84), princip byl původně aplikován v Německu, ale prakticky jeho aplikace závisí na politické vůli a schopnosti přesvědčit druhé.

14)Princip pojistky- státy s vyšším stupněm ochrany, než jaký je vyžadován legislativou Společenství, si ji mohou ponechat a nejsou nuceny k tomu, aby snižovaly svoje standardy(pokud se svou politikou nedostávají do rozporu s jinými ustanoveními Smluv,což případně potvrdí Komise)

3. Tvorba politiky v EU z pohledu zájmových skupin

3.1. Proč zájmové skupiny nemohou ignorovat evropskou úroveň?

Evropská unie se svou komplikovanou strukturou a rozhodovacími mechanismy připomíná labyrint. Na rozdíl od mezinárodních organizací zde rozhodnutí v největší míře nepřijímají národní státy a snaha dosáhnout svého požadavku jen prostřednictvím lobbyingu příslušných vlád nemůže vést k cíli. Oblast ochrany životního prostředí není výjimkou.

V historické perspektivě bylo pro dosažení pozitivního a funkčního výsledku nutné nalézt konsensus mezi všemi členskými státy, z nichž některé zastávaly aktivní a jiné spíše odměřený postoj. Národní vlády musely být ochotny v průběhu jednání změnit svoji pozici nebo nabídnout kompenzaci oponentům. Princip kompromisu nabyl na významu po několika vlnách rozšíření. Z pohledu nevládních skupin proto strategie spoléhající jen na národní vládu nemohla být nikdy považována za zcela dostačující. Důležitost nadnárodních institucí a strategie byla ještě posilována pravomocí Komise iniciovat konkrétní legislativu, ačkoliv zástupci a vyslanci národních vlád byli od počátku do procesu přípravy nové legislativy zapojeni.

Můj historický exkurz ale ukázal, jak postupně metoda kompromisu a tlaku ze strany aktivních států vedla k erozi důležitosti národních reprezentací, zatímco význam nadnárodních institucí (po přijetí tzv. Maastrichtské a Amsterdamské smlouvy i Evropského parlamentu) v oblasti politiky životního prostředí vzrostl. Ani diplomaticky velmi schopná vláda už nemůže ovlivnit výsledek v takové míře jako dříve. Mj. i proto se i zájmové skupiny postupně přeorientovaly na evropskou úroveň, jak bylo dokumentováno v předchozím textu.

Následující kapitola se bude zabývat tím, do jaké míry je evropská strategie zájmových skupin oprávněná a jaké vlivové kanály se jim nabízejí. Bude prošetřeno, do jakého stupně se politika životního prostředí v EU skutečně „federalizovala“ (k čemuž poslouží i srovnání se situací ve Spojených státech), jaký model vztahů mezi veřejnými a soukromými zájmy na evropské úrovni panuje a které instituce mohou v největší míře ovlivnit konečnou podobu rozhodnutí.

Vycházíme-li ze závěrů studie z roku 2005 (Vogel, Toffel, Post 2005) srovnávající pravomoci americké federální vlády a evropských institucí v oblasti životního prostředí, je možné

konstatovat, že problematika byla v Evropské unii do značné míry federalizována a v některých ohledech mírou regulace na vyšší úrovni překonala i americký model.

Autoři zmiňované studie se zaměřili na srovnání politického řešení tří konkrétních problémů- regulace emisí automobilů, regulace recyklace obalů a hospodaření s pevnými odpady, regulace klimatických změn. Mechanické srovnání americké vlády a institucionálního prostředí EU je z pochopitelných důvodů nepřesné, ale model mohu použít jako ukazatel toho, nakolik jsou ekologické otázky ponechány pouze v pravomoci států (ať už členských států EU nebo jednotlivých států Unie) a nakolik jsou do jejich řešení zapojeny i „nadstátní“ instituce. Z hlediska regulací automobilových emisí je možné vést paralelu mezi EHS a EU v tom ohledu, že první regulace byly přijímány na úrovni dvou ekologicky „uvědomělých“ a negativními důsledky automobilismu trpících států- Německa a Kalifornie.³⁰ Lokální regulace také v obou případech vyvolala tlak (v USA zvláště ze strany automobilového průmyslu) a požadavek, aby byla přijata opatření zavazující všechny státy.³¹ Americká administrativa ale přikročila k federálnímu typu regulace dříve.

Od 2. poloviny 80. let nicméně evropská regulace vykazuje vyšší stupeň centralizace. Americká úprava totiž zavedla federální standardy, ale zároveň dovolila Kalifornii, aby si ponechala přísnější pravidla. Jednotlivé státy Unie proto mohly aplikovat buď federální nebo tzv. kalifornskou legislativu. Oproti tomu EU neumožňuje svým členům, aby vyžadovaly pro uvedení automobilu na svůj trh splnění přísnějších podmínek, než jaké byly odsouhlaseny pro všechny na evropské úrovni (Vogel, Toffel, Post 2005:3)

Obdobně v oblasti regulace obalového hospodářství pokročila centralizace a federalizace v Evropské unii dále než v případě USA. Odpadové hospodaření a recyklace (například nápojových lahví a plechovek) je v USA záležitostí jednotlivých států a obcí.³² Snaha amerického Kongresu přijmout legislativu na federální úrovni byla vždy poražena (konkrétně v roce 1989 a 1994) a zaznamenala silný odpor ze strany průmyslové lobby (což byl rozdíl v porovnání s postojem průmyslu k regulaci automobilových emisí v 60. letech). Oproti tomu na úrovni Společenství byla národní opatření Komise výrazněji hodnocena jako překážka obchodu a realizace programu jednotného trhu³³. Tzv. progresivní země se proto snažily otázku přenést na nadnárodní úroveň a průmyslové zájmy se nacházely v delikátnější situaci, pokud se nechtěly vzdát projektu evropského, integrovaného trhu. V roce 1994 byla přijata kompromisní směrnice o recyklaci obalů (členskými státy přikázala zvýšit recyklaci obalů v průběhu pěti let nejméně na 25%, maximálně ale na 65%), která sice neuspokojila státy- ekologické „tahouny“ (Dánsko, Německo, Nizozemí, Belgie), ale ve srovnání s USA zacházela nadstátní regulace jednoznačně dále (Vogel, Toffel, Post 2005:12)

V roce 2005 byla navíc projednávána z pohledu ekologických zájmů příznivější směrnice nestanovující žádný horní limit. Obecně oblast odpadového hospodaření a recyklací byla ovšem v logice multi-úrovňového vládnutí řešena jak na evropské, tak na národní úrovni (na rozdíl od emisí, kde byly zcela jednotné, centralizované závazky i průmyslovými sektory chápány jako žádoucí)

Rozdílný postoj zaujaly Spojené státy a Evropská unie i v otázce klimatických změn. Všechny členské státy EU ratifikovaly Kjótský protokol³⁴, zatímco americký Kongres a prezident Bush se odmítli k cílům stanoveným Kjótem připojit. Evropská unie se přihlásila k závazku snížení emisí nejméně o 8% do roku 2008-2012, přičemž je jako základ brána úroveň z roku 1990. V roce 2000 zahájila Evropský program pro klimatickou změnu zmiňující více než 40 možných opatření. Evropská politika opět charakterizuje soubor nadnárodních a státních opatření, které se vzájemně posilují a podporují. V USA podobně komplexní snahy nepozorujeme. Ačkoliv nutně nadnárodní charakter klimatických problémů je zcela zřejmý, politické kontroverze způsobily, že na federální úrovni nebyl předložen žádný ambiciózní program zabývající se klimatickými změnami.³⁵

Odpor současné americké vlády a Kongresu a aktivita Evropské unie na druhé straně by mohly být vysvětleny i rolí veřejného mínění (a politické kultury), které nemohou instituce zcela ignorovat. Veřejné mínění v Německu a ve státech severní Evropy požadovalo aktivní přístup a řešení problému možného oteplování klimatu (jihoevropská populace neprojevovala tak silný zájem, ale z hlediska kolektivního rozhodnutí převládl v Evropě názor severního křídla) Naproti tomu velká část americká veřejnosti a většina politické elity ve Spojených státech zůstávala ve vztahu k problému klimatických změn poměrně laxní a pasivní (Boyd 2002:74). Politická rozhodnutí jen odrážela stav většinového veřejného mínění.

Každopádně zájmové skupiny v Evropě měly dostatek racionálních důvodů k tomu, aby věnovaly pozornost environmentální legislativě evropské úrovni a lobbyingu. Evropská aktivita se vyznačovala poměrně vysokým stupněm „federalismu.“

Anagažovanost zájmových skupin vyplynula i z charakteru evropského politického systému. Vztah mezi soukromým a veřejným nemohu popsat jako model dvou světů, které mají na sobě nezávislé domény či pole působnosti. Ve všech evropských státech se veřejné organizace angažují v soukromé sféře, stejně jako soukromé organizace ve veřejné. Provázanost veřejných a soukromých zájmů se následně projevila i na evropské úrovni. Autoři, jejichž cílem je představit nejúčinnější strategii lobbyingu, upozorňují na to, že zájmové skupiny i jednotlivé firmy nesmí podcenit žádnou z mnoha evropských úrovní a musí působit ve všech směrech.

Van Schendelen (2004:23) rozlišil celkem osm tzv. vektorů ovlivňování, přičemž zkombinoval možné vztahy jak mezi různými úrovněmi vlády, tak mezi veřejnými institucemi a soukromým sektorem.

První z definovaných vektorů směřuje z evropského veřejného sektoru do národního veřejného sektoru (adaptace evropských směrnic národními administrativami, unijní pokyny a memoranda). Druhý vektor ubíhá od evropského veřejného sektoru k národnímu soukromému sektoru (unijní rozhodnutí o otevřeném a konkurenčním trhu), třetí z evropského soukromého sektoru do národního soukromého sektoru (evropeizace a vytvoření celoevropských federací a institucí, které formují vnitřní dohody a pravidla). Čtvrtým případem je vliv evropského soukromého sektoru na národní veřejný sektor, což se projevuje kupříkladu tehdy, když se tzv. euro-skupiny pokusí ovlivnit státní orgány, a to buď přímým jednáním nebo prostřednictvím veřejné kampaně (Evropský kulatý stůl a jeho kampaň ve prospěch otevření společného trhu v roce 1984 snažící se oslovit národní vlády)

Národní veřejný sektor také vyvíjí tlak na evropský veřejný sektor, čímž se dostávám k pátému případu a situaci, kdy mezivládní Rada ministrů rozhoduje ve spolupráci s Evropským parlamentem o předložené legislativě. Národní úředníci ovšem nacházejí platformu vlivu i v expertních výborech, které zřizuje Evropská komise. Šestý vektor se týká vztahu mezi národním veřejným a evropským soukromým sektorem. Ovšem případ, kdy se evropská národní vláda snaží ovlivnit soukromou evropskou organizaci, je spíše ojedinělým jevem.³⁶ Jako sedmý se nabízí vektor z národního soukromého do evropského soukromého sektoru. Tisíce soukromých domácích organizací praktikují evropský lobbying, přičemž se za tímto účelem sdružují do evropských sektorových federací. Konečně je zde poslední, osmý vektor vedoucí od národního soukromého sektoru do evropského veřejného sektoru. Pod tento sektor spadají případy eurolobbyingu ze strany soukromých společností a občanských sdružení.³⁷

Je zřejmé, že přístup identifikující jednotlivé cesty (vektory), které by lobbyistické skupiny a federace neměly opomíjet, potvrzuje tezi o multi-úrovňovém charakteru evropské integrace. V mém dalším textu se nicméně zaměřím na možnosti, které jsou zájmovými skupinami a federacemi využívány, pokud působí na evropský veřejný sektor.

3.2. Evropské instituce a kanály vlivu

Pozice **Komise** jako jediného iniciátora legislativy sice podle některých pozorovatelů v porovnání s 80. lety 20. století (kdy hrála významnou roli při vytyčování priorit programu jednotného trhu) zeslábla, ale i tak díky své pravomoci zůstává klíčovou institucí. (Pedler 2002:3) Původní podoba návrhu se rodí právě na této úrovni.

Evropská unie dnes přitom výrazně určuje politiku národních států v oblasti životního prostředí. V některých zemích má většina zákonů týkajících se životního prostředí „evropský původ“ – konkrétní čísla se ve 2. polovině 90. let pohybovala od 35% legislativních předloh v Dánsku přes 50% v Nizozemí a Německu až po 80% ve Velké Británii a 95% v Portugalsku, Řecku, Španělsku a Itálii (Demmke 1998:22) Role národních parlamentů se v tomto případě omezuje jen na zapracování unijních aktů do národního právního řádu.

Na druhé straně také prostor Komise je do určité míry omezen tím, že musí implementovat závazky plynoucí z mezinárodních smluv, jejichž je Společenství signatářem. V souvislosti s tímto vývojem se ozývají komentáře, že v Evropě dochází k procesu denacionalizace a deparlamentizace a čím dál větší rozhodovací pravomoc získávají nevolení experti působící v mezinárodních organizacích a technických komisích. (Demmke 1998:14) Podobná kritika by ale mohla být směřována i na národní úroveň, protože většina zákonů je připravována vládními experty a úředníky. Na druhou stranu trend na evropské úrovni není jednoznačný, protože váha Evropského parlamentu v rozhodovacím procesu v posledních desetiletích vzrostla.

V každém případě je pro zájmové skupiny velmi důležitým vlivovým kanálem exekutiva, na jejíž půdě vzniká záměr a konkrétní podoba legislativy.

Evropská komise je v porovnání s národními vládami více závislá na informacích zvenčí. Administrativní aparát evropských institucí je poměrně malý – na každých 10 000 obyvatel připadalo k roku 1994 0,8 zaměstnance Evropské unie (Nugent 1994, In: Greenwood 1997:34) Část autorů (Metcalfé aj.) proto hovoří o tzv. managerském deficitu a potřebě kooperace s vnějšími zájmy.

Pro zájmové skupiny je pak nejdůležitější získat kontakty na osoby, které připravují počáteční návrh. Většinou je vypracováním návrhu v rámci struktury Komise pověřena tzv. divize, která legislativu podstupuje výše funkčnímu ředitelství, aby putovala dále k příslušnému komisaři.³⁸

Přestože zájmové skupiny dosahují nejlepších výsledků tehdy, pokud jsou do procesu tvorby nové legislativy zasvěceny od počátku, mohou přece jen ovlivnit výsledek i v další fázi projednávání. Například případný kontakt na komisaře může být užitečný z hlediska zájmových skupin z jeho domovské země, ačkoliv formálně členové Komise nezastupují národní, ale celoevropské zájmy.³⁹

Samotná Komise si je vědoma nutnosti překonat svoji relativní izolovanost, proto praktikuje politiku tzv. otevřených dveří. Úspěšnost jednotlivých zájmů a lobbyistů přitom empiricky nemusí být dána jen jejich ekonomickými zdroji. Veřejné zájmové skupiny mohou těžit z faktu, že představují tzv. hlas evropské veřejnosti a Komise jednáním s nimi může zlepšit svůj obraz argumentací, že se snaží překonat demokratický deficit a zjistit názory občanské společnosti (demokratický kontakt) (Greenwood 1997:6)

Obecně ale Komise upřednostňuje tzv. euro skupiny (federace národních sdružení, organizace s přímým členstvím), zvláště pak ty, které dokáží zajistit podporu a implementaci přijaté legislativy všemi svými členy. Vytváření evropských zájmových struktur (vektor evropeizace jdoucí od národního soukromého k evropskému soukromému) je tak možné považovat za projev přizpůsobení se požadavkům institucí. V některých případech dokonce Komise aktivně iniciovala vznik evropské organizace.

Evropský úřad pro životní prostředí (EEB) jako první organizace zastřešující ekologické zájmy na evropské úrovni dostával od počátku podporu od Evropské komise. Jeho vznik tak nemůže být hodnocen čistě jako reakce na růst pravomocí Společenství, ale také jako výsledek cílevědomé snahy evropských institucí (Greenwood 1997: 186)

I v současné době je EEB financován převážně unijními penězi. Ve své výroční zprávě z roku 2004 uvedl, že Evropská komise přispěla na jeho činnost částkou 735 500 eur, což celkově představovalo 51,3% jeho příjmů.⁴⁰

Komise zjevně není jen pasivní přenašečem informací a svojí aktivní činností dokáže ovlivnit přístup politických aktérů k politickému procesu, jak předpokládají představitelé teoretických škol institucionalismu (Císař 2002:53) V důsledku evropeizace politiky životního prostředí a aktivitám Komise se tak postupně změnil status veřejných ekologických skupin. Zatímco dříve mohlo být jejich postavení hodnoceno jako velmi slabé (tzv. outsider status), v současnosti se podle některých systematičtějších pozorovatelů pohybují sice stále spíše na periferii, ale přece jen uvnitř rozhodovacího procesu (Greenwood 1997:17)

Pokud odhlédnu od využívání neformálních, soukromých kontaktů, nabízí se zájmovým skupinám několik cest, jejichž prostřednictvím mohou vyjádřit své požadavky. Příprava nové (nebo přepracování již existující) legislativy je zpravidla doprovázena tzv. procesem

konzultací. Komise využívá metody dotazníků nebo organizuje konference za účelem zjištění názoru zainteresovaných stran.

Další metodou a kanálem vlivu je zřízení tzv. poradních a technických komisí. V oblasti politiky životního prostředí dokonce Evropský soudní dvůr⁴¹ vyjádřil stanovisko, že Komise je povinna konzultovat poradní skupiny složené z expertů. Soud se přitom opřel o výklad jedné ze zásad politiky životního prostředí- rozhodnutí musí být založena na vědeckých poznatcích a datech, přičemž informace mohou poskytnout právě jen experti a ne úředníci. Poradní komise se svojí podobou, složením a dobou trvání své práce pochopitelně liší.

Za významnější bývají považovány tzv. pracovní skupiny na vysoké úrovni. Jako příklad mohu uvést **Poradní skupinu na vysoké úrovni v oblasti energií, životního prostředí a konkurenceschopnosti**, kterou Evropská komise zřídila v únoru 2005⁴².

Komise se i v tomto případě snažila o to, aby zastoupení získalo pestré spektrum zájmů od představitelů rafinérského a ropného průmyslu a energeticky náročných průmyslových odvětví (zástupce British Petroleum, cementářského průmyslu- Lafarge) až po zástupce veřejně orientovaných skupin (generální sekretář Konfederace evropských odborů ETUC, představitelé Evropského úřadu pro životní prostředí, Světového fondu pro ochranu přírody⁴³ a dalších nevládních organizací). Úkolem poradní skupiny bude projednat současnou podobu regulace a navrhnout nové metody, jak bojovat s fenoménem globálního oteplování (snižovat emise oxidu uhličitého), jak technologicky dostát závazku udržitelného rozvoje a zároveň nepodlomit hospodářský růst a tvorbu nových pracovních míst. Složení komise, v níž kromě expertů zvenčí zasedají také zástupci některých členských vlád (Rakousko, Británie, Finsko a Německo) a příslušní komisaři (mající v gesci životní prostředí, hospodářskou soutěž, energie a průmyslovou politiku), je z hlediska možných konfliktních ploch vyvážené. I proto jsou z pohledu zájmových skupin poradní skupiny vítanou platformou vlivu.

Přítomnost zájmové skupiny ovšem nemusí znamenat, že se právě její pohled prosadí a že bude skutečně schváleno kompromisní stanovisko. V konkrétní rovině se toto riziko projevilo například při projednávání nových kritérií pro používání ekologické evropské značky (symbol květiny). V příslušném poradním výboru, který vypracovává návrhy a stanoviska pro Komisi, mají zastoupení jak představitelé průmyslu- UNICE a UEAPME (hájící zájmy malých a středních firem), tak ekologické organizace- jmenovitě Evropský úřad pro životní prostředí.⁴⁴ Přesto právě EEB v dubnu 2006 spustil kampaň, jejímž cílem je protestovat proti rozhodnutí Komise a Rady, kterým by byla revidována kritéria pro udělení ekologické značky pro konkrétní produkt.⁴⁵

Po skončení přípravné fáze se návrh nové legislativy stává předmětem vyjednávání mezi institucemi, které budou společně rozhodovat o jeho konečném osudu. Komise je přítomna ve všech fázích procesu, ale není pochopitelně jediným hráčem. Před schválením změn v primárním právu tzv. Maastrichtskou a Amsterdamskou smlouvou hrály nejvýznamnější roli jednotlivé členské země reprezentované v **Radě ministrů**. Nesouhlas jediné vlády mohl návrh pohřbit. V současnosti je jednomyslnost požadována jen v případech, kdy se legislativa týká fiskálních otázek, územního plánování, využívání půdy nebo energetické soběstačnosti.

Přesto zájmové skupiny musí navazovat vztahy i s představiteli národních států. Členské státy se od počátku snažily dostat Komisi pod svou kontrolu a za tímto účelem zřizovaly výbory složené z vyslanců národních vlád, které na práci nadnárodní exekutivy dohlížely a případně se ji snažily blokovat. Na druhou stranu Komise usiluje o to, aby její návrh hladce prošel rozhodovacím procesem, a proto potřebuje znát stanoviska příslušných vlád už v rané fázi přípravy směrnice či jiného legislativního nástroje. Zástupci národních administrativ jsou proto zastoupeni nejen na nejvyšší úrovni v Radě anebo v rámci struktury tzv. Stálých velvyslanců COREPER, ale i ve speciálních výborech a komisích (tzv. komitologie), v expertních a technických poradních skupinách.

Zájmové skupiny by měly být schopny využívat jak tzv. národní cestu, tak kontakty s úředníky pohybujícími se uvnitř bruselských struktur. Přitom platí, že centralizované státy lépe koordinují činnost všech svých podřízených útvarů, zatímco státy s tradicí decentralizovaných metod rozhodování mívají problémy s kontrolou stanovisek všech úředníků. Úředníci a zástupci COREPERU z centralistických států ovšem občas postrádají dostatečný manévrovací prostor a je velmi obtížné změnit jejich stanovisko lobbyingem na místě (Nugent 1994, in: Greenwood 1997:32)

Pokud je ale příslušný zájem dobře ukotven a vybuodoval si silnější vazby na národní ministerstva, může dosáhnout toho, že bude konzultován i během jednání Rady. Slovy Justina Greenwooda: "není zcela neobvyklé spatřit ministra, jak během přestávky jednání Rady spěchá do předpokoje na schůzku s lobbyistickou či jinou skupinou (Greenwood 1997:32)

Podoba spolupráce a konzultace mezi úředníky Komise a národními reprezentacemi se stala předmětem kritiky. Nepřehlednost a tajný režim jednání v tzv. pracovních výborech připravujících podklady pro COREPER a/nebo Radu způsobuje, že celý proces zůstává nepřístupný i pro vědecké zkoumání. Počet výborů sloužících v prvé řadě jako vlivový nástroj pro národní zájmy se od 70. do 90. let zvyšoval.

Christoph Demmke, který se problémem v 90. letech podrobněji zabýval, demonstroval tuto skutečnost právě na příkladu politiky životního prostředí. V roce 1975 ještě v oblasti

nepůsobil žádný „komitologický“ výbor (logicky vzhledem k faktu, že celá politika byla teprve v počátcích svého vývoje), v roce 1985 jich bylo možné identifikovat 17 a v roce 1998 dosáhl jejich počet 34. (Demmke 1998: 16)

Celou situaci navíc komplikovala skutečnost, že jednotlivé národními administrativami kontrolované výbory rozhodovaly v odlišných režimech⁴⁶. Rozhodnutí poradního výboru Komise při přípravě legislativy měla vzít v úvahu, nebyla ale nijak formálně vázána. Pokud byl ustaven tzv. řídicí výbor, Komise mohla být v krajním případě blokována jeho nesouhlasem vyjádřeným kvalifikovanou většinou členů. Řídicí výbory se dále podle procedury v 2. polovině 90. let dělily na tzv. typ II a, II b (Demmke 1998:16).⁴⁷

V oblasti politiky životního prostředí nicméně historicky převažovaly výbory nejstriktnějšího, tzv. regulačního typu (označované jako typ III a, III b). Komise potřebovala získat podporu kvalifikované většiny členů, v opačném případě následovalo jednání na úrovni Rady a případné zastavení legislativy.⁴⁸

Komitologické výbory dohlížely především na to, jakým způsobem Komise konkretizuje jednotlivé směrnice (implementační pravomoc). Konkrétní postup mohu demonstrovat na příkladu směrnice upravující nakládání s nebezpečným odpadem, která byla původně schválena v roce 1991.

Komise následně musela sestavit seznam nebezpečných látek, na které se regulace bude vztahovat. Seznam konzultovala s výborem regulačního typu, ale nebyla schopna dosáhnout souhlasu kvalifikované většiny jeho členů. Proto byl seznam v prosinci 1994 předložen Radě ministrů, kde se nepodařilo uzavřít konsensuální dohodu, protože Velká Británie zaujala negativní postoj. Komise reagovala pasivně tím, že vyzvala Radu k dalšímu jednání a výsledkem byl nový seznam, který vypracovala samotná Rada (OJL 2356/14 z 31.12.1994) Podobný případ sice nemohu považovat za typický, protože v 90% případů Komise našla shodu s komitologickým výborem, ale dokazuje silné postavení národních reprezentací v celém procesu.

I systém tzv. komitologie v oblasti politiky životního prostředí prošel po přijetí Maastrichtské a Amsterdamské smlouvy změnami. Rada si udržovala nezpochybnitelnou autoritu na všech úrovních především v době, kdy hlasování o všech směrnicích a dalších legislativních aktech podléhalo zásadě jednomyslnosti a pravomoci Evropského parlamentu se omezovaly na formální konzultace. Po přijetí Maastrichtské smlouvy Evropský parlament vyvíjel větší tlak na Komisi a Radu, aby učinily celý proces transparentnější. Podařilo se mu dosáhnout některých neformálních změn. Rada slíbila, že bude Evropský parlament pravidelně informovat o výsledcích jednání výborů. Navíc v roce 1998 byla přijata nová neformální

dohoda, podle níž bude moci Komise předložit (bez nutnosti absolvování dalšího jednání s národními reprezentacemi) svůj návrh i tehdy, když nezíská na svou stranu kvalifikovanou většinu v regulačním výboru (Demmke 1998:21) Ovšem vzhledem k tomu, že záleží na „dobré vůli“ úředníků Komise a obecně na evropské úrovni pozorujeme snahu o dosažení konsensu mezi jednotlivými institucemi, eroze pravomocí Rady není fatálního charakteru. V systému evropského multi- úrovněového vládnutí nemohou zájmové skupiny podcenit význam žádné instituce a kanálu, tedy ani význam Rady a národních úředníků. Navíc národní vlády a jejich aparáty mají velkou odpovědnost, pokud jde o implementaci evropské směrnice do domácího právního řádu.

Evropský parlament je institucí, která byla v počátečních fázích integrace zájmovými a lobbyistickými skupinami spíše opomíjena. Jeho postavení se ale zvláště v posledních 13 letech výrazně změnilo. V oblasti politiky životního prostředí byly jeho pravomoci poprvé navýšeny Maastrichtskou smlouvou, kdy byl dřívější model konzultace nahrazen metodou spolupráce. Amsterdamská smlouva, která vstoupila v platnost k 1. květnu 1999, pak dále rozšířila pravomoci EP zavedením tzv. metody spolurozhodování ve všech oblastech podle článku 251 Smlouvy. Parlament se dostal do pozice, kdy může zablokovat legislativu i v případě, že ji Rada schválila jednomyslně. Navíc, jak zdůraznil Justin Greenwood (Greenwood 1998: 43): „Evropský parlament je z hlediska zájmových skupin zřejmě nejotevřenější institucí. Zájmové skupiny kontaktují především předsedy a další členy parlamentních výborů, ve kterých se všechny návrhy projednávají předtím, než jsou předloženy k hlasování plénu.

Největšímu tlaku ze strany zájmových skupin je pak vystaven právě **Výbor pro životní prostředí, veřejné zdraví a spotřebitelskou politiku** (v tomto volebním období mu předsedá Karl-Heinz Florenz, člen frakce Evropské lidové strany⁴⁹) Mezi předmět zájmu výboru patří otázky spojené s řešením takových problémů, jako je odpadové hospodaření, znečištění, recyklace, bezpečnost a zdravotní nezávadnost potravin, což jsou všechno témata zajímavá širokou škálou zájmových skupin veřejného i obchodního charakteru. Předseda a členové výborů jsou nejčastějšími objekty, na které se lobbyisté a zájmové skupiny (euro-skupiny i národní organizace) zaměřují.

Po projednání výbor jmenuje tzv. zpravodaje, který legislativu provází celým parlamentním rozhodovacím procesem a připravuje stanovisko parlamentu jako celku. Také zpravodaj může být kontaktován a ovlivňován zájmy a lobbyisty.

Třetí důležitou kategorií jsou řadoví členové parlamentu, kteří mohou hrát v rozhodovacím procesu zásadní roli. Celkový počet osob zapojených do vypracování konečné parlamentní zprávy zpravidla nepřekračuje číslo 10, což můžeme chápat jako výhodu pro organizace snažící se zasáhnout do konečného výsledku (van Schendelen 2004:92)

V neposlední řadě na půdě Evropského parlamentu působí celá řada neformálních a neoficiálních mezistranických skupin (tzv. intergroups), jejichž členové mají společný zájem a jsou ochotni spolupracovat se zájmovými skupinami.⁵⁰

Pozice zájmových skupin může být ale také ovlivněna strukturou Evropského parlamentu a faktem, že se poslanci nesdružují podle národního, ale podle ideologického klíče do jednotlivých politických klubů. Je otázkou, zda existují určité vazby a sympatie mezi konkrétním typem zájmových skupin a politickými frakcemi. V kapitole věnované veřejným zájmům bude ověřována teze, že Evropský parlament je „nejprogresivnější“ institucí z pohledu „tahounů“ evropské politiky životního prostředí. Ještě předtím ale musím zjistit, do jaké míry hrají v Evropském parlamentu roli tradiční konfliktní linie (cleavages)

Vztah mezi zájmovými skupinami a frakcemi v Evropském parlamentu zkoumal Bernhard Wessels ve svém příspěvku, který vyšel v roce 2004 jako součást studie Evropská integrace a politický konflikt (editováno Garry Marksem a Marco S. Steenbergenem)

Wessels ve své analýze vycházel z Lipsetova a Rokkanova známého modelu. Podle jejich názoru se základní konfliktní linie ovlivňující podobu politiky v jednotlivých zemích v Evropě vyvinuly v období do roku 1920 a až do 60. let 20. století zůstaly prakticky nezměněny.⁵¹ Největší význam Lipset s Rokkanem přičítali konfliktní linii kapitál versus pracující (překrývající se se socio-ekonomickým dělením na pravici a levici) a náboženské konfliktní linii. V průběhu 60. a 70.let vykrytalizovala nová konfliktní linie související se vzrůstem tzv. postmateriálních hodnot. V některých zemích západní Evropy zapustila v průběhu tohoto desetiletí kořeny nová sociální a ekologická hnutí. V souvislosti s tímto vývojem se objevil termín tzv. nová politika (využívající nekonvenčních přístupů a nespolehající jen na práci v parlamentu)

Podle Wesselse se starší konflikt mezi pravíci a levíci týkající se rozdělování ekonomických zdrojů projevil v zájmově organizační rovině vznikem zaměstnavatelských uskupení (kapitál), odborů a dalších dělnických organizací (pracující), zatímco nová postmateriální linie podpořila růst veřejných ekologických organizací (Wessels 2004:210)

Přeneseme-li se ve zkoumání na nadnárodní, evropskou úroveň, je nutné k významným (socio-ekonomická a stará versus nová politika) přidat další konfliktní linii- pro/proti evropské integraci a posílení nadnárodních institucí. Je zřejmé, že popis pozice politických

klubů v evropském parlamentu je spíše komplikovaný, protože jednotlivé linie se vzájemně kříží a stanoviska frakcí nadto nemusí být vždy jednotná.

Hooghe a Marks v roce 1999 identifikovali dvě linie, kolem nichž se odehrává politické soutěžení v evropském prostoru. První z nich představoval ekonomický spor o podobu redistribuce, druhou spor o reformu institucí. Všechny politické frakce a zájmové skupiny můžeme umístit jak na pravo-levé, tak na národní versus nadnárodní ose. Zároveň můžeme na evropské úrovni pozorovat soutěž mezi dvěma politickými projekty.. První z nich- neoliberální projekt- se staví kriticky k přílišné regulaci hospodářství a snaží se proto na jedné straně maximálně integrovat evropské trhy, aby na druhé straně usiloval o minimalizaci politických zásahů do jejich fungování. Druhý projekt nebo model-regulovaný kapitalismus- pohlíží na státní zásahy o poznání pozitivněji a rád by evropskou integraci obohatil o sociální dimenzi. Ze své logiky druhý model upřednostňuje spíše posílení evropských institucí (včetně EP) a jejich regulačních pravomocí.

Vycházíme-li z výše popsaného rozdělení a snažíme-li se jej aplikovat nejprve na evropské zájmy (Wessels 2004:215), zjišťujeme, že model regulovaného kapitalismu je podporován především evropskými odbory, ekologickými organizacemi a spotřebitelskými sdruženími. Spotřebitelé nejpozitivněji hodnotí myšlenku prohlubování integrace a tzv.evropský parlamentní systém (tj. Komise, Evropský parlament i Rada ministrů posilují na úkor národních vlád a parlamentů). Neoliberální model je naproti tomu blízký obchodním a průmyslovým zájmům, což odpovídá předpokladům. Obchodní, komerční a průmyslové zájmy projevují jen malé pochopení pro navýšení regulačních pravomocí evropských institucí. Méně vyhraněné pozice zauímají asociace profesních organizací a organizace působící v oblasti dopravy. Zemědělské zájmy a zájmy bank či pojišťoven můžeme lokalizovat ve středu mezi modelem regulačním a neoliberálním.

Wessels celý obrázek doplnil i o analýzu kontaktů mezi zájmovými skupinami a politickými frakcemi.⁵² Dospěl přitom k názoru, že na evropské úrovni existují podobné aliance, s jakými se setkáváme na půdě parlamentů národních států. Rozlišil mezi tzv. aliancí „práce“, ve které se nachází frakce evropských socialistů a Sjedenocené levice/ Severské zelené levice společně s evropskými odbory a částečně se na hranici pohybuje i evropské sdružení spotřebitelů BEUC (jehož umístění bychom ale mohli charakterizovat jako středové, neboť se nalézá na hranici mezi všemi aliancemi).

Tzv. „občanská“ aliance se skládá z frakcí křesťanských demokratů/konzervativců, frakce Aliance liberálů a demokratů pro Evropu a nezařazených poslanců. Největší křesťansko-demokratická frakce byla historicky nejčastěji kontaktována ze strany národních

průmyslových a profesních zájmů, zatímco frekvence jejich kontaktů s evropskými skupinami byla nižší (Wessels 2004:213).

Konzervativci (jejichž pozici Wessels zkoumal samostatně) udržovali poměrně těsné kontakty s evropskými zájmy působícími v oblasti zemědělství a s evropskými profesními organizacemi. Evropští liberálové stáli z hlediska navazování stálejších kontaktů s vnějšími aktéry poněkud stranou.

Konečně třetí pól představuje tzv. aliance slabých, v níž se pohybují frakce Zelených/Evropské svobodné aliance a Unie pro Evropu národů. Schéma potvrdilo velmi úzkou vazbu mezi Zelenými a ekologickými sdruženími (zvláště euro- skupinami)

Prostor pro reprezentaci zájmů z institucionálního hlediska poskytují také tzv. poradní výbory- **Hospodářský a sociální výbor** a **Výbor regionů**. Třebaže poradní orgány bývají v některých otázkách povinně konzultovány, jejich schopnost zásadně změnit legislativu se blíží nule. Svoje stanovisko totiž předkládají příliš pozdě, až v okamžiku, kdy již do něj Komise při neformálních schůzkách se zájmy a dalšími institucemi zapracovala hlavní námitky a požadavky zvenčí. Navíc názor poradních orgánů musí Rada ministrů a další institucionální struktury vyslechnout, ale žádné formální pravidlo je nezavazuje k tomu, aby se jím také řídily.

Rozšířený názor o slabém postavení poradních výborů potvrdil ve své práci i Justin Greenwood glosou, že by mezivládní konference zbytečně ztrácela čas, pokud by se vůbec zabývala otázkou zrušení Hospodářského a sociálního výboru. (Greenwood 1997:48)⁵³

Výbor regionů a jeho přínos bývají hodnoceny poněkud pozitivněji proto, že regionální požadavky nabyly po schválení Maastrichtské smlouvy (kladoucí důraz na tzv. princip subsidiarity) na významu. Amsterdamská smlouva zapojila Výbor regionů i do rozhodovacího procesu v oblasti politiky životního prostředí (Fiala, Pitrová 2002:436). Jeho role se nicméně omezuje jen na předkládání stanovisek a konzultace předtím, než je příslušná legislativa postoupena Radě. Poradní výbory proto zcela zjevně nemohou být charakterizovány jako korporativistické kanály vlivu, třebaže logika výběru členů Hospodářského a sociálního výboru zohledňovala požadavky zastoupení hlavních sociálních skupin. Kritériem pro volbu konkrétní osobnosti byly ale spíše její schopnosti než příslušnost k určité organizaci.

Vhodnými kontaktními místy z pohledu zájmových skupin jsou i další orgány plnící expertní roli- **Evropská agentura pro životní prostředí** a **Evropská investiční banka**, která rozhoduje o půjčkách určených pro investice většího rozsahu (například budování transevropských sítí). Ekologické skupiny se proto občas snaží působit na rozhodující osoby

v bance a upozornit je na závazky plynoucí z environmentální legislativy
(Greenwood 1997 :49)

4. Zájmové skupiny a jejich strategie

4.1. Úvod do problematiky zájmových skupin

Problematika ochrany životního prostředí je specifická tím, že se dotýká prakticky všech občanů. Kvalitní životní prostředí by mělo být zájmem všech skupin obyvatelstva, ale pokud se jedná o metody, jak k němu dospět, projeví se konfliktní linie dané odlišnou ekonomickou pozicí a zkušeností jednotlivých aktérů. Moje práce se zaměřuje především na pozici a strategie tzv. zájmových skupin, ačkoliv evropské instituce jsou kontaktovány i jednotlivými firmami a jednotlivci (tento aspekt nemůže být zcela pominut, ale vzhledem k množství interakcí a neformálnímu charakteru schůzek mezi individuálními lobbyisty a institucemi nemůže být podán úplný obraz)

Zájmová skupina je přitom definována jako „dobrovolně utvářená sociální jednotka s určitými cíli a s určitým- na dělbě práce spočívajícím- vnitřním členěním (organizací), která se snaží uskutečnit individuální, materiální a ideové zájmy svých členů ve smyslu potřeb, užitku a ospravedlnění, přičemž to dělá buď uvnitř sociální jednotky a/nebo vůči jiným skupinám, organizacím a institucím (Fiala 1999: 57)⁵⁴

Jsou-li posuzovány optikou této definice zájmové skupiny vyvíjející tlak na evropské orgány, je možné je rozdělit do několika kategorií podle charakteru jejich vnitřní struktury. Jednak na evropské úrovni operují „zastřešující“ asociace, které usilují o celoevropskou reprezentaci zájmů v určité socio-ekonomické oblasti - například Konfederace zaměstnavatelských svazů UNICE nebo „evropské odbory“ ETUC, jejichž členy se stávají národní federace (Svaz průmyslu a dopravy ČR, Českomoravská konfederace odborových svazů) a celá struktura je proto formálně komplikovaná. Jiný typ reprezentace zájmů představují evropské organizace, které umožňují i individuální členství, například firem (typicky Evropský kulatý stůl průmyslníků). Sektorové nadnárodní asociace pak zastupují určitá odvětví (ACEA prosazující zájmy evropských výrobců automobilů nebo Cembureau hájící požadavky energeticky náročného-cementářského průmyslu) (Greenwood 1997:3) Jejich specializace je odlišuje od všeobecněji zaměřené UNICE.

Jako další kritérium se (vedle organizační struktury) nabízí charakter potřeb, které jednotlivé zájmové skupiny artikulují. V evropském politickém systému na základě tohoto kritéria mohu rozlišit průmyslové/obchodní organizace, zaměstnanecké organizace, (příp.

organizace profesního charakteru), organizace spotřebitelů, ekologů a občanské společnosti a teritoriální zájmy.

Další klasifikace rozděluje organizace podle toho, zda prosazují soukromé, tj. obchodně-podnikatelské zájmy (tzv. BINGO's) anebo sledují zájmy širšího – veřejného- dosahu. Podle mého názoru je ovšem taková definice alespoň částečně nepřesná, protože může nastat situace, kdy BINGO's budou hájit stanovisko, které je výhodné pro širší obec (teoreticky tak mohou jednat i vědomě a altruisticky). Na druhou stranu je přinejmenším diskutabilní, zda mohou aktivity omezeného množství ekologických nebo spotřebitelských organizací vždy ztotožnit se zájmy veřejnosti jako takové. Také tzv. veřejné organizace mohou usilovat především o uspokojení svých úzkých, soukromých potřeb, dosažení soukromého užitku. I přes jisté výhrady nicméně považuji výše popsanou klasifikaci za použitelný nástroj.

Výběr zájmových skupin, jejichž zkoumání je relevantní z hlediska politiky životního prostředí, se logicky nemůže omezit jen na jeden typ organizací. Evropská politika a regulace se z praktických důvodů dostala do centra pozornosti všech zájmových skupin, ať už mají jakékoliv organizační členění a charakter. Předpokládám nicméně, že nejvýraznější konfliktní linie povede mezi průmyslovými/obchodními skupinami a veřejnými ekologickými skupinami.

Hlavní pozornost v dalším textu proto bude nejprve zaměřena na strategii organizací tzv. soukromého charakteru. Bude prozkoumána pozice Evropské konfederace zaměstnavatelských svazů, na evropské úrovni velmi aktivní Rady evropského chemického průmyslu CEFIC a ve specifických případech zohledněna i strategie sektorových asociací dotčených environmentální regulací a politikou- ACEA⁵⁵, EUROPIA⁵⁶ a Cembureau⁵⁷ atd. Jejich strategii bude konfrontována i s pohledem druhé strany- s názory nositelů tzv. veřejného zájmu.

Druhá část (*rozdělení do dvou podkapitol ovšem nebude zcela striktní, spíše jen orientační. Zájmové skupiny nepohybují ve vakuu, jsou neustále vystaveny působení názorům a akcím protikladné „strany“, na které musí reagovat*) se bude zabývat spíše metodami a strategií ekologických organizací, které na evropské úrovni často spolupracují a spoluorganizují akce nátlakového a PR charakteru. Každá z ekologických asociací se specializuje na specifické téma, ale z hlediska působení na veřejnost a instituce se vyplácí společný postup. Nejviditelněji se v evropském prostoru v minulosti prezentovalo sedm organizací (tzv. G7- tvořená Evropským úřadem pro životní prostředí, evropskou pobočkou Greenpeace, Světovým fondem pro ochranu přírody- Evropa, evropskou sekci

Přátel Země, Koalice pro klima (CAN), Federací pro dopravu a životní prostředí a organizací Birdlife). V některých případech ale společná prohlášení vydávaly a konkrétního projektu se účastnily i jiné koalice, především pak tzv. G9 (G7 plus Mezinárodní přátelé přírody a Aliance evropských ekologických organizací pro veřejné zdraví)⁵⁸

4.2. Strategie a úspěšnost průmyslových a obchodních zájmových skupin

4.2.1. Postoj zájmových skupin k evropské politice životního prostředí

Jak již bylo dokumentováno, průmyslové a obchodní zájmové skupiny dávaly historicky doložitelně přednost tzv. neoliberálnímu modelu evropské integrace, který prosazuje odbourávání překážek pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu a zároveň minimalizaci přímé regulace předepisující členským státům a dalším subjektům splnění konkrétních norem v závazném časovém termínu. Nyní se pokusím tuto obecnou hypotézu zkonkretizovat.

Nejstarší zájmovou skupinu reprezentující evropské zaměstnavatele představuje **Konfederace zaměstnavatelských vztahů UNICE**. Její počátky spadají do poválečného období, kdy se (v roce 1949) zformovala Rada federací evropského průmyslu (CIFE) a v jejím rámci později Unie průmyslu zemí Evropského společenství. Původně šest svazů z členských států Společenství uhlí a oceli jen monitorovalo dění ve specifické oblasti.

Na podpis Římských smluv ale dotčené zaměstnavatelské federace reagovaly osamotněním a založením UNICE .

Konfederace se jako reprezentativní organizace se mohla spolehnout na podporu ze strany Komise a její role byla posléze uznána i jejím zapojením do tzv. evropského sociálního dialogu ⁵⁹. Snaha o posílení mechanismů korporativismu na evropské úrovni ale nevyústila v podobu vztahů, jaké se vyskytují v tradičně silně korporativních státech typu Rakouska a Švédska.

Dohody vzešlé ze sociálního dialogu byly z hlediska přínosů rozpačitě hodnoceny i evropskou odborovou konfederací ETUC a zaměstnavatelské organizace veřejně pochybovaly o smyslu dialogu jako takového (Greenwood 1997:169) Struktura zastřešujících asociací způsobovala, že jen obtížně dosahovaly dohody v komplikovanějších otázkách.

Kritici UNICE proto zdůrazňovali heterogenost plynoucí z rozdílných pohledů národních zájmových skupin. Strategie hledání shody na nejnižším možném jmenovateli údajně vedla k publikování příliš obecných stanovisek. Ačkoliv si ale většina národních federací otevřela v Bruselu vlastní zastoupení, UNICE (jejímiž členy je v současnosti 39 svazů z 33 zemí) v jejich očích nadále zůstává legitimním kanálem vlivu.

Ve skutečnosti samostatné lobování národních federací hodnotilo prezidium UNICE jako součást širší strategie ovlivňování aktérů v systému multi-úrovňového vládnutí. Národní federace soustředí svoji pozornost na navazování kontaktů s ministry a dalšími reprezentanty ze svých zemí.

Podobný decentralizovaný přístup se používá při ovlivňování členů Evropského parlamentu. Slovy bývalého generálního sekretáře Tyszkiewiczze: “chcete-li ovlivnit španělského člena parlamentu, budete neefektivnější, když to budete dělat ve Španělsku nebo prostřednictvím naší španělské federace.” (Balanya, Doherty, Hoedeman, Ma’anit, Wesselius 2000:50) Racionální kalkulace a strategie zvolená průmyslovými zájmy zároveň vysvětluje, proč jsem v předešlém textu identifikovala vazby mezi křesťansko-demokratickými poslanci EP a představiteli národního, nikoliv tzv. evropského zájmu.

Mezi témata, jimž UNICE tradičně věnovala značnou pozornost, patřila i oblast životního prostředí. Její strategie se přitom vyznačovala konstruktivním přístupem a pochopením, že Komise a další instituce zohlední spíše ty požadavky, které budou formulovány v duchu jejich filosofie. Proto také průmyslové zájmy veřejně uznaly důležitost ochrany životního prostředí.

Jejich návrhy řešení ovšem prokazatelně preferovaly dobrovolné dohody a tzv. tržní nástroje. Z tohoto hlediska nový přístup k regulaci, který Komise začala praktikovat po přijetí 5. a zvláště 6. rámcového programu, vychází vstříc požadavkům průmyslových zájmů.

Například ve svém stanovisku k problematice udržitelného rozvoje, který publikovala v květnu 2001, UNICE zopakovala svůj názor, podle kterého termín udržitelný rozvoj neimplikuje jen environmentální regulaci, ale také podporu podnikatelského sektoru tvořícího bohatství.⁶⁰ Podle názoru UNICE by EU měla průmyslu ponechat větší volnost pro rozhodnutí, jakým způsobem bude přispívat k plnění cílů Společenství. Vhodným nástrojem jsou tzv. dobrovolné dohody (do roku 2001 jich v celém Společenství bylo uzavřeno přibližně 300), schéma EMAS a ekologická značka. V období od roku 1980 do roku 1995 se podle UNICE značně zlepšily environmentální ukazatele (i když objem

průmyslové výroby v zemích OECD stoupl o 36%, koncentrace oxidů dusíků v ovzduší klesla o 7%, průmyslové státy efektivněji využívají přírodní zdroje atd.), přičemž průmysl byl k šetrnějšímu postupu údajně motivován zvláště tlakem akcionářů a očekáváním, že aktivní a konkurenci předbíhající přístup povede nakonec k vyšší konkurenceschopnosti podniku a vyšším ziskům. Konfederace se také snažila přesvědčit evropské instituce, že další liberalizace jednotlivých hospodářských sektorů přinese snížení energetické spotřeby a tím přispěje k naplňování cíle udržitelného rozvoje.⁶¹

Dokladem faktu, že se UNICE i přes (z jejího pohledu) výhodnost některých evropských politik nenacházela a nenachází v pozici, v níž by mohla kontrolovat celý proces přijímání legislativy, je například její negativní stanovisko k návrhu směrnice o „čistějším ovzduší pro Evropu“. Ve svém veřejném pozičním stanovisku z 20. února 2006 vyjádřila politování nad nedostatečnými konzultacemi a faktem, že Komise neprokázala negativní vliv přízemního ozonu a malých prachových částic na lidské zdraví. Je faktem, že vedení Konfederace nemělo zastoupení v příslušné pracovní skupině zřízené Komisí CAFE (*Clean air for Europe*) 2004. Stanoviska průmyslu v ní nicméně tlumočil zástupce sektorové federace EUROPIA.⁶² Návrh ovšem podrobili mírnější kritice i zástupci ekologických zájmových skupin⁶³, který považovali limity pro prachové částice (PM_{2,5}, PM₁₀) v ovzduší za příliš vysoké a cíl redukce množství PM₁₀ o 20% v desetiletém období (2010-2020) za příliš málo ambiciózní. Veřejně publikovaný návrh Komise tedy ve skutečnosti plně nevyhovoval žádné specifické zájmové skupině.

Sektorové federace představují další typ průmyslového zájmu, který dlouhodoběji ovlivňuje evropskou politiku. Ve vztahu k UNICE nevystupují jako přímí konkurenti a ze strategického hlediska Konfederace jejich lobbying naopak vždy spíše vítala. Sektorové, specializované federace totiž ve většině případů evropským orgánům předávají podobné poselství jako všeobecně orientované zaměstnavatelské federace a požadavky, které jsou artikulovány více aktéry zároveň, mají vyšší šanci na prosazení.

Pokud Komise a další orgány zahajují konzultace nebo sestavují pracovní skupiny, mohou být osloveny ze strany více skupin s podobným zájmem. Specializace v určité otázce také znamená, že sektorové federace budou snáze formulovat společná prohlášení ke konkrétní problematice.

Justin Greenwood a Ruth Webster sestavili v roce 2000 seznam faktorů, které podporují soudržnost uvnitř průmyslových asociací. Větší mírou efektivity se podle jejich názoru budou vyznačovat asociace: 1) které působí v oblasti se specifickým, historicky vzniklým

a stabilním regulačním režimem, 2) jsou charakterizovány vnitřní stabilitou a stabilním složením členské základny, 3) zastupují průmyslový zájem, který je dostatečně koncentrován- například počet firem operujících v oblasti turistického ruchu je příliš velký, což zabraňuje účinné koordinaci, 4) jejich členové se silně identifikují se svým sektorem (sektorová solidarita), 5) mají podobný ekonomický profil a zájmy, 6) dokáží se shodnout na tom, jakým rizikům je potřeba čelit a jaké příležitosti se na trhu nabízejí, 7) nejsou rozděleny z hlediska využívání technologií – například sektor informačních technologií není vždy schopen artikulovat společné stanovisko v otázce softwarových patentů, 8) jejich členové sdílejí tzv. evropskou identitu, dění v evropském politickém prostoru je pro ně důležité, 9) jsou drženy pohromadě potřebou, na druhé straně se zformoval skupinový zájem, který by mohl ohrozit jejich pozici, 10) jejich oblast zájmu je politicky kontroverzní- pracovní trh, bezpečnost a životní prostředí (Greenwood, Webster 2000: 8)

Za jednu z nevlivnějších a nejefektivnějších sektorových asociací (i proto, že je v jejím případě splněna většina podmínek efektivity asociace) bývá považována Evropská rada chemického průmyslu **CEFIC**. Ve své prezentaci vyzdvihuje, že byla v roce 1972 založena především jako vědecká organizace, ale mezi její oblast zájmu bezpochyby patří i ovlivňování Evropské unie a jejích rozhodnutí. Zvolená strategie CEFICU stavěla opět spíše na proaktivním než konfrontačním přístupu. Jejím záměrem vždy bylo snižovat práh nedůvěry veřejnosti vůči chemickému průmyslu. Charakterem a strukturou svojí členské základny představuje CEFIC hybridní typ organizace, neboť sdružuje jak individuální firmy (velké koncerny), tak jednotlivé národní federace a asociace chemického průmyslu.⁶⁴ Základem organizačního členění je proto tzv. třípilířová struktura, kdy první pilíř tvoří Komora, jejímiž členy je 25 národních organizací- řádných členů a 3 asociované federace z Bulharska, Estonska a Litvy. Druhý pilíř tvoří Komora velkých korporací a třetí pilíř Komora obchodních společností.

I přes svoji komplikovanou strukturu CEFIC vystupuje jako organizace schopná zajistit implementaci svých cílů všemi členskými organizacemi. Veřejně deklaruje spíše pozitivní přístup k evropské politice životního prostředí a svoji ochotu k provádění konsenzuálního typu politiky dala najevo i svým zájmem o spolupráci s veřejnými nevládními organizacemi (NGOs)⁶⁵

Evropská rada chemického průmyslu se vyprofilovala jako „prointegrační“ organizace ve smyslu, že podporuje model maximální integrace evropských trhů a volný pohyb

chemikálií. Z tohoto hlediska je pro ni výhodnější spolupracovat s Komisí, implementovat dohodnuté závazky a navrhovat konkrétní změny legislativy než čelit hrozbě rozdrobení jednotného trhu a zavedení národní regulace. Neodmítá proto evropské směrnice apriori, i když projevuje jistou nedůvěru například k principu předběžné opatrnosti a argumentuje tím, že nejprve musí být vědecky prokázáno škodlivé působení konkrétních látek a pak mohou být teprve regulovány. Její postoj můžeme charakterizovat jako podporu spíše neoliberálního modelu integrace, ale za použití konstruktivních metod.

Evropský chemický průmysl je navíc součástí projektu *Zodpovědná péče (Responsible Care)* Do programu, který původně pochází z Kanady, je v současnosti zapojen průmysl z 52 zemí. Jeho cílem je především zlepšení image tohoto průmyslového odvětví a rozptýlení obav spojených s negativními dopady chemické výroby nejen na životní prostředí, ale také zdraví zaměstnanců a bezpečnost.⁶⁶ Evropská asociace se v rámci programu zaměřuje především na kontrolu zavádění evropské legislativy a nástrojů ze strany národních asociací. V roce 2005 tak CEFIC prověřovala plnění cílů v oblasti implementace nástrojů (EMAS, ISO 14001) Chemický průmysl navíc na příkladu projektů tohoto typu může demonstrovat, že je schopen samoregulace například formou využívání „nejlepších dostupných technologií.“ Jeho důraz na dobrovolné cíle a tržní nástroje byl sifnikantní stejně jako v případě zaměstnavatelského svazu.

Aktivní přístup a ochota jednat s Komisí a uzavírat dobrovolné závazky (způsob jejich plnění je záležitostí konkrétních průmyslových sektorů) byl vlastní i dalším sektorovým federacím – **EUROPIA**, **Cembureau**, **ACEA** a další.

Konkrétně asociace evropského cementářského průmyslu již v roce 1998 publikovala studii *Klimatická změna, cement a EU*, ve které sama navrhovala, jak zvýšit energetickou efektivnost celého průmyslu. Její aktivní přístup (který vyzdvihoval zvláště používání alternativních paliv a lepší technologie) může být považován za strategii, již se průmyslový sektor snažil předejít horšímu řešení- zavedení jednotných evropských daní na energie, což Komise zvažovala již v roce 1991 (a její návrh byl podporován i veřejnými ekologickými zájmy)

V dalším textu budou blíže rozebrány konkrétní příklady úspěšnosti průmyslových asociací při prosazování jejich požadavků, problematiky tzv. dobrovolných dohod a kritiky, které se jim dostávalo ze strany veřejných zájmových skupin. Bude také dokumentováno, zda můžeme vztahy mezi průmyslovými a ekologickými organizacemi

hodnotit jako čistě antagonistické anebo zda byl průmysl ochoten spolupracovat s NGO's v případě, že by takový postup napomohl lepšímu prosazování jeho potřeb.

4.2.2. Regulace emisí a strategie dotčených stran

První legislativa společenství snažící se definovat limity pro emise oxidu uhličitého a uhlovodíky byla přijata již počátkem 70. let, ale teprve v průběhu dalšího desetiletí byla její platnost rozšířena na všechny typy vozidel a zároveň postupně docházelo k jejímu zpříšňování. Až do poloviny 90.let navíc vypracování příslušné legislativy spadalo do pravomoci Generálního ředitelství pro průmysl, protože harmonizace emisí byla považována za podmínku bezproblémového fungování jednotného trhu.

Teprve v roce 1994 byl doceněn environmentální aspekt tohoto typu regulace a pravomoc předkládat návrhy směrnic a dalších legislativních aktů byla postoupena Generálnímu ředitelství pro životní prostředí. Třebaže Komise nakonec vždy rozhoduje v kolegiu a do procesu přijímání nového právního aktu jsou touto cestou zapojeni všichni komisaři, ostatní Generální ředitelství (včetně a poněkud paradoxně GŘ pro dopravu) se na konkrétních jednáních a formulaci cílů prakticky nepodílela (Pedler 2002: 106)

Průmyslové zájmy okamžitě po změně pravomocí uvnitř Komise zahájily lobbying příslušné komisařky⁶⁷. Směrnice schválená právě v roce 1994 totiž byla z jejich pohledu nevýhodná, zaváděla přísnější kontrolu a celkové náklady pro automobilový průmysl se mohly vyšplhat až na několik milionů euro (tehdy ecu). Přestože se automobilovému průmyslu podařilo zabránit přijetí ještě přísnějších standardů, konečný výsledek mohl být interpretován jako porážka jeho snah. Proto se také jeho další strategie zaměřila na to, aby Komise změnila svůj přístup a přestala na výrobce automobilů pohlížet jako na lobbyisty (v systému fungujícím podle zásad pluralismu), ale aby je vnímala jako nutnou součást procesu přípravy nové legislativy.

Tento postoj částečně vyvrací kritiku, podle které pluralistické soupeření zájmů nakonec vždy zvýhodňuje finančně vlivné průmyslové skupiny a výrobce. Ve skutečnosti se automobilový průmysl v Evropě dostal v 90. letech do defenzivy. Diskuse, zda by lidská činnost nemohla mít vliv na globální oteplování, poškodila vyjednávací pozici celého sektoru. Doprava byla identifikována jako jeden z možných zdrojů problému. Skupiny požadující přijetí striktnějších cílů se navíc mohly dovolávat i příkladu USA a argumentovat tím, že by Evropa měla přijmout minimálně stejná pravidla.⁶⁸

V takové situaci průmyslovým zájmům nezbyvalo než přejít do ofenzívy, která zároveň nezpochybňovala nutnost regulace jako takové. Jak automobilová federace (ACEA), tak federace ropného a rafinérského průmyslu (EUROPIA) apelovaly na instituce Společenství ve smyslu, že každá další úprava musí vycházet z ekonomických principů a z kalkulace pravděpodobných nákladů. Obě federace se v základním přístupu shodovaly, i když mezi nimi existovalo i jisté napětí. Požadavek automobilového průmyslu, aby si regulace všimla také složení paliv, potenciálně zvyšoval náklady pro ropný průmysl (Pedler 2002:109)

Strategie průmyslových zájmů se nakonec ukázala jako částečně úspěšná. Generální ředitelství pro životní v roce 1995 zřídilo zvláštní konzultační fórum (**Evropský program zabývající se emisemi, palivy a technologií automobilových motorů- EPEEE**). Na jeho půdě se sešla Komise s představiteli obou dotčených průmyslových asociací. Ty novou metodu, která vycházela spíše z logiky tzv. mezokorporativismu než pluralismu, vítaly. Výsledek dvouleté práce představila Komise v červnu 1996, kdy prezentovala nový návrh dvou směrnic regulujících automobilový a ropný průmysl. Směrnice obsahovaly jak závazné cíle (a předepisovaly jejich dosažení do roku 2000), tak nezávazné limity, jejichž dosažení bylo plánováno na rok 2005. Zaváděny byly i nové povinnosti i pro rafinérie a přesně vymezeno, jaké složení by měla mít motorová paliva (například byly stanoveny mezní hodnoty pro obsah benzenu, síry, kyslíku pro plyn a maximální hustota pro benzín) Ačkoliv ale Komise po celou dobu konzultovala se zástupci průmyslových sektorů a zohlednila i jejich požadavek na předběžné vyčíslení nákladů projektu, plně neuspokojila nikoho. ACEA nový návrh komentovala slovy, že by si splnění všech závazků vyžádalo náklady až v milionech eur ročně (samotný odhad Komise počítal s náklady 765 milionů eur) a vyšší odhady nákladů zveřejnila i EUROPIA.⁶⁹

Reprezentanti veřejných ekologických skupin, které Komise zpočátku k technickým konzultacím vůbec nepřizvala, podrobily návrhy kritice z opačného pohledu. Podle nich směrnice příliš zdůrazňovala hledisko ekonomických nákladů místo toho, aby prosazovala princip tzv. nejlepších dostupných technologií.⁷⁰

Předlohy ovšem ještě musely být odsouhlaseny Radou a především Evropským parlamentem, který z pohledu průmyslových zájmů představoval spíše protivníka. Předpoklad, že Evropský parlament a jeho Výbor pro životní prostředí, veřejné zdraví a spotřebitelskou politiku jsou většinou nakloněny veřejným zájmům (také proto, že potřebují pozitivně působit na veřejné mínění-své voliče), se naplnil. Zpravodaji obou směrnic se navíc stali levicovní poslanci⁷¹ preferující regulační model evropské integrace

a mající těsnější vazby spíše na veřejné zájmové skupiny. Průmyslové zájmy se snažily hlasování ovlivnit a národní firmy- šampioni vyvíjely tlak na poslance ze svých zemí nebo regionů ohrožených nezaměstnaností⁷². Evropský parlament přesto na jaře 1998 přijal cca 100 dodatků. Mnohé z přijatých změn přitom průmyslové zájmy chápaly jako ohrožující- ropný průmysl zveřejnil odhad, že implementace všech parlamentních dodatků by navýšila celkové náklady o dalších 50 miliard euro (Pedler 2002:114)

Zdlouhavá schvalovací procedura, která celý proces prodloužila na přibližně 4 roky, nakonec vyústila až v sestavení tzv. dohodovacího výboru mezi Evropským parlamentem a Radou. Konečná dohoda zkorigovala některé požadavky parlamentu (ropný průmysl nemusel do roku 2005 splnit úkoly, které Komise ve svém původním návrhu zamýšlela jen jako orientační) a zároveň doplnila směrnice o principy, které byly výhodné z pohledu producentů. Členské státům bylo například umožněno, aby daňově zvýhodňovaly a podporovaly výrobu ekologicky šetrnějších automobilů.⁷³ Obecně ale automobilový průmysl nevyšel z celého jednání jako vítěz. Rozhodnutím Rady a Parlamentu byly pro něj střednědobé cíle plánované do roku 2005 učiněny závaznými. Ropný a rafinérský sektor tak očividně dosáhl většího „vítězství“, pokud porovnáme hrozící rizika se skutečným výsledkem.

Dohodnutý dokument ale zároveň zavázal unijní orgány k tomu, aby připravily dlouhodobější strategii s časovým výhledem do roku 2010. Ve skutečnosti Komise zahájila aktivity v tomto směru již v roce 1997, kdy sestavila nové fórum pro konzultace a spustila program Auto- Ropa II.

Spektrum zapojených aktérů bylo značně rozšířeno, když byli nově osloveni i zástupci členských států a nevládních ekologických organizací (Koalice pro klima, Evropský úřad pro životní prostředí, Přátelé Země, Greenpeace, Světový fond pro ochranu přírody, Birdlife International a Doprava a životní prostředí) Pro změnu ve složení konzultační skupiny se Komise rozhodla podle vlastních slov proto, že „předchozí návrhy byly zpochybňovány, protože se přípravných prací viditelně účastnila jen část zájmových skupin, zatímco nevládní organizace byly z diskuse vyloučeny.“(Pedler 2002: 118) Kredibilita Komise byla tímto způsobem ohrožena.

Na druhé straně celý proces vyjednávání prokázal, že ani dobré vztahy s Komisí nejsou zárukou toho, že specifický zájem prosadí všechny či většinu svých představ.. Navíc je třeba si uvědomit, že úředníci Komise jsou navíc také nositeli zájmů a snaží se do návrhu směrnice dostat co nejvíce vlastních představ. Automobilový a ropný průmysl sice dosáhl uznání a byl katapultován do role důležitého partnera (ne jen lobbyisty), ale konečný

verdict ho zcela neuspokojil (přestože u jednacího stolu nezasedli jeho „protivníci“ - veřejné ekologické organizace). Ekologické organizace neprosadily téměř nic ze svých představ (princip tzv. nejlepších dostupných technologií nebyl zaveden), ale je třeba zohlednit jejich úplnou absenci v přípravné fázi. Jejich kooptace do druhé poradní skupiny mohla být interpretována jako alespoň částečné vylepšení jejich pozice a potvrzení principu, podle kterého Komise většinou usiluje o zapojení širšího spektra zájmů a konzultace blíží se spíše principům korporativismu.

Problému globálního oteplování a dalšího snižování emisí se ovšem týkala i dobrovolná dohoda, kterou uzavřela Komise s automobilovou federací ACEA v roce 1998 (tj. v době, kdy byly schváleny směrnice) a která byla dokladem nové strategie Společenství. Myšlenka spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem byla poprvé rozpracována v 5. rámcovém programu a během prvních deseti let se počet uzavřených dobrovolných závazků vyšplhal na 300. Jejich používání se rozšířilo i na úrovni národních států. Průmysl byl ale občas k spolupráci „donucen“ hrozbou zavedení energetických daní, na což reagoval ochotou aktivně se podílet na procesu snižování emisí⁷⁴. Ani v tomto případě proto není možné zvolené řešení považovat za jednoznačný příklad toho, jak průmyslové zájmy kontrolují evropské instituce a jejich rozhodnutí.

Tržní nástroje byly ze strany evropských orgánů zvoleny zvláště jako další možnost, která by mohla napomoci splnění vytyčených cílů, aniž by nahrazovaly směrnice regulační povahy (jednání o směrnici bylo doplněno vyjednáváním dobrovolné dohody)

Součinnost s evropským průmyslem se jevila i jako nutnost, protože právě producenti mohli rozhodujícím činitelům poskytnout informace o technických předpokladech a možnosti realizace určitého plánovaného opatření. Dobrovolné dohody mohou hodnotit jako důsledek volby menšího zla ze strany průmyslu, ale také jako výraz uznání důležitosti využívání znalostí producentů ze strany politických představitelů.

V roce 1995 Rada schválila strategii Komise, která si jako cíl vytkla (další) snížení emisí oxidu uhličitého u osobních automobilů na 120 g/km. Společenství hodlalo využít následující politické nástroje: 1) dobrovolné dohody pokrývající oblast palivové ekonomiky, 2) finanční rámec pro členské země a 3) systém klasifikace paliv

Automobilová asociace ACEA v roce 1998 souhlasila s podepsáním dohody, podle níž měla snížit množství emisí na 140 g/km u všech nových vozů do roku 2008. V roce 2000 se přitom úroveň emisí pohybovala okolo 186 g/km. Další bod dohody zavazoval automobilový průmysl k vývoji nových typů vozů, aby od roku 2000 mohly být na trh

uváděny modely vypouštějící max. 120 g/ km emisí. Průmyslový sektor se k dohodě připojil mj. i proto, aby neutralizoval myšlenku celounijních energetických daní, která se v roce 1998 znovu stala předmětem diskusí.⁷⁵

Ekologické organizace podrobily dohodu a její konkrétní vymezení kritice. Podle názoru Světového fondu pro ochranu přírody, který v roce 2000 vydal vlastní hodnocení přínosů závazku, by konkrétní legislativa přispěla k rychlejšímu a transparentnějšímu postupu. Zvláště kriticky se WWF vyjadřoval k faktu, že do procesu monitorování a formulování cílů nebyl reálně zapojen Evropský parlament jako reprezentant veřejné vůle. Parlament byl v otázce pouze konzultován, ale reálně nemohl nijak pozměnit znění dohody. Automobilová federace ACEA si navíc prosadila, že nebudou zveřejňována čísla týkající se jednotlivých společností. Dohoda také nepočítala s žádným postihem pro případ, že automobilový průmysl nebude schopen dostát svým závazkům, počítaje v to i úkoly krátkodobějšího charakteru. Systém sběru dat o dosaženém pokroku hodnotil WWF jako neprůhledný, protože na ověřování údajů se neměla podílet nezávislá „třetí strana“.

Kritika ekologických zájmových skupin ovšem neznamenala, že by odmítaly dobrovolné dohody jako doplněk k ostatním politickým nástrojům. V případě, že dohody zavádějí sankce (jejich plnění je jistěno stálou hrozbou případného zavedení jiných legislativních nástrojů), do jejich formulace může zasáhnout Evropský parlament a stupeň plnění je prověřován nezávislými úřady, mohou podle WWF působit v pozitivním směru. V případě automobilového průmyslu nicméně WWF zpochybňoval účinnost dohody a navrhoval místo toho aktivitu na úrovni národních států.

Ekologické zájmové organizace nepohlížely na dobrovolné dohody jen negativně. Ve skutečnosti upozorňovaly na fakt, že i Komise si uvědomovala nutnost stanovení konkrétních kritérií pro zajištění transparentnosti dohod, třebaže poté vznikl jistý rozpor mezi teorií a praxí.⁷⁶

Přestože ale ekologické zájmové skupiny považovaly dohodu mezi Komisí a ACEA (první tohoto typu na úrovni EU) za nedostatečnou, později publikované údaje dokladovaly její účinnost. Ze zprávy, kterou Komise uveřejnila v červnu 2005 a která vycházela z údajů z roku 2003, vyplynulo, že evropský automobilový průmysl jako celek dostal svým závazkům. Úroveň emisí u automobilů uváděných na trh v roce 2003 dosahovala 163 g/km, čímž byl splněn cíl definovaný v dohodě, podle kterého měly emise k roku 2003 poklesnout na 165-170 g/km. Zvýšil se také prodej automobilů s úrovní emisí 120g/km.⁷⁷ Automobilová federace ovšem deklarovala, že konečné hodnoty předpokládané pro rok 2008 jsou příliš ambiciózní.

Pokud hodnotím vztahy panující mezi ekologickými zájmovými organizacemi a průmyslovými zájmy, je nutné konstatovat, že i přes do jisté míry antagonistický pohled na vhodnost využití konkrétních nástrojů, obě strany apriori neodmítaly kooperaci. Cementářský koncern Lafarge v roce 2000 uzavřel partnerství s WWF, od kterého si sliboval pomoc s vypracováním firemní strategie zaměřené na snižování emisí a zlepšování svého veřejného obrazu (Boyd 2002:75) Nevládní organizace koneckonců navazovaly dialog s průmyslovými zájmy i na půdě Světové obchodní rady pro udržitelný rozvoj (zde byli zastoupeni představitelé podnikatelských a průmyslových zájmů usilující o vyvinutí ekologicko šetrnějších způsobů výroby a prodeje svých výrobků)

Také Lafarge jako představitel energeticko- náročného průmyslu (člen Cembureau) hledal metody, jak odvrátit hrozbu zavedení celoevropských daní z energií, a proto podporoval tržní nástroje a dobrovolné dohody. Jedním z tržních nástrojů, které cementářský průmysl propagoval, byl i mezinárodní systém obchodování s emisemi, k jehož konkretizaci na evropské úrovni došlo v roce 2003 ⁷⁸ a jehož realizace započala v lednu 2005.

Ve skutečnosti se ale pozice průmyslu v oblasti politiky snižování emisí dala označit spíše jako defenzivní a reagující na politická rozhodnutí. Jak individuální firmy, tak asociace ovšem veřejně prohlašovaly, že jsou si vědomy citlivosti ekologických problémů a nutnosti jejich řešení. Míra vnitřního ztotožnění se závazky souvisejícími se snižováním emisí je však obtížně kvantifikovatelná. Veřejná prohlášení mohou sloužit pouze jako metoda, jak zlepšit svou image u veřejnosti a jak čelit argumentaci ze strany ostatních aktérů.

4.2.3. Tržní nástroje a jejich účinnost

Průmyslové zájmové skupiny tradičně upřednostňovaly tzv. tržní nástroje (tzv. Ekologické řízení a audit, značka ISO 14001, označování ekologických výrobků (tzv. *eco-label*). 6. rámcový program jejich důležitost výslovně uznává a deklaruje, že jejich účinnost a rozšíření musí být zvýšeny.

Počátky a rozvoj tržních nástrojů sahají do první poloviny 90. let (doba plnění 5. rámcového programu). Nová legislativní úprava z roku 2001 ale program EMAS změnila. Nyní se do něj mohou zapojit nejen zástupci všech průmyslových sektorů, ale také veřejné organizace a autority. Na vypracování strategie by se měli podílet i zaměstnanci dané organizace, podmínky pro přechod od systému ISO14001 jsou méně striktní a organizace musí více zohledňovat i nepřímý vliv své výroby na kvalitu životního prostředí.

Zájemce o účast v projektu musí nejprve identifikovat oblasti, ve kterých bude zavádět ekologická opatření (například hospodaření s odpadem). Poté následuje vypracování souhrnné zprávy o dopadech činnosti jeho firmy či jiné organizace na životní prostředí. Na základě zprávy musí vypracovat tzv. systém ekologického řízení-tj. metodický postup, jak koordinovat aktivity všech jednotek a zaměstnanců, aby bylo dosaženo vytyčených cílů. (Neumayer, Perkins 2004:5) Významnou roli v celém projektu mají národní státy, které schvalují jednotlivé projekty, zodpovídají za aktualizovaný seznam všech účastníků v jejich zemi⁷⁹ a poskytují finanční pomoc.⁸⁰ Všichni schválení uživatelé speciálního loga EMAS pak musí umožnit pověřeným orgánům přístup k dokumentům, na jejichž základě bude vyhodnocovat plnění cílů a celkový pokrok. Každé tři roky provádí účastník hloubkový audit a o výsledcích vydat veřejně přístupnou zprávu.

Poměrně velké požadavky spojené s prováděním EMAS vedly k tomu, že průmyslové zájmy dávají přednost méně striktnímu modelu ISO 14001 (v EU-15 byl ISO14001 čtyřikrát rozšířenější než EMAS- Neumayer, Perkins 2004:7) Držitel certifikátu ISO musí veřejně publikovat jen informace o svých záměrech (politice), nemá ale povinnost zveřejňovat údaje o konkrétním průběhu plnění svých úkolů a požadavky na audit jsou méně přísné (není stanoveno konkrétní období, v němž musí být proveden)

Z analýzy rozšíření obou tržních nástrojů (EMAS-viz ilustrativní tabulka) je patrné, že evropeizace (vektor od evropského veřejného- formulace programu- k národnímu soukromému) proběhla nerovnoměrně a na politiku odlišně zareagovaly zájmy v jednotlivých členských zemích.

Tabulka č.1- rozšíření EMAS v EU-25

Členská země	Počet organizací zapojených do systému EMAS
Belgie	36
Česká republika	18
Dánsko	123
Estonsko	1
Finsko	43
Francie	17
Irsko	8
Itálie	435
Kypr	0
Litva	0
Lotyšsko	0
Lucembursko	1
Maďarsko	2
Malta	1
Německo	1517
Nizozemí	20
Polsko	1
Portugalsko	44
Rakousko	261
Řecko	27
Slovensko	2
Slovinsko	1
Španělsko	535
Švédsko	100
Velká Británie	64

Zdroj: Evropská Komise 2006

Pokud přepočtu počet registrací EMAS na obyvatele v jednotlivých členských zemích se největší popularitě systém těšil v Německu, Rakousku, Švédsku a Dánsku (23.8 až 44.5 registrací na milion obyvatel). Jeho rozšíření bylo značné také ve Finsku a Španělsku (Neumayer, Perkins 2004:7)

Ve své studii z roku 2004 se britští autoři Eric Neumayer a Richard Perkins zaměřili na otázku, proč v některých zemích tehdejší EU-15⁸¹ dotčené zájmy (podniky, firmy) zareagovaly vstřícněji než v jiných.. Autoři odmítli příliš zjednodušující přístupy, které redukovaly problematiku na studium jediné proměnné- způsobu, jakým stát kontroluje hospodářský život. Historická podoba institucionálních vztahů mezi vládou a průmyslem měla ovlivnit i stupeň adaptace zájmů a přijetí dobrovolných, tržních nástrojů z jejich strany. V minulosti se práce (ovlivněné teorií institucionalismu) zkoumající implementaci unijní legislativy a programů v jednotlivých státech věnovaly zvláště strukturaci státní moci a podobě tradiční regulace- Bailey, 2002, Liefferink a Jordan 2002.

Také Neumayerův a Perkinsův výzkum potvrdil korelaci mezi mírou intervencionismu státu a počtem organizací zapojených do EMAS⁸²- země vyznačující se vyšší mírou státní kontroly zpravidla vykazovaly nižší počet registrovaných účastníků EMAS. (Neumayer, Perkins 2004:26) Nicméně z konkrétních čísel také vyplynulo, že toto kritérium nemůže být v žádném případě jediným ukazatelem.

Proto musel být výzkum doplněn o další faktory. Jednání jednotlivých aktérů je také formováno politickou kulturou, veřejným míněním a silou protikladných zájmů. Vycházíme-li z tohoto předpokladu, vyšší počet zájemců o EMAS se bude rekrutovat ze zemí, kde občané vyjadřují důvěru ekologickým organizacím a asociacím a kde zároveň přikládají větší význam tzv. postmateriálním hodnotám. Citovaná studie ověřovala tuto hypotézu pomocí dat z výzkumu Eurobarometru (2002), který zjišťoval vztah občanů k ekologickým organizacím. Data potvrdila jistou korelaci mezi vyšší mírou důvěry a stupněm rozšíření EMAS (např. švédská veřejnost podporovala ekologické organizace (66% důvěra) silněji než veřejnost britská (38%)-přestože jsem dokumentovala, že i v Británii od 70. let vzrostl zájem o ekologické problémy- Neumayer, Perkins 2004:38) Autoři navíc do svého modelu zakomponovali předpoklad, že postmaterialistické hodnoty budou hrát větší roli v ekonomicky vyspělejších zemích (tj. v zemích vykazujících vyšší HDP/obyvatele)

Jako další kritérium bylo použito tzv. ekonomické očekávání. Podniky mohou považovat schéma ekologického řízení za atraktivní tehdy, když dosahují nízkého stupně produktivity. Evidentně neplatí předpoklad částečně artikulovaný např. WWF v kauze dobrovolné dohody s ACEA, že podnikatelská sféra akceptuje jen zákonem předepsané environmentální

povinnosti (nebo jedná pod hrozbou zavedení horších alternativ). Ekologické řízení a audit mohou být nápomocné při identifikaci slabých míst hospodaření firmy, mohou vést k zvýšení její konkurenceschopnosti a snížení nákladů například za energie. Nejen tlak veřejného mínění může sehrát roli v rozhodování konkrétního podniku. Podnikatelský sektor může dobrovolně přistoupit k přijetí přísnějších ekologických standardů, pokud si od tohoto kroku slibuje konkurenční výhodu (Knill 2001, Weale 2002.)⁸³ Neumayer a Perkins proto prověřovali i hypotézu, že EMAS bude populárnější v zemích s nižší mírou produktivity firem (hrubým domácím produktem na pracovníka). Za použití empirických dat (Světová banka 2003) platnost svojí teze prokázali (a její aplikaci vysvětlili například příčiny rozšíření EMAS ve Španělsku-HDP/pracovníka zde dosahovalo jen hodnoty 30.32 (měřeno v tisících dolarů), kdežto v Irsku 52.34.) Zároveň ale platí, že i tento ukazatel musíme hodnotit jako jednu z možných proměnných a sám o sobě chování národních průmyslových zájmů nevysvětluje. Posledním faktorem, který ovlivňuje ochotu průmyslu participovat v programu EMAS, je struktura jejich obchodních vztahů. Pokud obchodují převážně se zeměmi, v nichž je schéma rozšířeno, budou jejich příklad postupně následovat (Neumayer, Perkins 2004:27). O vnitřní motivaci dotyčných firem ovšem mohu v tomto případě jen spekulovat (vzájemná socializace zájmů).

V každém případě je možné konstatovat, že průmyslové zájmy jsou ve svém strategickém rozhodování, zda se zapojit do evropského programu, výrazně ovlivněny i domácími veřejnými zájmy (zvláště pokud mají tyto podporu širší veřejnosti) a svojí národní identitou (například institucionální tradice v jejich domovské zemi).

Domácí veřejné instituce mohou ovlivnit strategii průmyslových zájmů i z toho důvodu, že právě ony mají zodpovědnost za poskytování informací a finanční podpory. Výrazněji se tento fakt projevil v počátcích projektu, kdy byla možnost čerpání prostředků z evropských fondů omezená. V roce 1996 Generální ředitelství XI (životní prostředí) vydalo hodnotící studii dokládající souvislost mezi počtem pilotních projektů financovaných národními vládami a počtem registrací do programu EMAS. V současnosti jsou zdroje financování EMAS více diverzifikovány. Zájemci mohou obdržet dotaci i z evropských fondů (LIFE, EFRE.). Přesto i v roce 2005 zpráva vypracovaná externím konzultantem pro Komisi zdůrazňovala důležitost aktivní národní a také regionální administrativy. Například v Itálii je téměř 30% všech firem používajících některý ze systémů ekologického řízení (EMAS, ISO 14001) koncentrováno v jediném (politicky v této otázce aktivním) regionu- Toskánsku (Evropská komise 2005:7)

Problémem souvisejícím s využíváním tržních nástrojů je také otázka, do jaké míry jsou skutečně účinné. Pokud by se jejich přínos ukázal jako nepatrný, mohla by být ohrožena jejich legitimita. Bohužel přesné určení toho, jaký dopad mají dobrovolné programy na zlepšování kvality životního prostředí, by vyžadovalo velmi náročný sběr a vyhodnocování dat (délka trvání programů je navíc příliš krátká na to, abych mohla získané poznatky zobecnit). Jako jistý pokus o zhodnocení nového přístupu Komise mohu hodnotit výše zmíněnou zprávu, která byla vyhotovena v roce 2005. Metodologicky vycházela jak z analýzy teoretických příspěvků k tématu, tak z vyhodnocení informací, které autorům poskytly participující firmy a tzv. dotčené zájmové skupiny(stakeholders)⁸⁴

Jednou z oblastí, ke které se zpráva vyjadřovala, bylo fungování systému tzv. evropské ekologické značky (symbol květiny). Jedná se o program, jehož cílem je působení na spotřebitele. Díky jasně viditelnému symbolu může veřejnost lehce rozpoznat výrobek, který je šetrný k životnímu prostředí, a dát mu přednost před jinými. Pravidla pro každý druh výrobku (produktovou kategorii) jsou obecně stanovována na evropské úrovni. Komise k tomuto účelu zřídila poradní výbor, v rámci něhož působí zástupci široké škály zájmů. Za konkrétní fungování programu ovšem odpovídá příslušná národní autorita (například české Ministerstvo životního prostředí).

Při hodnocení prozatímní úspěšnosti Komisi pověřeni konzultanti upozorňovali na fakt, že se projekt musel od počátku vyrovnávat s konkurencí národních programů. Některé členské státy provozují vlastní systém ekologické značky (severská Bílá labuť, německý Modrý anděl, francouzský NF Environment či nizozemský Milieuker). Veřejnost přitom více důvěřovala národním systémům, s nimiž byla také lépe obeznámena. Asi největší úspěch zaznamenala severská Bílá labuť⁸⁵, přičemž dánští a švédští spotřebitelé byli mnohem lépe informováni o tomto programu než o evropské „Květině.“(Evropská Komise 2005:25) Autoři proto navrhovali postupnou integraci všech systémů, což je ale zřejmě prozatím nerealizovatelná myšlenka (i z toho důvodu, že by podle mého názoru paradoxně takový krok mohl způsobit pokles prodeje ekologických výrobků- alespoň v situaci, kdy je veřejnost skeptická k transparentnosti evropských kritérií a informovanost o nich je nižší než v případě národních značek)

Zpráva objednaná Komisí také zdůrazňovala, že přijetí ze strany průmyslu bylo nerovnoměrné. Poměrně vyšší zájem o projekt evropské značky dávali najevo producenti textilií, papíru nebo barviv, zatímco v případě cca poloviny tzv. produktových kategorií se počet zájemců celoevropsky pohyboval od 0 do 3. Na výrobky označené evropskou

ekologickou značkou rozhodně nepřipadal 20-25%⁸⁶ podíl na trhu, jak předpokládaly plány Komise.

Na druhou stranu se objevily i názory odmítající zjednodušující měřítka úspěšnosti. Schiesser a Schinn například přišli v roce 2004 s podloženým názorem, že i aktéři přímo nepoužívající evropskou ekologickou značku mohou být jejími požadavky ovlivněni. Kritéria stanovená v rámci programu se mohou postupně stát jakýmsi standardem pro celý sektor. Podle autorů můžeme podobný vývoj pozorovat v případě výrobců automatických praček (třebaže v jejich specifickém případě mohl působit i vliv evropské energetické značky) Navíc některé jiné studie (Bocconi 2003) přinesly zjištění, že výrobci a producenti hodnotí eko-značku pozitivně. Polovina dotázaných italských firem prodávajících výrobky označené evropským ekologickým symbolem tvrdila, že jim díky jejich účasti v programu vzrostly tržby. (Evropská komise 2005:30)

4.3.Strategie a úspěšnost veřejných zájmových skupin

4.3.1. Postoje a důvody pro vzájemnou spolupráci

Pozice veřejných zájmových skupin (*v kontextu práce především environmentálních veřejných skupin, i když není možné zcela opomenout ani postoje evropské odborové konfederace a asociace spotřebitelských organizací BEUC, protože politika životního prostředí patřila mezi oblasti jejich zájmu*) bývá popisována jako přinejmenším slabší v porovnání s postavením průmyslových zájmů. V nejlepším případě se pohybují jen na okraji skupiny tzv. evropských insiderů.

Moje předchozí analýza již ale ukázala, že ekologické skupiny byly schopny využívat všechny úrovně tzv. „evropské vlády“ ve svůj prospěch. V systému multi-úrovňového vládnutí vyvíjely na úrovni národního státu tlak na národní představitele a nepřímo i na domácí průmyslové zájmy, které se přizpůsobovaly očekáváním veřejnosti a zvyšovala se jejich ochota k přijímání závazků (včetně evropského charakteru) jdoucí nad rámec zákonných povinností. Na nadnárodní úrovni byla aktivita ekologických zájmů podporována ze strany institucí (především Evropský úřad pro životní prostředí jako zastřešující organizace mohl spoléhat na finanční pomoc od Komise, ale dotace od evropských orgánů dostávaly

i další veřejné ekologické organizace), které se tímto způsobem snažily zvýšit legitimitu svého rozhodování v očích veřejnosti, oslabit dominanci jen jednoho typu (průmyslových) zájmů a získat spojence pro další nárůst svých pravomocí (ekologické skupiny se řadily mezi příznivce tzv. regulačního modelu integrace) .

Nejvýznamnější ekologické skupiny vyvíjející aktivitu na evropské úrovni se běžně označovaly jako tzv. Zelená 7 (G7-Evropský úřad pro životní prostředí- EEB, Světový fond pro ochranu přírody WWF, Doprava a životní prostředí, Greenpeace, Přátelé Země- FoE, Koalice pro klima-CAN a Birdlife). Toto vymezení skupin se nicméně dopouští redukcionismu, protože na evropské úrovni běžně vznikaly i jiné aliance (G8,G9, G10), jejichž členy se mohly stát i národní organizace. Z G7 se navíc občas vydělovala tzv. G4 (EEB⁸⁷, WWF, FoE, Greenpeace), která v evropském prostoru dominovala díky svému lepšímu financování a širšímu záběru (Greenwood 1997:186)

Bylo by chybou považovat vztahy mezi ekologickými organizacemi za jednoznačně soutěživé nebo na druhou stranu kooperativní. Spíše je dodržována neformální dohoda, podle níž se každá z organizací „specializuje na své téma a v případě, že daná problematika nepatří ke klíčovým bodům její agendy, vyhledá užší spolupráci se „specialistou“(Webster 2000:16)

Z jakého důvodu se ekologické skupiny na evropské úrovni spojují do koalic (v případě, že projednávané opatření stojí vysoko v žebříčku priorit některé z organizací, využívá většinou několik cest zároveň- zapojení do koalice i samostatnou kampaň)?

Ve svém článku z roku 2000 se Ruth Webster pokusila zjistit, jaký typ motivace vedl veřejné environmentální zájmy ke spolupráci, jaký měla tato spolupráce charakter a snažila se aplikovat různé teoretické pohledy na konkrétní případ koalice TENGO.

Koalice vystupující pod touto zkratkou se zformovala v roce 1996 s cílem ovlivnit rozhodování evropských institucí, které diskutovaly o legislativě upravující podmínky pro financování tzv. trans-evropských sítí (TEN-T). Původní návrhy požadavky ekologických organizací zcela neuspokojily. Veřejné zájmové skupiny uznávaly přínos projektu, který si kladl za cíl propojení evropských periferních oblastí s tzv. hospodářským jádrem. Ekologické organizace ale kritizovaly, že rozhodnutí opomíjelo hledisko udržitelného rozvoje, které přitom bylo definováno jako jeden z cílů Společenství. Proto šest organizací- evropských asociací (Doprava a životní prostředí, Greenpeace, Přátelé Země, Birdlife, Akce pro solidaritu, rovnost, životní prostředí a rozvoj Evropa) i jejich národních poboček (Greenpeace Švýcarsko a Rakousko) založily TENGO.⁸⁸

Jejich kampaň zapůsobila především na poslance Evropského parlamentu (členy socialistické frakce a Zelených), kterým byl návrh poprvé předložen v květnu 1995.

Poslanci zabudovali do předlohy některé z požadavků ekologických skupin a celkově podpořili myšlenku, aby se jednotlivé projekty vždy posuzovaly z hlediska jejich dopadu na životní prostředí. Rada ministrů, jejíž členové prosazovali více ekonomické zájmy jednotlivých států, odmítla ve druhém čtení původní představu Evropského parlamentu. Protože budování transevropských sítí spadalo mezi otázky související s jednotným trhem, byla aktivována tzv. procedura spolurozhodování a Evropský parlament byl nakonec v rámci dohádovacího řízení schopen v kompromisní podobě vrátit do návrhu část ze svých doplňků (Webster 2000:12)

Konečné rozhodnutí 1692/96/EC obsahovalo článek 8 věnující se ekologickým aspektům. Nová úprava nezaváděla povinnost prozkoumat vliv zamýšlených staveb (koridorů aj.) na životní prostředí vždy ještě předtím, než započnou práce. Ale do budoucna nebyla ani tato možnost vyloučena.

Vzhledem k složení a počtu rozhodujících institucí v evropském politickém systému mohla být kampaň koalice TENGO zhodnocena jako celkově úspěšná. Žádná zájmová skupina nemohla očekávat, že se jí v systému evropského vládnutí odehrávajícího se na několika propojených úrovních podaří prosadit maximalistický program.

Úspěšnost společné kampaně ovšem stále nedává vyčerpávající odpověď na otázku, jaká byla motivace stojící za rozhodnutím zahájit koordinovaný postup. V zásadě je přitom možné rozlišovat mezi motivací vnitřní (jednotlivé skupiny si racionálně vyhodnotí přínosy a rizika určitého postupu) a vnější (tzv. institucionální aspekt- nakolik instituce konstruují preference a strategie jednotlivých zájmů). Z tohoto hlediska je důležité popsat konkrétní podobu spolupráce a to, do jaké míry mohla potenciálně ohrožovat ostatní cíle a potřeby účastníků.

Webster se ve svém pojednání nejprve vyrovnala s tzv. Olsonovou⁸⁹ teorií kolektivní akce (Webster 2000:5). Olsonova teorie pojímala jedince a skupiny jako racionální aktéry snažící se maximalizovat svůj prospěch. Lidské jednání ale posuzovala příliš jednostranně a opomíjela například psychologické rysy. Podle příznivců této teorie není příliš pravděpodobné, že by racionálně jednáající skupina (nejen tzv. veřejného, ale i obchodního charakteru) vyhledávala spolupráci a budovala širší koalice. Kolektivní aktivita totiž usiluje o dosažení tzv. veřejných výhod-z její činnosti budou profitovat i ti, kdo se aktivně neúčastní její práce. Každá kolektivní akce proto bude čelit riziku, že někteří ze členů sítě budou mít tendenci pouze využívat výhody a prostředky ostatních, aniž by přitom k dosažení výsledku adekvátně přispěli. Racionální aktér tak bude se svým zapojením do koalice váhat a bude spíš očekávat, až „veřejné dobro“ prosadí jiní.

Ve skutečnosti ale podobná teorie předpokládala jistý subjektivní (podle mého názoru jednostranný) pohled na lidskou přirozenost a vysvětlovala lidské jednání jen jako ekonomicky determinované. Oponentní autoři (Moe 1980, Knoke 1988, Udehn 1993) vyzdvihovali fakt, že v reálném životě jsou preference jednotlivců i skupin formovány i jinými než jen ekonomickými očekáváními.

Skupiny jsou zapuštěny v určitém sociálním prostředí, jeho tradicích a morálních hodnotách. Potenciální zisk ze společného postupu proto nemusí být jen ekonomického charakteru, ale může mít také podobu tzv. sociální odměny.

V případě ekologických skupin je veřejné působení součástí jejich identity. Skupiny musí před ostatními členy společnosti obhájit svůj přínos a dokázat, že jejich činnost má své opodstatnění ve vztahu k cílům, o jejichž dosažení usilují. (Webster 2000:13)

Na druhou stranu evropské ekologické zájmy se vůči sobě navzájem tradičně nenacházely v čistě kooperativním vztahu. Každá ze skupin například postupovala samostatně, pokud šlo o čerpání dotací z programů EU. Jejich spolupráci činily obtížnější i rozdíly vyplývající z odlišností mezi jednotlivými politickými kulturami a rozdíly stylů (EEB se soustředila na ovlivňování rozhodujících osob za zavřenými dveřmi, oproti tomu Greenpeace volila raději přímé, mediálně vděčné akce) Proto spolupráce mezi nimi nikdy nepřerostla do rutinní podoby (stálá aliance) a místo toho si zachovávala tzv. informativní charakter (Webster 2000:17)

Ani koalice TENGO nevytvořila žádný sekretariát, který by řídil veškeré aktivity a koordinoval je. Členové jednotlivých skupin udržovali kontakt pomocí telefonu a faxu, aniž by se museli podřizovat jednotnému vedení. Každý z členů koalice pouze slíbil, že přispěje v závislosti na svých finančních a geografických možnostech a že zorganizuje tématické akce, přičemž jejich konkrétní naplánování a provedení zůstávalo v kompetenci daného sdružení. Decentralizovaná struktura koalic (které sice vydávají dokumenty podepsaná společnou zkratkou nebo jmény všech, ale vedle toho pracují na svých zcela samostatných kampaních) také minimalizovala rizika, o kterých se zmiňoval Olson, a zároveň zvyšovala atraktivitu podobného typu spojení. Skupina mohla posílit svou individuální pozici a získat expertizu, informace a sociální dovednosti. Přitom neriskovala, že její individuální identita se bude v důsledku uzavření spojení rozpouštět anebo že bude eventuálně druhými –tzv. vezoucími se členy- zneužívána.

Vliv evropských institucí na chování zájmových skupin je stále předmětem kontroverzí mezi představiteli různých proudů školy tzv. nového institucionalismu. Všechny proudy institucionalismu se shodují v předpokladu, že instituce neplní jen pasivní roli „přenašečů

informací mezi jednotlivými zájmy.“ Ovšem racionální institucionalisté předpokládají, že instituce a jejich činnost mohou ovlivňovat jen strategické rozhodování zájmových skupin (finance vyplácené ze strany institucí veřejným zájmovým skupinám zvyšují jejich schopnost vést aktivní kampaně a lobovat. Skupiny- veřejného, ale i průmyslového charakteru také omezují modely chování, které by mohly poškodit jejich obraz v očích příslušných institucí a tím pádem ohrozit i přísun ekonomických prostředků). Oproti tomu se představitelé tzv. historického a zvláště sociologického institucionalismu domnívají, že instituce neformují jen strategie, ale také hodnotový systém zájmových skupin.⁹⁰

V případě koalice TENGO Ruth Webster došla k závěru, že instituce podpořily vzájemnou spolupráci mezi skupinami jen nepřímo-tj. instituce neposkytly žádnou finanční či jinou pobídku, která by vznik spojení mohla podpořit (Webster 2000:19). Budoucí členové TENGO byli znepokojeni stupněm netransparentnosti, kterým se vyznačovaly diskuse uvnitř Komise a zároveň přemýšleli nad tím, jak ve svůj prospěch využít spory mezi Radou a Evropským parlamentem. Jejich strategie reflektovala skutečnost, že návrh byl projednáván v rámci procedury tzv. spolurozhodování (díky čemuž se otevíral prostor pro působení ekologických organizací) Spolupráce byla tedy zahájena i jako důsledek vývoje uvnitř institucionálního prostředí Společenství.

Třebaže by příklad mohl být považován za relevantní z hlediska teorií tzv. nového institucionalismu, je diskutabilní, do jaké míry instituce konstruovaly hodnotový systém aktérů. Podle mého soudu se hodnotová měřítko jednotlivých členů v tomto parciálním případě vytvářela spíše jako důsledek socializace zájmů na národní úrovni- veřejnost a veřejné zájmy požadovaly vyšší stupeň transparentnosti evropského politického systému, protože ideál otevřenosti rozhodování byl vyzdvihován jako pozitivní hodnota v debatách na úrovni národních států.

Myšlenka vzájemné spolupráce (formou neformálních, informativních koalic) mezi ekologickými asociacemi i národními sekcemi byla zřejmě motivována také potřebou vyvážit tlak protikladných zájmů. I v případě projektu transevropských sítí se průmyslové zájmy aktivovaly dříve a dokázaly zasahovat do debaty v Komisi.⁹¹ Flexibilní koalice a spolupráce umožňovaly veřejným zájmům zvýšit svoji legitimitu a přitažlivost pro evropské instituce (i zástupci průmyslových zájmů si byli dobře vědomi faktu, že jedno poselství má lepší šanci na prosazení, pokud je opakováno více různými aktéry)

Co se týče konkrétních představ ekologických organizací, podle očekávání akcentovaly ve vztahu k rozvoji politiky životního prostředí maximalistická stanoviska. Při příležitosti

nástupu Barrosovy Komise na počátku roku 2005 vydala G9 (G7 plus Mezinárodní přátelé přírody a Aliance evropských ekologických organizací pro veřejné zdraví) prohlášení, ve kterém v devíti bodech shrnula své požadavky.⁹² Ekologické organizace požadovaly například, aby EU konečně začala brát vážně závazky ekologické závazky obsažené v Lisabonské a Goteborské (udržitelný rozvoj) strategií a aby obě sloučila do jednoho programu. Zásada integrace environmentálního hlediska do všech politik podle veřejných ekologických organizací zůstávala jen na papíře. Další požadavky se týkaly politiky zaměřené na zmírňování dopadů globálního oteplování (podle G9 měla EU dostát svému závazku snížit v dlouhodobém horizontu skleníkové plyny až o 30%), chemické legislativy (Komise by měla usilovat o nahrazení karcinogenních, toxických a dalších látek a v tomto směru vypracovat chemickou politiku) nebo politiky rozvojové pomoci (zde prakticky vůbec nedošlo k integraci ekologických zásad) Veřejné organizace samozřejmě vyzdvihovaly také zásady otevřenosti a přísnější kontrolu implementace a vynucování ekologické legislativy ze strany národních států (což je oblast, v níž národní státy tradičně nejvíce zaostávají) Problematika implementace přitom patřila k výsostným „územím“ veřejných ekologických zájmů. Organizace využívaly svých kontaktů s experty a rozsáhlé sítě sympatizantů k tomu, aby monitorovaly chování jednotlivých národních vlád a regionálních samospráv. V této roli veřejné ekologické organizace sloužily i zájmům Komise a dalších nadnárodních orgánů. V roce 1995 Světový fond pro ochranu přírody (WWF) poskytl Evropské investiční bance a Účetnímu dvoru videozáznam dokumentující neekologické vynakládání prostředků ze strukturálních fondů ve Španělsku. Přátelé Země zase dokladovali neschopnost členských vlád dostát závazku souvisejícím s kvalitou vody (Greenwood 1997:190)

Ekologické zájmové skupiny tedy sice formulovaly svá stanoviska a požadavky v poměrně kritickém duchu. To ovšem mohlo mít i mobilizační důvod- veřejné organizace musí výrazněji artikulovat své návrhy, aby o nich dostatečně informovala veřejnost a ujistila ji, že bude pokračovat ve své činnosti a snahách. V mnoha ohledech ale ekologické organizace byly na evropské úrovni integrovány a nacházely pochopení zvláště u příslušného DG a ze strany poslanců prosazujících tzv. regulační model.

4.3.2. Reforma evropské chemické politiky a veřejné zájmové skupiny

Jedním z příkladů, kdy ekologické organizace vítaly původní iniciativu Komise a snažily se zajistit přijetí navržené legislativy, byla i reforma chemické politiky- tzv. směrnice REACH (registrace, vyhodnocování, schvalování chemikálií). Projednávání chemické legislativy ovšem stále není ukončeno. První návrh reformy Komise publikovala již v roce 2001, ale konečný návrh směrnice byl předložen teprve 29. října 2003 po ukončení fáze konzultace dotčených stran (průmyslové zájmy, vlády EU a obchodních partnerů- USA, veřejné organizace sociálního, spotřebitelského i ekologického charakteru). V současné době vysoce kontroverzní směrnice prochází procedurou schvalování, přičemž Evropský parlament ji v prvním čtení schválil 17.11.2005 a Rada o návrhu hlasovala 14.12.2005. Podle všeho by směrnice měla vstoupit v platnost na počátku roku 2008 (Hospodářské noviny, 14. 12. 2005) Projednávání REACH bylo od počátku doprovázeno vysokým stupněm aktivizace nevládních veřejných organizací (jako zvláště aktivní vystupoval WWF, který stál u zrodu kampaně DETOX). Kampaň usilující o přijetí legislativy v původní podobě (bez narušení jejího smyslu) přitom podporovali nejen ekologické organizace, ale většinou také evropská odborová konfederace ETUC, zástupci družstevního sektoru, spotřebitelů a dokonce i ženská lobby.⁹³

Směrnice, která by v případě svého definitivního schválení nahradila úpravu z roku 1981, vzbudila spíše negativní ohlasy ze strany průmyslových zájmů.⁹⁴ Předloha ve svém původním znění by zavedla nový systém registrace chemických látek, které by na území Společenství byly vyrobeny nebo importovány v množství vyšším než 1 tuna/rok. Výrobce nebo dovozce by musel předložit dokumenty, které by obsahovaly základní data o chemikálii, jejím složení, o její možné rizikovosti a o způsobu, jakým bude používána. Jako první by přitom musely být registrovány chemikálie, které jsou produkovány ve velkém množství nebo představují riziko pro životní prostředí a lidské zdraví (karcinogeny, toxické látky). Informace dodané ze strany průmyslu by pak prověřovala nově založená Evropská agentura pro chemikálie (a členské státy EU). Pokud by byly v procesu ověřování identifikovány zvláště nebezpečné chemikálie, musel by producent nebo dovozce podstoupit proceduru tzv. autorizace. V jejím průběhu by dokazoval, že „rizika plynoucí z používání chemikálie jsou dostatečně kontrolována“ a že „socio- ekonomický přínos převyšuje rizika.“

Na konferenci organizované v březnu 2004 Evropským úřadem pro životní prostředí v Bruselu proto zástupce UNICE Thomas Holtmann varoval, že vysoké náklady spojené s povinností testovat nové látky mohou ohrozit vývoj chemikálií(zvláště těch, které jsou

produkovány v množství 1-100 tun ročně). Taková situace by poškodila také uživatele (především malé a střední podniky), kteří by nemohli přicházet s inovacemi.⁹⁵ Podobné prohlášení vydal v červnu 2005 také chemický průmysl (CEFIC, Evropská skupina zaměstnavatelů v chemickém průmyslu-ECEG a dokonce i Evropská federace pracovníků v těžebním, chemickém a energetickém průmyslu⁹⁶), který požadoval zásadní revizi návrhu ve spolupráci se sociálními partnery.

Konkrétně CEFIC oficiálně neodmítala novelizaci dosavadní chemické legislativy (preferovala evropskou regulaci před národní), ale nesouhlasila navrhovanými mechanismy. Z hlediska cíle konkurenceschopnosti (který by přece EU měla sledovat v rámci tzv. Lisabonské strategie) by podle jejího názoru utrpěl velké ztráty průmysl v nových členských zemích a celkově by evropské hospodářství ještě více ztratilo v soutěži s USA. Průmyslové zájmy se evidentně snažily získat Komisi na svou stranu argumentací, která upozorňovala na nebezpečí plynoucí z přijetí REACH pro jiné části evropské agendy.

Způsob argumentace průmyslových zájmů byl ale aktivně zpochybňován nevládními veřejnými organizacemi, které v tomto případě dokázaly „hovořit stejným jazykem“ jako švédská komisařka pro životní prostředí (do roku 2004) Margot Wallstrom. Je pravda, že průmyslové zájmy (UNICE a CEFIC) v roce 2004 přesvědčily Komisi, aby zřídila novou pracovní skupinu a nechala si vypracovat případové studie o dopadech REACH na konkrétní výrobce.⁹⁷ Ale sama pracovní skupina svým složením reflektovala širší okruh zájmových skupin a do procesu konzultací zapojila mimo příslušných Generálních ředitelství (životní prostředí, průmysl, finance) a průmyslových zájmů (UNICE, CEFIC) i reprezentanty ekologických evropských asociací (EEB, WWF), odborů (ETUC, DGB, EMCEF) a spotřebitelů (BEUC).

Ekologické organizace opakovaně polemizovaly s názory průmyslových organizací. Už v lednu 2003 (tj. v období před předložením nyní projednávané směrnice) publikovaly EEB a WWF společnou studii s názvem Nová chemická politika v Evropě- nové příležitosti pro průmysl. Podle ekologických organizací oproti tvrzení průmyslu REACH představovala od počátku modelový příklad regulace přátelské k inovacím. V porovnání s předchozí (v několika směrnicích obsaženou) úpravou měla dokonce liberalizovat pravidla pro vývoj chemikálií produkováných v malém množství (10kg- 1 tuna/ročně) Liberálnější podmínky budou přece v tomto případě výhodné zvláště pro malý a střední průmysl. Studie EEB a WWF odhadovala celkovou úsporu na 69 milionů euro v průběhu deseti let. I v případě produkce vyššího množství chemikálií (ze strany UNICE zmiňovaná kategorie 1- 100 tun/ročně) budou mít podnikatelské subjekty dostatečný čas pro provedení testů .

Průmyslové zájmy se podle veřejných organizací navíc snažily navodit dojem, jako by byl trh neflexibilní. Ve skutečnosti ale mezi celkové přínosy musíme zařadit i nárůst důvěry ze strany spotřebitelů a možné ekonomické výhody pro výrobce, kteří jako první začnou používat bezpečnější chemikálie. Studie upozorňovala na fakt, že obavy z vysokých nákladů a snížení konkurenceschopnosti průmyslu provázely schvalování ekologické legislativy i v jiných případech (švédský zákon z roku 1982 zakazující používání kadmia jako barviva a stabilizátoru), aby se nakonec ukázaly jako neopodstatněné (průmysl reagoval inovacemi). Jako přehnané hodnotila studie ekologických organizací i názory, že v důsledku přijetí REACH bude chemický průmysl tlačěn k tomu, aby přesunul svou výrobu mimo Evropskou unii. Podle některých ekonomických propočtů (Pearce 2002) si zavedení regulace REACH vyžádá náklady jen ve výši 0,1% obratu chemického průmyslu v EU a celkové ekologické náklady tak zůstanou na úrovni srovnatelné s USA.⁹⁸ Obavy z negativních dopadů REACH na světový obchod mohou být také rozptýleny například i aktivitou Komise a rychlým šířením informací o legislativě a stavu výzkumu.

Veřejné ekologické organizace navíc i později zdůrazňovaly přínosy, jimž podle jejich názoru průmyslové zájmy nevěnovaly dostatečnou pozornost. Plně se například ztotožnily se studií Komise, která byla zveřejněna v únoru 2006 a v níž Generální ředitelství pro životní prostředí vyčíslilo přínos REACH na cca 100 miliard euro v průběhu třicetiletého období (pokles nákladů spojených s léčením onemocnění způsobených exogenními vlivy, zvýšení kvality vody snižující náklady na její čištění atd.) S podobnou argumentací vystoupila i evropská odborová konfederace ETUC, která si nechala zpracovat speciální studii britskou univerzitou ze Sheffieldu.⁹⁹

Lobbying veřejných organizací se po zahájení schvalovací procedury (spolurozhodování) podobně jako v případě TENGA soustředil na poslance Evropského parlamentu a zpravodaje REACH Guida Sacconiho (frakce Evropských socialistů) Evropský parlament (resp. jeho část prosazující tzv. regulační model integrace) znovu vyšel vstříc spíše veřejným zájmům. Schválené kompromisní úpravy (malé firmy produkující méně než 10 tun chemických látek ročně nebudou prvních 13 let po schválení REACH součástí systému, po šesti letech fungování směrnice REACH bude zhodnocena její účinnost a dopady) nebylo možné chápat jako zásadnější odklon od logiky regulace.

Ekologické organizace¹⁰⁰ výsledek prvního hlasování Evropského parlamentu z 17. listopadu 2005 přivítaly, ačkoliv kritizovaly vyjmutí některých chemických látek ze seznamu. Podobně jako v předchozím případě byly veřejné zájmy méně úspěšné, pokud se jednalo o lobbying mezivládní Rady ministrů. Její rozhodnutí z 14. 12. 2005 například WWF i EEB ve své

tiskové zprávě označily za zklamání. Rada ministrů podle veřejných ekologických zájmů vyčlenila ze seznamu nebezpečných chemikálií (které by měly podléhat proceduře autorizace) karcinogenní a toxické látky a příliš změkčila také požadavky na informace o bezpečnosti. Proto veřejné zájmy prohlásily, že ve 2. čtení musí být zesílena kampaň a zabráněno tomu, aby legislativní návrh byl dále upravován ve prospěch průmyslových zájmů.

Případ REACH ale ukazuje, že environmentální a obecně veřejné zájmy nejsou nutně ve skupině outsiderů nebo jen okrajových insiderů a průmyslové zájmy nemusí v průběhu jednání dosáhnout vyšších zisků.

Veřejné zájmy tentokrát mohly těžit ze svého zapojení do procesu přípravy již na úrovni Komise (pracovní skupina) a využít faktu, že příslušné Generální ředitelství odpovědné (v největší míře) za vypracování prvního návrhu zastávalo v dané problematice podobný názor jako ony (proto již první předloha vzbudila převážně pozitivní ohlas veřejných skupin). Jejich schopnost navázat partnerství s poslanci Evropského parlamentu (WWF například oslovil všechny důležité osoby v EP) jim pomohla prosadit poměrně striktní legislativu v EP a obecně je dostala do výhodné pozice před 2. čtením. Můžeme předpokládat, že výsledkem dalšího jednání bude kompromis nacházející se mezi současnou pozicí EP a Rady.

4.3.3. Veřejné organizace a mechanismus čistého rozvoje

Dalším z hlediska zkoumání vlivu zájmových skupin v EU zajímavým případem, ve kterém se výrazněji angažovaly ekologické organizace, byla snaha o ovlivnění podmínek v rámci tzv. programu Čistého mechanismu rozvoje. Program byl zahájen jako součást opatření obsažených v Kjótském protokolu. Samotný protokol nicméně neobsahoval žádné konkrétní podmínky pro projekt, jehož účelem měla být pomoc rozvojovým zemím a investice do nákupu ekologičtějších technologií.

V očích ekologických zájmových skupin bylo určení konkrétních podmínek klíčovou záležitostí a lobbying na úrovni Evropské unie nutností. Evropská unie – konkrétně Komise ve spolupráci s Radou ministrů životního prostředí a za významného přispění země vykonávající předsednictví- vystupuje v mezinárodních jednáních jako jeden blok a dohodnutými pravidly jsou poté zavázány všechny členské státy (Long, Salter, Singer 2002:99)¹⁰¹

Ekologické organizace se především obávaly, že Evropská unie přijme příliš „měkká“ kritéria a v důsledku toho bude podlomena logika Kjótského protokolu. Investice by podle nich měly směřovat především na rozvoj tzv. obnovitelných zdrojů, přičemž za takové nepovažovaly jadernou energii nebo energii generovanou velkými vodními elektrárnami. Ekologické skupiny se svým stanoviskem zjevně dostávaly do konfliktů s určitými průmyslovými zájmy. Na druhou stranu průmysl byl sám v otázce kritérií rozdělen. Průmyslové zájmy zaměřující se na obnovitelné zdroje se sídlem v Bruselu- například Evropská asociace pro větrnou energii, COGEN Europe nebo Asociace evropských podniků zabývajících se solární energií- podporovaly návrhy ekologických sdružení, neboť z nich mohly profitovat. Naopak neutrální postoj zaujaly průmyslové sektory, které mohly vítězstvím strategie ekologických organizací jak ztratit, tak i získat- především pak ropný průmysl zastoupený v EUROPIA (British Petroleum, Shell) Zastřešující evropské konfederace (UNICE, ERT a Eurelectric) se k představám ekologů postavily odmítavě.

Na případu je možné demonstrovat skutečnost, že zájmové skupiny mohou být vůči sobě v opozici, třebaže patří ke stejné kategorii (tj. konflikt může probíhat i uvnitř veřejných skupin nebo BINGO's).¹⁰² Ekologické skupiny se logicky snažily konfliktu mezi zástupci různých průmyslových zájmů využít a získat podporu od pozitivně naladěných sektorů.¹⁰³

Jako společná platforma ekologických organizací v případu působila CAN, respektive její evropská sekce Klimatická síť Evropa. Z hlediska svého vnitřního členění CAN poskytla prostor pro většinu ostatních relevantních evropských organizací, protože sdružovala cca 75 nevládních sdružení, jejichž činnost se jakýmkoliv způsobem dotýkala otázky klimatických změn. Mezi její členy proto patřily i Světový fond pro ochranu přírody (WWF), Greenpeace nebo Přátelé Země.(Long, Salter, Singer 2002:101)

Kampaň veřejných, ekologických zájmů probíhala zvláště v první polovině roku 2000, v období tzv. portugalského předsednictví. Světový fond pro ochranu přírody a další zapojené skupiny zaměřily svou pozornost na reprezentanty národních administrativ, protože zástupci členských států mají větší tendenci vycházet vsříc spíše domácímu průmyslu (tvořícímu pracovní místa v jejich domovské zemi, kde se ucházejí o znovuzvolení), což představuje jisté riziko pro úspěch veřejných skupin.

Navíc ale právě v kauze Čistého mechanismu rozvoje do procesu nemohl zásadním způsobem vstoupit Evropský parlament.

Představitelům členských států bylo proto v předstihu distribuováno stanovisko WWF a dalších NGO's a ekologické zájmy také kontaktovaly zástupce čtyř z pěti významných států, u nichž mohly předpokládat podporu pro své záměry. Ačkoliv někteří z oslovených vyjádřili

nesouhlas s cíli kampaně, jakákoliv diskuse napomáhala udržet téma jako bod jednání. Ekologické zájmy se také během jednání přesvědčily, že nemohou podléhat žádnému automatickému očekávání, fixovat se na zástupce jednoho (pravděpodobně jejich kauzu podporujícího) státu a že v případě vytváření společné pozice EU pro mezinárodní jednání je klíčové získat dobré kontakty na předsednickou zemi. Zájmové skupiny mohly uspět jen v situaci, kdy byly dostatečně informovány o programu jednání Rady a projednávaných bodech (Long, Salter, Singer 2002:103)¹⁰⁴

Kombinací kontaktů s představiteli národních států, předsedající zemí a veřejných kampaní se ekologickým skupinám podařilo dokonce i v této kauze spíše mezivládního charakteru alespoň částečně uspět (zřejmě i díky rozdělení průmyslových zájmů). V květnu 2000 Rada ministrů životního prostředí schválila společné stanovisko. Mezi jinými body obsahovalo i podporu přijetí tzv. pozitivního seznamu „bezpečných, ekologicky udržitelných projektů založených na obnovitelných zdrojích, zlepšení efektivity využívání energií a poptávkového řízení v oblasti energií a dopravy (Long, Salter, Singer 2002:102). Stanovisko tak z hlediska veřejných zájmů poměrně příznivě vymezilo prostor pro jednání EU na mezinárodní konferenci o klimatu, která se uskutečnila v listopadu 2000 v Haagu. Ekologické skupiny konstatovaly, že EU bude evidentně ochotna postupovat dále a implementovat Kjótský protokol, přestože se tím dostane do konfliktu s USA. Jako jeden z faktorů majících vliv na politickou aktivitu Společenství uváděly i veřejné skupiny veřejné mínění. Svoji činnost proto chtěly orientovat právě tímto směrem a zlepšovat svůj obraz v očích evropské veřejnosti, která pak svým postojem může nepřímo ovlivnit i strategii národních vlád, Komise, Evropského parlamentu a dokonce i individuálních firem a asociací (příklad EMAS)

4.3.4. Veřejné zájmy a Evropský parlament

Jak jsme dostatečně rozkryli v předchozím textu, veřejné zájmové skupiny nacházely institucionální podporu pro své cíle především mezi poslanci Evropského parlamentu. Jejich snahy nicméně nebyly přijímány s pochopením naprosto všemi členy EP. V předchozím textu byla vyslovena a částečně dokumentována teze, že veřejné ekologické skupiny mohou spoléhat především na pozitivní odezvu ze strany poslanců frakce Evropských Zelených/ Evropské svobodné aliance a dalších politických klubů, které z hlediska svého ideového zařazení preferují spíše tzv. regulační model integrace (posílení nadnárodních orgánů a jejich regulační pravomoci, což je i cílem ekologických skupin). Z hlediska socializace domácím prostředím pak mohou odhadovat, že nejvíce sympatií veřejné zájmy získají mezi zástupci postmaterialistického tzv. severního křídla, i když se v tomto případě opět kříží několik loajalit (příslušnost k politické skupině, dopad opatření na zaměstnanost, postoj zaměstnaneckých zájmů atd.)

Z hlediska ověření těchto tezí je možné použít výsledky společného projektu evropských ekologických asociací¹⁰⁵ z roku 2004. Cílem projektu bylo zjistit, jak poslanci hlasovali o jednotlivých směrniciích, které jim byly předloženy v průběhu 4. volebního období a které se obsahově vztahovaly k ochraně životního prostředí. Ekologické skupiny vybraly deset případů¹⁰⁶, hlasování, podle kterých sestavily tabulku nejvíce a nejméně „ekologicky“ hlasujících poslanců a politických klubů.

Konečné výsledky v podstatě potvrdily očekávání.

Tabulka č.2- hlasování politických skupin

Politická frakce	Procento „ekologicky příznivých“ hlasování (nezapočtena absence)
Zelení/Evropská svobodná aliance	99.0 %
Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice	94.0%
Strana evropských socialistů	91.0%
Evropská liberální, demokratická a reformní strana	86.1%
Skupina Evropa demokracií a rozdílů	55.0%
Nezařazení	44.7%
Unie pro Evropu národů	30.0%
Evropská lidová strana a evropští demokraté	26.7%

Zdroj: Tisková zpráva evropských ekologických asociací, 7.4.2004

Ekologické organizace ovšem hodnotily i jednotlivé členy klubů, kterým přidělovaly body v závislosti na tom, kolika hlasování se účastnili a v kolika případech zvedli ruku pro z jejich pohledu příznivé řešení (maximálně bylo udělováno 10 bodů). Poslance s nejvyšším bodovým ohodnocením bylo možné nalézt ve všech klubech, s výjimkou klubu Evropské lidové strany a evropských demokratů.¹⁰⁷

Všichni poslanci, u nichž ekologické skupiny naopak zaznamenaly pro ně nepříznivá stanoviska, patřili k nejsilnější pravicové, lidovecké frakci. Navíc 11 z 12 nejméně „ekologických“ poslanců bylo členy britské Konzervativní strany, pouze jedna poslankyně z této negativně vymezené kategorie byla členkou italské Forza Italia. Šetření ekologických skupin samozřejmě nemohu považovat za žádnou objektivní normativní výpověď, pouze za doklad toho, jaká ideová vzdálenost dělila veřejné zájmové skupiny ekologického charakteru od jednotlivých frakcí a poslanců. Negativní stanovisko členů britských konzervativců k evropské regulaci by mohlo být také interpretováno jako jejich nesouhlas s konkrétním způsobem řešení problémů v evropských směrnících

Pokud posuzujeme hlasování z hlediska národní příslušnosti poslanců, hypotéza byla potvrzena částečně.

Tabulka č.3- hlasování poslanců podle národní příslušnosti

Stát	Procento „ekologicky příznivých“ hlasování (nezapočtena absence)
Dánsko	82.6%
Švédsko	81.2%
Rakousko	75.6%
Nizozemí	74.1%
Belgie	73.9%
Finsko	71.8%
Řecko	66.8%
Portugalsko	66.7%
Španělsko	65.4%
Francie	60.6%
Lucembursko	60.0%
Irsko	57.5%
Německo	57.3%
Itálie	53.8%
Spojené království	48.0%

Zdroj: Tisková zpráva evropských ekologických asociací, 7.4.2004

Anketa do značné míry potvrdila očekávání, že poslanci z postmaterialistických států z tzv. severního křídla budou v průměru zastávat stanoviska bližší pohledům environmentálních zájmů. Očekávatelná je i pozice Nizozemí nebo Rakouska (důraz na tzv. kvalitu životního prostředí, protijaderný postoj¹⁰⁸), ale poměrně nečekané „umístění“ průkopníka evropské politiky životního prostředí- Německa jen dokladuje jisté slabé body výzkumu. Důvody, proč

se poslanci rozhodli podpořit nebo zamítnout konkrétní opatření (přičemž již výběr otázek byl věcí subjektivní volby), mohly být velmi různorodé od možné loajality se zbytkem poslaneckého klubu, taktického hlasování až po potřebu chránit domácí průmysl a pracovní místa. Třebaže národní zájmy byly výrazněji artikulovány na úrovni Rady, také v případě poslanců Evropského parlamentu hrály jistou roli (proto také národní průmyslové federace s oblibou kontaktovaly poslance ze svých domovských států, jak bylo zvýrazněno v textu věnovaném taktice UNICE)

Struktura německé ekonomiky se zjevně liší od struktury ekonomiky například dánské, což se může odrazit i na postoji ke konkrétním směrnicím. Za použití podobné argumentace- loajalita k poslaneckému klubu, ideové zařazení poslanců, systém kompenzací za hlasování- bych mohla vysvětlit pozitivní přístup poslanců z Řecka nebo Španělska (tj. zemí, v nichž – zvláště v Řecku- jsou poměrně slabě rozvinuty tzv. postmaterialistické hodnoty a u kterých bylo dokumentována snaha na domácí půdě obházet evropské ekologické standardy ve prospěch místních průmyslových zájmů- případ využívání prostředků ze strukturálních fondů ve Španělsku v roce 1995).

Oproti tomu hlasování poslanců z dalších členských států (Irsko, Itálie, Velká Británie) odpovídalo předpokladům (odmítání evropské regulace ze strany Británie, státy s méně rozvinutou ekologickou legislativou a méně postmaterialistické v případě Irska a Itálie)

Pokud by mělo být předvolební šetření ekologických organizací zobecněno, pak podle mého názoru empiricky dokumentovalo hypotézu o spojení mezi ekologickými, veřejnými skupinami a příznivci tzv. regulačního modelu integrace (jak s představiteli tzv. aliance slabých, tak také s představiteli tzv. aliance pracujících- Strana evropských socialistů, Evropská sjednocená levice/ Severská zelená levice (klasifikace B. Wesselse))

Evidentní spojení mezi frakcí Zelených a ekologickými organizacemi¹⁰⁹ se ovšem mohlo projevit na konkrétním výsledku jen tehdy, když Zelení našli kompromisní shodu s dalšími frakcemi (logicky vzhledem k poměrně limitovanému počtu tzv. zelených poslanců- v současném EP jsou Zelení zastoupeni 42 poslanci ze 732). Funkční alianci především s poslanci z frakce Evropských socialistů se jim podařilo uzavřít například i ve známém případě z roku 1995, kdy byla hlasováním parlamentu zablokována směrnice o biotechnologiích (Bomberg 1998: 160)

Naopak spíše neúspěchem skončila snaha Zelených o schválení striktnější směrnice o odpadech v roce 1994. Když Komise po sérii konzultací předložila v říjnu 1992 konečný návrh směrnice o obalech a obalových odpadech, strana Zelených i ekologické zájmové skupiny vyjádřily nad její podobou zklamání. V jejich očích konečný návrh značně slevil

z původních ambicí, které byly přítomny v návrzích z roku 1991. Třebaže průmyslové zájmy spojené s odpadovým hospodářstvím nedokázaly směrnicí pohřbit (*na rozdíl od zmiňovaného případu USA, kde průmysl svým lobbyingem zabránil realizaci jakéhokoliv plánu na národní úrovni*), jejich přítomnost v Bruselu byla značná (Komise čelila lobbyngu zvláště ze strany sektorových organizací INCEN,ERRA a EUROOPEN). Strategie průmyslu opět vycházela z logiky fungování evropského jednotného trhu- jejich cílem přitom nebylo přenesení problematiky na národní úroveň (což i vzhledem k rozhodnutím Evropského soudního dvora a snahám národních států nepřicházelo v úvahu), ale přijetí co možná nejméně nákladného evropského návrhu (Bomberg 1998:163)

Zelení poslanci se snažili na svou stranu získat poslance z tehdy nejsilnější Socialistické frakce, ale i přes určité vzájemné kontakty dali socialističtí členové parlamentu během prvního čtení na jaře 1993 najevo, že jsou připraveni podpořit i modifikované, kompromisní znění návrhu. Podle jejich názoru byl i kompromisní návrh lepším řešením než neaktivita na evropské úrovni.¹¹⁰ Ochota většiny poslanců Evropského parlamentu přistoupit na kompromis byla podrobena kritice ze strany Zelených a veřejných zájmových skupin- kritické prohlášení k tématu vydal například Evropský úřad pro životní prostředí nebo Přátelé Země. Opoziční strategie ale Zeleným spíše uškodila, neboť je ostatní partneři začali vnímat jako „neřízenou střelu“ neschopnou parlamentní (na kompromisech logicky založené) práce.

V konečné fázi – tzv. druhé čtení- se nakonec Zelení zdrželi hlasování a jen sledovali, jak většina poslanců schválila směrnici zavádějící dolní (25%) i horní (65%) limit pro recyklaci obalového materiálu v členských státech.

Pominu-li neschopnost frakce Zelených navázat spolupráci s členy ostatních politických klubů, výsledek ovlivnily i další faktory. Členové Zelených/Evropské svobodné aliance totiž nebyli schopni nalézt zcela společnou řeč ani uvnitř svého klubu. Dánové a Nizozemci tak například navrhovali jiné řešení než Němci. Vnitřní nesouhlas byl způsoben také ideologickými rozpory. Zatímco pragmatická část Zelených považovala recyklaci za vhodný nástroj, radikálové oponovali slovy, že jen oddálí řešení skutečného problému- snížení nadměrného konzumu v zemích EU. (Bomberg 1998:167)

Jako dvousečná záležitost se dokonce ukázala i přímá spolupráce mezi veřejnými zájmovými skupinami a Zelenými. Poslanci byli ochotni koordinovat společné akce s radikálnějšími skupinami typu Přátel Země a především se zastřešující koalicí SPAN. Její členská základna ale byla příliš široká a především heterogenní (cca 50 organizací nejen z tehdejších členských zemí EU, ale i z východní a střední Evropy) a nepodařilo se jí dosáhnout kýžených efektů (spolupráce jako posílení vlastní pozice skupin, zvýšení informovanosti, možnost specializace

v jedné kauze). Tím se koalice lišila od jiných úspěšně fungujících aliancí z jiných případů (TENGO, G7, G9), které se sice také vyznačovaly velmi širokým záběrem a zázemím, přesto dokázaly lépe sladit své požadavky. Radikálnější ekologické skupiny navíc zpochybňovaly parlamentní cestu a místo toho navrhovaly, aby Zelení organizovali pouliční nátlakové akce. Obě strany se tak neshodovaly v pohledu na žádoucí taktiku.

Neúspěch kampaně tedy prokázal, že spojení mezi veřejnými (respektive ekologickými) skupinami a Evropským parlamentem nemohu považovat za svého druhu automatismus. Také toto fórum může být pro veřejné zájmy ztraceno, pokud se nejsou ochotny podílet se na kompromisu, přinejmenším mezi příznivci tzv. regulačního modelu.

5. Závěr

Cílem mojí práce bylo prozkoumat (za použití konkrétních příkladů) vztahy mezi zájmovými skupinami snažícími se ovlivnit politiku životního prostředí v EU. Pokusila jsem se zjistit, do jaké míry odpovídá model fungování zájmů teoriím pluralismu nebo korporativismu a zda v případě evropského politického systému můžeme hovořit o specifických vazbách mezi institucionálními aktéry a určitým typem nevládních organizací. Při výběru aktérů výzkumu jsem přitom vycházela z logiky teorie tzv. multi-úrovňového vládnutí, protože formování evropských politik evidentně neprobíhá jen na nadnárodní úrovni a docházelo zde historicky k prolínání jak mezivládního, tak nadnárodního principu rozhodování.

V první části svojí práce, ve které jsem se snažila přiblížit historický vývoj v oblasti, jsem se nejprve věnovala postojům jednotlivých členských států a procesu etablace zájmových skupin na evropské politické scéně. Podle mého názoru historický exkurz prokázal, že v případě deskriptivního popisu mezivládních jednání poskytuje nejpřesnější vodítko teorie tzv. liberálního intergovernmentalismu. Ve své době vlivná teorie neofunkcionalismu předpokládala, že další prohlubování evropské integrace bude především výsledkem cíleného tlaku transnacionálních sítí zájmových skupin spolupracujících s Komisí a nikoliv důsledkem činnosti politických špiček členských zemí (Fiala, Pitrová 2003:16). Tato teorie ale nedokázala vysvětlit, jakým způsobem by nadnárodní instituce a zájmové sítě byly schopny donutit jednotlivé vlády- jako klíčové aktéry především v počáteční fázi integrace- k tomu, aby zahájily aktivitu na evropské úrovni. Ve skutečnosti byla ale evropeizace politiky životního prostředí způsobena zvláště změnami, ke kterým došlo v průběhu 60. let v bohatších, průmyslových státech severozápadní Evropy. Domácí zájmové skupiny nejprve nastolily téma na úrovni národního státu, zatímco jejich transnacionální aktivita byla velmi omezená. Ve chvíli, kdy některé z členských vlád (jejichž jednání nemohu pochopitelně posuzovat jen jako výsledek vnějších tlaků, ale i jako výraz v hodnot vládních představitelů, začaly přijímat první ekologická opatření, projevíly se celoevropské důsledky v ekonomické oblasti. Národní vlády proto samy usilovaly o koordinaci politiky na evropské úrovni, aby zabránily rozdrobení evropského trhu a zároveň uspokojily požadavky svého elektorátu. Na druhou stranu ale nadnárodní instituce historicky neplnily jen pasivní roli. Jejich rozhodnutí (například rozsudek Evropského soudního dvora v otázce obalového

hospodaření z roku 1984) mohla částečně ovlivnit strategii členských zemí v duchu teorií institucionalismu. Dokonce bych mohla tvrdit, že instituce působily na členské státy a další hráče do takové míry, že formovaly nejen jejich strategii, ale také hodnoty. Postupná realizace programu vnitřního trhu (který byl i dílem aktivit nadnárodních institucí) posilovala mezi všemi účastníky přesvědčení, že záměry zakladatelů byly správné a integrace trhů přispěla k růstu životní úrovně v západní Evropě. Snaha o udržení a zajištění hladkého fungování společného jednotného trhu je proto pozitivní hodnotou, které musí být podřízena i strategie. Všechny členské státy (a jejich domácí zájmové skupiny ovlivněné institucionální tradicí své země a jejím ekonomickým postavením, strukturou jejího hospodářství) nesdílely nadšení pro konkrétní podobu evropské politiky, ale v konečné fázi byly v krajním případě připraveny přijmout kompromisní řešení (aby neohrozily celkový projekt) Kombinace těchto faktorů nakonec v průběhu 70.- 90. let způsobila, že se z původně národními administrativami do značné míry kontrolované agendy stala politika nadnárodního charakteru. Spíše konsensuální princip fungování Společenství (pojímáný jako nutnost a metoda, jak zabránit krizi a zastavení společných projektů) se pak odrazil i na způsobu tvorby politické vůle, kdy se jako imperativ etablovala zásada zastoupení a slyšení protichůdných zájmů a členských vlád.

Z hlediska zájmových skupin jsem ve své práci dokumentovala, že jejich evropeizace nepředcházela zlomový okamžik v mezivládních jednáních. Teprve po zahájení evropských aktivit (1. rámcový program) přesunuly svou činnost na nadnárodní úroveň. Průmyslové a zaměstnavatelské asociace ovšem působily ve Společenství již od konce 50. let, ale jejich vznik byl též teprve reakcí na uzavření Římských smluv. Nadnárodní aktivita byla aktivně stimulována ze strany Komise, ale samotné zájmy původně nevykazovaly evropskou orientaci (což by předpokládala teorie neofunkcionalismu). Teprve reálné rozhodování evropských orgánů je přesvědčilo o racionální vhodnosti použití nadnárodní strategie. Podobně jako v případě národních administrativ rozvoj integrace ovlivnil hodnoty zastávané jednotlivými nevládními zájmy a následně i podobu jejich postupu (metodu lobbyingu atd.). Především obchodní a průmyslové skupiny byly motivovány potřebou působit ve směru zachování integrovaného trhu, proto v konkrétních případech nevolily metodu negativismu a opozice. Všechny skupiny se přizpůsobily očekávání Komise, která dávala najevo, že preferuje jednání se zastřešujícími asociacemi před lobbyingem jednotlivců.

Ze zkoumání procesu rozhodování v EU vyplynulo, že celková složitost rozhodování vyžadovala spolupráci se všemi institucemi a nedogmatický postup. Také evropská

politická scéna je poznamenána konfliktními liniemi- na jedné straně se prosazují příznivci modelu tzv. regulovaného kapitalismu, na druhé stoupenci tzv. ekonomického neoliberalismu. Ale systém tzv. evropského vládnutí vede k tomu, že se nemůže plně prosadit ani jedna ideologická koncepce, úzký národní zájem nebo požadavek jedné skupiny (jakéhokoliv charakteru)

V další části svého textu jsem soustředila pozornost na konkrétní případy dokladující strategii a míru úspěšnosti zájmových, nevládních skupin (které jsem rozdělila podle jejich vnitřního členění a charakteru- zvláště jsem se zabývala tzv. soukromými- obchodními a průmyslovými a zvláště veřejnými- především ekologickými- zájmy.) Z hlediska rozsahu a vypovídací hodnoty práce jsem zvolila zkoumání činnosti a postojů převážně euro- skupin a časově jsem se omezila na období realizace 5. a 6. rámcového programu (kdy se evropská politika životního prostředí výrazně „federalizovala“, a získala supranacionální ráz) Již v úvodu své práce jsem konstatovala, že na evropské úrovni nemůže fungovat korporativismus známý z některých menších evropských zemí. To ovšem neznamenalo, že by se evropská scéna podobala ideálního typu pluralismu. Podle mého názoru část kritických autorů (tvrdících, že se EU nachází v područí nadnárodních korporací nebo že naopak realizuje vyhraněně ekonomicky antiliberální agendu) podcenila moment kompromisu (a jeho společenskou hodnotu), který se etabloval v průběhu vývoje integrace a který byl i metodou jednání mezivládní Rady (resp. Evropské rady). Konkrétní případy nedokázaly tezi, že by evropské instituce opakovaně vycházely vstříc požadavkům jednoho typu zájmu. Naopak byla dokumentována důležitost deklarovaného konsensuálního jednání (včetně složení poradních výborů Komise) V případě, kdy evropské instituce oslovily jen jeden zájem (Auto- ropa I), odrazilo se to na poklesu legitimacy jejich rozhodování a následovala snaha zlepšit vlastní reputaci zahrnutím i tzv. druhé strany.

Obecná teorie soudí, že veřejné, ekologické organizace se pohybují přece jen více na okraji tzv. insider skupiny než průmyslové zájmy. Mnou zkoumané případy ale naprosto jednoznačně výrazně slabší postavení veřejných zájmů neprokázaly. Sice se veřejným organizacím pochopitelně nedařilo realizovat plně maximalistický program (což také v rámci své strategie- působení na mínění společnosti- náležitě zdůrazňovaly), ale v řadě případů dokázaly prosadit alespoň část svých požadavků a změnit legislativu vyvíjejí se v jejich neprospěch. Podobně částečného úspěchu dosahovaly i průmyslové a obchodní zájmy, které ale také používaly jiné formy sebe prezentace. Evropský systém zřejmě

nefunguje jako čistý pluralismus, spíše pozorujeme snahy o konzultace v logice korporativismu (byť korporativismus v rozvinuté podobě na evropské úrovni neexistuje) Dokonce ani vzrůst významu tzv. tržních nástrojů nemůže být jednoznačně považován za důkaz síly průmyslových organizací. Tržní nástroje a dobrovolné dohody jsou jen doplňujícím (činnost Společenství legitimizujícím) prvkem a jako takový nejsou zcela odmítány ani veřejnými organizacemi (pokud přihlédnou k dílčí kritice v konkrétních případech). Paradoxně síla ekologických organizací na domácí půdě měla nepřímý vliv na ochotu národních průmyslových zájmů participovat na dobrovolných programech evropského původu (zvláště EMAS) Chování jednotlivých aktérů bylo tedy výrazněji motivováno i jejich identitou, institucionálními tradicemi (v širším- historicko- institucionálním smyslu) jejich země původu a potřebou naplnit očekávání veřejného prostoru. V této logice by také bylo omylem hodnotit vzájemný vztah mezi veřejným a soukromým jako antagonistické. Ekologické (resp. veřejné) skupiny a jednotlivé firmy mohly v některých otázkách dosáhnout shody a navázat vzájemnou spolupráci (racionální chování a snaha zvýšit pravděpodobnost realizace svých potřeb a požadavků koneckonců vyžadují právě i ochotu hledat konsensus s druhou stranou)

Jako oprávněná se ukázala také klasická kritika pluralismu, která zdůrazňovala, že jednotlivé zájmové skupiny nejsou vnitřně jednotné a to může ovlivnit jejich atraktivitu pro druhou stranu, schopnost zasáhnout do procesu a prosadit část svých požadavků. Vnitřní konflikt se mohl projevit jak v případě průmyslových zájmů (případ mechanismu čistého rozvoje), tak v případě veřejných organizací (ekologické skupiny nejsou vůči v sobě jen kooperativním vztahu, vzájemně soutěží o přízeň médií, autorství úspěchu a ekonomické prostředky, proto uzavírají jen informativní koalice a zachovávají si autonomii) a politických stran (resp. v evropském kontextu frakcí)

Ve své práci jsem prověřovala také tezi, zda je Evropský parlament skutečně platformou vlivu veřejných (ekologických) organizací. Dospěla jsem k závěru, že teze (považovaná za truismus) skutečně odpovídá realitě a že pozice poslanců je ovlivněna jednak ideologickou pozicí na ose regulační model integrace- neoliberální model a jednak- i když v menší míře- jejich národní příslušností. Ideová blízkost a vzájemná podpora (synergický efekt) mezi ekologickými skupinami a frakcí Zelených ale může vyústit v úspěch jen v případě, že jsou obě strany ochotny přijmout částečný kompromis. Ani Evropský parlament tak není možné zobrazovat jako těleso, jehož fungování se výrazněji vymyká z konsensuální logiky evropského politického systému.

Poznámky

1. Teorie postmaterialismu přišla s názorem, že zkušenost lidí vyrůstajících po 2. světové válce v rychle se rozvíjejících západních průmyslových státech vedla k postupnému posunu hodnot od materiálních k prioritám zdůrazňujícím sebevyjádření, ochranu životního prostředí a obecně tzv. kvalitu života. Mezigenerační posun hodnot byl pozorován již v roce 1970, mezi lety 1981 a 1990 byla teze nárůstu postmaterialismu ověřována na větším vzorku zemí včetně východoasijských a zemí střední Evropy (Krieger (ed.) 1993: 66)
2. Politika ochrany životního prostředí prošla největším vývojem v 80. letech 20. století. Na počátku desetiletí se počet legislativních aktů pohyboval okolo 60, roku 1987 se jejich množství zvýšilo na více než 200 (Jordan 1998:10)
3. Nedostatky v tomto směru trpěl i intergovernmentalismus Andrew Moravscika, který se na rozdíl od ostatních mezivládních teorií pokusil otevřít „černou skříňku“ státu a zajímal se i o nestátní aktéry na národní úrovni, kteří mohou ovlivnit postoj vlády v mezinárodních jednáních. Státy se pak stávají „agregáty preferencí.“ Když se ale Moravscik snažil vysvětlit Jednotný evropský akt, zaměřil se jen na jednu proměnnou- národní zájem největších evropských států (Císař 2002:53)
4. Základní vymezení pojmů provedl Artur F. Bentley ve své práci Proces vládnutí, která byla prvně publikována v roce 1909. Představil koncept politiky jako trvalého, kontinuálního procesu řešení konfliktů mezi zájmovými skupinami. Vláda byla v jeho pojetí též jednou ze zájmových skupin: její charakter a fungování se nijak nelišily od charakteru a fungování ostatních zájmových skupin (Říchová 2000:145)
5. Korporativismus byl původně spojován se společenským systémem fašistické Itálie, což způsobilo jistou diskreditaci konceptu. K rehabilitaci korporativismu tak došlo až v první polovině 70. let. (Říchová 2000:178)
6. Studie o zprostředkování zájmů v EU, vypracovaná v roce 1991 Streeckem a Schmitterem předpokládala pluralismus jako způsob fungování zájmových skupin. Pozdější práce Schmittera a Traxlera z roku 1994 tento poněkud jednostranný pohled opravila ve smyslu, že i na evropské úrovni existují „ostrůvky sektorového korporativismu (tzv. mezokorporativismu, i když nikoliv korporativismus na vyšší úrovni (Greenwood, Webster 2000:13)
7. Jako první evropský legislativní počín týkající se životního prostředí proto John McCormick ve své práci uvedl Směrnici 59/221, která zavedla pravidla pro ochranu pracovníků před nebezpečným radioaktivním zářením. Jinými autory bývá prvenství přisuzováno Směrnici 67/548 vymezující pravidla pro klasifikaci, balení a označování nebezpečných chemikálií. I v tomto případě byla motivací pro přijetí legislativy obava o lidské zdraví. (McCormick .2001: 43-45)

8. Jednomyslné rozhodování bylo původně určeno jako norma jen pro první dvě fáze vytváření společného trhu, ale v důsledku krize z roku 1965 a přijetí Lucemburského kompromisu zůstalo de facto v platnosti až do Jednotného evropského aktu.
9. Jen mezi lety 1956- 1965 se stupeň „kyselosti“ dešťů, které spadly v částech Švédska ovlivněných větry vanoucími z kontinentální Evropy a z Británie, zdvojnásobil.(McCormick 2001: 212)
10. V 60. a 70. letech- tj. ještě před zrozením evropské politiky životního prostředí- došlo ve světě k několika mediálně viditelným ekologickým haváriím, které podaly důkaz, že ekonomická aktivita člověka může mít negativní dopady na stav životního prostředí- v roce 1967 ztroskotala a vody u břehů jihozápadní Anglie znečistil ropný tanker Torrey Canon, podobná situace se opakovala v roce 1969 u břehů kalifornské Santa Barbary, začalo se také hovořit o vysokém obsahu rtuti v těle ryb a vlivu na lidské zdraví atd.(McCormick 2001: 46)
11. Samostatné Generální ředitelství pro oblast životního prostředí (GŘ XI) bylo ovšem vytvořeno až v roce 1981. Paradoxně byla tato reforma odrazem rozšíření Společenství na jih a požadavku, aby každému členskému státu bylo přiřazeno alespoň jedno Generální ředitelství.
12. Článek 235 poskytoval Společenství možnost přijmout (na návrh Komise jednomyslným rozhodnutím Rady po konzultaci Evropského parlamentu) rozhodnutí i v situaci, kdy samotná dílčí Smlouvy nedávala Radě a Komisi dostatek pravomocí. (Smlouva o EHS 1957)
13. V roce 1980 tak Soudní dvůr vydal rozhodnutí ve sporu mezi Itálií, členem s méně propracovanou ekologickou politikou a trpící velkými regionálními rozdíly mezi vyspělým a více postmaterialisticky orientovaným severem země a zaostalým jihem, a Komisí. Itálie odmítala uznat, že by Společenství disponovalo kompetencemi v oblasti ochrany životního prostředí, protože o této politice se nijak výslovně nezmiňovaly primární Smlouvy. Soudní dvůr její námitky neuznal s tím, že Společenství může jednat a přijímat rozhodnutí tehdy, když by nečinnost mohla mít negativní vliv na cíle obsažené ve Smlouvách, například vybudování oblasti jednotného trhu.Tj. směrnice týkající se životního prostředí jsou podle tohoto výkladu přípustné (Komise v. Itálie, 91/79, McCormick 2001:49)
14. Vycházím z původního číslování v JEA.
15. První fond byl několikrát transformován a přejmenován- nejprve v roce 1988 a poté v roce 1990, kdy byl zahájen významný projekt Akce Společenství pro přírodu- projekty se zaměřovaly na ochranu ohrožených živočichů a druhů . Všechny podpory byly v roce 1992 nakonec nahrazeny finančním nástrojem LIFE, do jehož finanční kompetence spadaly projekty související s udržitelným rozvojem, ochranou ohrožených druhů, nakládání s odpady a jejich skladování a vývojem tzv. čistých technologií. Část agendy LIFE později převzal Kohezní fond.(Salter 1995, p.5/91,in McCormick 2001)
16. V čele jednotky pro dopravu a životní prostředí stanul Brit Stanley Clinton Davis (McCormick 2001: 52)

17. Nejvíce prostoru ve svém programu ekologii věnovala středová strana Liberálních demokratů, ale ani ostatní ekologická témata neignorovaly. Například podle povolebních průzkumů třetina voličů Zelených v Evropských volbách 1989 volila v minulosti konzervativce (Pečínka 2002:99)
18. Čtvrtý rámcový program si kladal za cíl provázanost mezi politikou životního prostředí a ostatními sektory, přičemž tento závazek byl pak přítomen i v dalších dokumentech a programech. Politika životního prostředí neměla být posuzována jako izolovaná, parciální oblast (Jordan 1998:19) Nicméně výsledky této snahy jsou jen obtížně kvantifikovatelné a celá strategie se jen obtížně uvádí v život, jak ukázaly kontroverze kolem financování transevropských komunikačních sítí a využívání strukturálních fondů.
19. Právě čerpání financí z Kohezního a dalších strukturálních fondů se ale později stalo předmětem kritiky ekologických organizací, které upozorňovaly na spornost mnohých projektů a na nerespektování zásad udržitelného rozvoje.
20. Podobně bychom mohli interpretovat vliv evropské politiky na pozici a splnění cílů britských zájmových skupin, které projevovaly nespokojenost především v období vlády M. Thatcherové. V důsledku tzv. evropeizace politiky životního prostředí se musel změnit i administrativní styl britské vlády. Celý proces přijímání rozhodnutí se stal transparentnější a otevřenější pro veřejné zájmy (Lowe, Ward 1998:26, In: Jordan 1998)
21. V některých případech ale Společenství muselo zvolit diferencovaný postup a stanovit pro členské státy rozdílné cíle, aby se podařilo dosáhnout akceptovatelného kompromisu. V roce 1988 byla schválena nová směrnice o spalovnách redukující emise oxidu siřičitého a oxidů dusíku s tím, že závazky Irska, Řecka, Španělska a Portugalska byly v porovnání s ostatními nižší. (McCormick 2001: 235)
22. Samotný termín- udržitelný rozvoj- byl definován v roce 1987 na půdě OSN (významnou roli přitom sehrála bývalá norská ministerská předsedkyně Brundtlandová) jako“ vývoj, který zajistí uspokojení potřeb současné generace, aniž by tím byly ohroženy potřeby budoucích generací“. Evropská unie později definici převzala a zařadila do svého 5. akčního programu (McCormick 2001:77)
23. Komise (vázána zadáním Evropského parlamentu a Rady) vypracovala 7 tematických strategií – Kvalita ovzduší, Ochrana půd, Šetrné používání pesticidů a chemikálií, Ochrana a udržování přírodního prostředí moří, Předcházení vzniku a recyklace odpadů, Využívání a management přírodních zdrojů s přihlédnutím k požadavku udržitelnosti- na jejichž přípravě se podílela i širší veřejnost, resp. zájmové skupiny, a které v současnosti procházejí schvalovacím procesem (Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, 2003 Environment policy review, Brussels, 2.2. 2004)

24. Vyčerpávající monitorující zpráva z listopadu 2003 neidentifikovala v přístupujících státech žádné závažné problémy v oblasti životního prostředí. Zpráva ovšem upozornila na to, že kandidátské země budou muset ještě implementovat legislativu související s programem Natura 2000 a některé země také mohou mít problémy s managementem odpadového hospodaření a průmyslovým znečištěním (Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, 2003 Environment policy review, Brussels, 2.2. 2004)
25. Cituji ze zprávy, kterou při příležitosti revize Lisabonské strategie publikovala v roce 2004 zvláštní pracovní skupina (vedená bývalým nizozemským předsedou vlády Wimem Kokem) ustavená Komisí podle instrukcí Evropské rady (Commission of the European Communities: Tvář v tvář výzvám: Lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost)
26. Environmentální udržitelnost představovala jednu z pěti oblastí politiky, na které se Lisabonská strategie soustředila. Mezi další body patřila znalostní společnost (zvyšování atraktivity EU pro vědce a výzkumníky, navýšení finančních prostředků pro oblast vědy a výzkumu), vnitřní trh (jeho dokončení a vytvoření jednotného trhu služeb), zlepšení podnikatelského prostředí, trh práce (vytváření strategií pro celoživotní vzdělávání a aktivní státní - tj. důchodová reforma, podpora sociálního partnerství pro růst a zaměstnanost)
27. Podle tohoto změněného článku by Společenství mělo usilovat o vysoký stupeň ochrany, ale mělo by přitom brát v úvahu rozdíly mezi různými regiony Společenství (McCormick 2001: 77)
28. Španělsko a další státy si vymohly méně přísné závazky, aby nebyl ohrožen jejich hospodářský rozvoj (McCormick 2001:81). Stejná metoda byla použita i při jednáních o klimatických změnách.
29. Proto byla v roce 1990 zřízena Evropská agentura pro životní prostředí, jejímž úkolem je shromažďovat informace o stavu životního prostředí ve Společenství (McCormick 2001: 82)
30. Kalifornie, sužovaná smogem a dalšími negativy spojenými s automobilismem, přijala první legislativu kontrolující znečištění a emise automobilů již v roce 1960. Státní orgány poté prověřily technologie a možnosti, které by vedly k snížení emisí, a od roku 1965 bylo nařízena instalace „vzduchových pump, které zvyšují efektivitu spalování“ (Vogel, Toffel, Post 2005:4)
31. V USA se v tomto směru vyslovil v roce 1967 Kongres, který v roce 1970 přijal Dodatek o čistém vzduchu předepisující snížení emisí oxidu uhličitého a uhlovodíku o 90% v pětiletém období a snížení oxidu dusíku ve stejném rozsahu v šestiletém období (Vogel, Toffel, Post 2005:5). Na úrovni Evropských společenství byly závazné cíle stanoveny až v roce 1987 (a lišily se v závislosti na typu vozu) a ještě v roce 1992 bylo argumentováno nutností zpřísnit regulaci na americkou úroveň ze 70. let (Vogel, Toffel, Post 2005:8)
32. Jednotlivé americké státy přijaly rozdílnou regulaci - například 11 z nich zavedlo zálohový systém na láhve a plechovky. (Vogel, Toffel, Post 2005:10)

33. Známým se stal spor mezi Komisí a Dánskem, který před Evropským soudním dvorem skončil v roce 1984. Dánsko uplatňovalo národní úpravu, která předepisovala, v jakých nádobách může být prodáváno pivo a nealkoholické nápoje. Všichni obchodníci museli odkupovat prázdné nádoby (ať už byly nápoje původně zakoupeny kdekoliv) a nechávat je recyklovat. Evropský soudní dvůr ale podpořil většinu požadavků dánského zákona a zároveň zdůraznil fakt, že na evropské úrovni chybí regulace této otázky. To později vedlo ke změně stavu (Vogel, Toffel, Post 2005:11)
34. V březnu 2002 Rada ministrů jednomyslně schválila požadavek, aby všechny členské státy ratifikovaly Kjóto, což se již stalo.
35. Také závazky přijaté na úrovni individuálních států v USA se nevyrovnaly národním programům zahájeným v členských zemích EU. Všechny členské státy EU představily národní plány, zatímco mnohé americké státy otázku nijak zvlášť nestudovaly. (Vogel, Toffel, Post 2005: 4)
36. Jeden z případů tohoto typu se odehrál v roce 1998. Francouzská vláda si přála, aby byl její výrobce vzdušné letecké a obranné techniky Aerospatiale přizván do evropského konsorcia společně s British Aerospace a německou DASA. Francouzská vláda dokonce Aerospatiale částečně zprivatizovala, aby tyto dvě společnosti přilákala k dohodě. Samosprávné orgány také mohou kontaktovat evropské firmy kvůli společnému postupu, jak se to v roce 1995 podařilo správním orgánům z ocelářských regionů, zasažených rostoucí nezaměstnaností. Společně s hlavními evropskými ocelářskými firmami a jejich odbory založily Konferenci a asociaci evropských regionů (CASTER), veřejno- soukromou organizace zastřešující zájmy ocelářského průmyslu. (van Schendelen 2004:25)
37. Například většinu stížností, týkajících se nekalé soutěže, adresují Komisi právě soukromé organizace. Nadnárodní společnosti se běžně obracejí na cizí vlády jménem svých místních poboček či odnoží. V roce 1986 byla takto úspěšná nizozemská společnost Philips, která po EU požadovala ochranu pro svou tehdy vznikající divizi kompaktních disků. (van Schendelen 2004:25)
38. Hull v roce 1993 odhadoval, že osoba, která je zodpovědná za počáteční přípravu legislativy (první návrh, první konzultace s dotčenými stranami, provázení návrhu jednotlivými rozhodovacími stupni v Komisi), nakonec zjišťuje, že konečná podoba návrhu schválená Radou se z 80% shoduje s původním zněním. (Greenwood 1997)
39. Obecně se dají vztahy mezi komisařem a jeho „domácí“ vládou a zájmovými skupinami těžko předvídat. Pokud je komisař členem jiné než vládnoucí strany, může dokonce vystupovat proti svému domovskému státu a jeho záměrům. (Greenwood 1997)
40. Mezi další významné zdroje příjmů Úřadu pro životní prostředí patřily v roce 2004 příspěvky od národních vlád- zvláště nizozemské a dánské (24,1%), členské příspěvky (8%) a finanční podpora ze strany nadací (7,3%) (Výroční zpráva Evropského úřadu pro životní prostředí, 2004)
41. Stalo se tak v roce 1994, když Evropský soudní dvůr přijal rozhodnutí v kauze Anglopharm (Demmke 1998:22)

42. Poradní skupina byla zřízena na dvouleté období, během něhož prozkoumá regulaci EU v dotčených oblastech a navrhne, jak zlepšit průmyslovou politiku Společenství s ohledem na požadavky konkurenceschopnosti a environmentální udržitelnosti (European Commission _ Press Release, Energy, environment, competitiveness: Commission launches high level group, 24.5.2005)
43. 24. února 2006 byl jako člen poradní skupiny nominován generální sekretář Světového fondu ochrany přírody.
44. Výbor Evropské unie pro ekologickou značku tvoří konzultační fórum, na jehož půdě se setkávají zájmové skupiny, a tzv. kvalifikovaný orgán, který poskytuje platformu pro zástupce příslušných národních ministerstev (české ministerstvo životního prostředí vyslalo jako svého zástupce Mgr. Daniela Hájka) (European Commission- Environment, The European Union Eco-labelling board)
45. EEB se domívá, že nová kritéria v oblasti „Rostoucí média“ dávají zelenou vyšší produkci odpadů a těžbě minerálů a nekladou přiměřený důraz na požadavek revitalizace těžebních oblastí a využívání obnovitelných zdrojů (European Environmental Bureau, Press release: EU Eco-label for growing media will promote more waste instead of less, 12.4.2006)
46. Do „komitologického“ výboru obecně každý členský stát vysílal dva své pověřené experty, ačkoliv procedurálně nebylo vyžadováno, aby se výbor skládal jen z vládních expertů, a v některých případech získali zastoupení i vědci a soukromé zájmy (Demmke 1998:18)
47. Procedura II a znamenala, že Komise je blokována v případě, kdy Rada v jednoměsíční lhůtě nepřijme jiné rozhodnutí. Použití procedury IIb zavazovalo Komisi k tomu, aby svůj návrh na tři měsíce pozdržela a vyčkala jiného kvalifikovaného rozhodnutí Rady (Demmke 1998:16)
48. Procedura III a byla z hlediska Komise přijatelnější, protože její návrh mohl být „potopen“ jen za předpokladu, že se na tom shodla Rada jednomyslně. Procedura III b naopak výrazně oslabovala pozici nadnárodní administrativy, neboť pro zamítnutí návrhu byl dostačující souhlas většiny členských států. (Demmke 1998:16)
49. Jako dlouholetý předseda výboru působil britský poslanec Ken Collins, který byl považován za nejčastější terč lobbyistických skupin v Evropském parlamentu a který si sám uvědomoval důležitost kontaktů s experty mimo evropské struktury . Zájmové skupiny chápal jako zdroj informací, ke kterým by se jinak poslanci nemuseli dostat. (Greenwood 1997: 43)
50. Mezistranické skupiny si navíc musí zajistit vlastní finanční prostředky, protože Evropský parlament si je nemůže dovolit podporovat ze svého rozpočtu. To způsobuje, že mnohé z nich vítají finanční částky poskytované jim ze strany spřízněných zájmových skupin. Přesný počet tzv. intergroups nelze vyčíslit, Greenwood ve svém přehledu uvedl ilustrační výčet skupin vyvíjejících činnost v průběhu volebního období 1994-1999. Konkrétně jmenoval například skupinu „Péče o zachování životního prostředí a rozvoj“, „Ochrana a příznivé podmínky pro zvířata“ nebo „Horské

parky, přírodní rezervace a hory“ . Zřejmě největšího věhlasu se dočkali tzv. Klokani, jejichž členská základna zahrnovala bývalé hlavy států, předsedy Komise a významné lobbyisty a průmyslníky. Mezistranická skupina dokonce výrazně zasáhla do procesu přípravy Bílé knihy o jednotném trhu, která byla publikována v roce 1985 (Greenwood 1997: 45-46)

51. Jednalo se o konfliktní linie související s procesem reformace a konsolidace teritoriálního státu (1. periferie versus centrum, 2. morální/náboženské odmítnutí centrální kultury), s procesem národní revoluce (církve versus sekulární stát), s průmyslovou revolucí (1.rurální versus urbánní zájmy, 2.konfliktní linie vlastníci versus pracující) a se štěpením tzv. dělnického hnutí po sovětské mezinárodní revoluci v roce 1917 (1. komunismus versus socialismus, 2.pacifismus/neutralismus versus přihlášení se k národu/větší mezinárodní alianci)(Hloušek, Kopeček 2004:39)
52. Politické frakce přitom byly nejčastěji kontaktovány a nejstálější vztahy udržovaly s těmi zájmovými skupinami, s nimiž se světonázorově a v pohledu na evropskou integraci shodovaly.(Wessels 1999,in Wessels 2004:212)
53. Na půdě Hospodářského a sociálního výboru se ovšem schází široké spektrum zájmů, které společně mohou diskutovat de facto o všech otázkách spadajících do kompetence Společenství. Práce ve výboru má proto významný vliv z hlediska socializace. V současnosti je do výboru voleno 317 členů, které navrhuje jednotlivé vlády a jednomyslně je schvaluje Rada na čtyřleté volební období. Členové jsou rozděleni do tří skupin- zaměstnavatelé, zaměstnanci a různé zájmy. Dále v rámci výboru fungují specializované sekce, které se podrobně zabývají konkrétními oblastmi politik Společenství. Výbor veřejně prezentuje nejen názory na projednávanou legislativu, ale publikuje také řadu studií vztahujících se k evropské integraci a konkrétním programům a strategiím, například k plnění Lisabonské strategie.
54. Silnou stránkou této- Alemanovy- definice je, že ji vystavěl postupně: autor nejprve vysvětluje své chápání organizace, pak se detailně věnuje pojmu zájem, přičemž ho určuje v jeho „individuální, materiální a ideové dimenzi“ a teprve na základě této přípravy nabízí svoji definici organizovaných zájmů. (Fiala 1999:57)
55. ACEA slouží jako platforma pro 13 evropských výrobců osobních automobilů, nákladních vozů a autobusů.Evropské automobilové firmy přímo zaměstnávají 1,1 milionu lidí a nepřímo poskytují práci dalším údajně 11 až 12 milionům zaměstnanců.(European Automobile Manufactures Association)
56. Členství v Europa je otevřené všem společnostem (soukromým i státním), které vlastní a provozují rafinérie na území EHP bez ohledu na zemi jejich původu. Statut asociovaného člena může být udělen i společnosti, který sice nepůsobí v prostoru EHP, ale vyvíjejí činnost na evropském kontinentu. V současnosti mezi členy asociace patří jak nadnárodní, tak lokální firmy (ze známějších společností můžeme jmenovat British Petroleum, Total, Shell, Chevron, Statoil či PKN Orlen) (European Petroleum Industry Association)

57. Cembureau sdružuje zástupce 25 národních asociací a firem působících v oblasti cementářského průmyslu. Bez jakéhokoliv zastoupení zůstávají v současnosti čtyři z členské země EU- Litva, Slovensko, Malta a Kypr. Oproti tomu se na činnosti asociace podílejí zástupci Norska, Švýcarska a Turecka. Organizace z Rumunska a Lotyšska mají statut přidruženého členství. (CEMBUREAU)
58. Koalice G9 vydala stanovisko například k problematice reformy finančního nástroje LIFE+ a k textu návrhu Smlouvy o ústavě pro Evropu. Vyskytovaly se ovšem i jiné formy spolupráce mezi ekologickými skupinami- společenství mezi evropskými a národní organizací, tzv. G5 nebo G8 model.
59. Výlučné postavení UNICE bylo napadeno ze strany svazu malých a středních podnikatelů UEAPME, který dokonce chtěl Konfederaci žalovat před Evropským soudním dvorem. Nakonec ovšem spor skončil neformální dohodou, kdy i jeden zástupce UEAPME získal křeslo v sociálním dialogu (Balanyá, Doherty, Hoedeman, Ma'anit, Wesselius 2003: 52)
60. UNICE se přitom opřela o citaci definice udržitelného rozvoje, kterou v roce 1987 předložila komise vedená norskou ministerskou předsedkyní Brundtlandovou. Podle zástupců zaměstnavatelů se musí udržitelný rozvoj opírat o tři pilíře- ekonomický (Unie by měla přijímat opatření, která podporují fungování tržní ekonomiky a tedy i tvorbu bohatství, z něhož budou mít užitek i příští generace), sociální v širším smyslu (snížení nezaměstnanosti a chudoby, penzijní reforma) a environmentální (kontrola emisí, šetrné využívání přírodních zdrojů)
61. Konkrétně UNICE tvrdila, že podle propočtů jim blízkých ekonomů by liberalizace evropské železniční dopravy snížila náklady o 40%. Ušetřené prostředky by mohly být investovány do vývoje nových technologií a došlo by tím k snížení energetické náročnosti dopravy.
62. Pracovní skupina se zabývala otázkou implementace nové směrnice, jejímž cílem byla konsolidace a sloučení existující legislativy (směrnice 1996/62/EC, směrnice 1999/30/EC, 2000/69/EC a 2001/81/EC) do jedné úpravy. Složení pracovní skupiny pak reflektovalo jak požadavek vědeckého přístupu (zástupce Joint Research center, European Topic center Air and Climate Change), tak požadavek konzultace s členskými státy (byla přitom zachována geografická různorodost, protože zastoupení ve skupině získaly země tzv. severního křídla preferující konkrétní regulační cíle- Finsko, Německo, země preferující spíše tržní přístup k ochraně životního prostředí- Velká Británie, zástupci jihoevropské země- Portugalsko, Španělsko- i reprezentanti nových členských zemí- Slovinsko, Slovensko) a se zájmovými skupinami (EUROPIA, Evropský úřad pro životní prostředí) (European Commission- Recommendations on the review of the Council Directive 1999/30/EC, CAFE Working Group on Implementation, June 2004)

63. Dokument k tomuto tématu vydaly společně Evropský úřad pro životní prostředí, Evropská federace pro dopravu a životní prostředí a sekretariát švédské nevládní organizace STOP kyselému dešti .
64. Podle vlastních údajů CEFIC v současné době ,ať už přímo či nepřímo sdružuje cca 27 000 velkých, středních a malých chemických firem, které jsou zdrojem 1/3 celosvětové chemické produkce a zaměstnávají na 1,3 milionu lidí.(European Chemical Industry Council)
65. Například prezident CEFIC Peter Elverding ve svém nástupnickém projevu v říjnu 2004 zdůraznil, že v době diskusí o nové legislativě typu REACH nebo schéma obchodování s emisemi je nutné spolupracovat s národními vládami i nevládními organizacemi.
66. Proto mezi klíčová kritéria, která použila CEFIC v roce 2005 pro posuzování stupně plnění závazků programu Zodpovědná péče, patřil vývoj počtu smrtelných nehod a zranění, nakládání s nebezpečným odpadem, snižování emisí oxidů dusíku, uhlovodíků, oxidu uhličitého, oxidů síry, volně poletujících organických částic, využívání přírodních zdrojů a bezpečná doprava chemikálií (European chemical industry, Annual Report Europe 2004/2005- Responsible Care, Making studies in Europe and in the World)
67. Pozici komisařky pro životní prostředí zastávala v Santerově Komisi (v období 1995-1999) dánská politička Ritt Bjerregaard (Pedler 2002:107)
68. Automobilová federace se snažila s argumentací srovnávající evropskou a americkou situaci polemizovat. Podle zástupců evropského průmyslu vlastní Američané v průměru zcela jiné typy automobilů než Evropané, odlišná je i podoba dálniční a silniční sítě. Evropa se proto nemůže inspirovat řešeními přijatými v tak rozdílných podmínkách a měla by místo toho hledat vlastní cestu (Pedler 2002: 109)
69. V případě ropného průmyslu Komise zveřejnila odhad celkových nákladů ve výši 3,1 bilionu euro. EUROPIA kontrolovala údajem až 11,5 bilionu euro (Pedler 2002:113)
70. Citujeme ze stanoviska Evropského úřadu pro životní prostředí a federace Doprava a životní prostředí z roku 1997.
71. Jednalo se o B. Langa (člena socialistické frakce) a N. Maméra (člena francouzských levicových radikálů. Ve 2. čtení se zpravodajské role ujala H. Hutala (poslankyně za Zelené) (Pedler 2002:113)
72. Jiným příkladem snahy průmyslu ovlivnit výsledek hlasování ve svůj prospěch bylo uzavírání nezvyklých koalic- například francouzská automobilka Renault navázala spolupráci s některými nevládními organizacemi. Dokázala se s nimi shodnout v názoru, že by čistější paliva měla být užívána i ve starších modelech aut, ale závazky plynoucí ze směrnice o emisích by se měly vztahovat až na vozidla vyrobená po roce 2000. (Pedler 2002: 114)

73. Daňové výhody pro ekologicky šetrné automobilové výrobce prosadily do návrhu členské státy, z nichž některé již podobnou politiku praktikovaly- Velká Británie, Francie. Evropské instituce nehrály při formulaci tohoto politického řešení prakticky žádnou roli.(Pedler 2002:116)
74. Německá automobilová federace zahájila jednání se spolkovou vládou o Smlouvě pro klimatickou změnu především proto, že v opačném případě by čelila alternativě schválení nových ekologických daní (Discussion Paper, Will voluntary agreements at EU level deliver on environmental objectives? Lessons from the agreement with the automotive industry,2000)
75. Vůbec poprvé se o dani z energií na evropské úrovni diskutovalo v roce 1991 (Discussion Paper, Will voluntary agreements at EU level deliver on environmental objectives? Lessons from the agreement with the automotive industry,2000)
76. Komise jako nutné podmínky pro zajištění transparentnosti dohod definovala předběžné konzultace se zainteresovanými stranami (v procesu přípravy dohody s ACEA však kontaktovala zájmové skupiny jen jednou), závazné a kvantifikovatelné cíle, zveřejňování dokumentů a relevantních údajů, věrohodný monitoring plnění. (Discussion Paper, Will voluntary agreements at EU level deliver on environmental objectives? Lessons from the agreement with the automotive industry,2000)
77. A to přesto, že celkově se prodej automobilů na území EU meziročně snížil o 3% (Commission of the European Communities: Monitoring of ACEA's Commitment on CO2 Emission Reductions from Passengers Cars (2003), Brussels, 22.6.2005)
78. Konkrétní podmínky stanovila směrnice 2003/87/EC, která vstoupila v platnost v říjnu 2003 (European Commission- Environment, Emission Trading scheme)
79. V České republice byla za tímto účelem v roce 1998 založena Česká informační agentura životního prostředí.
80. Účastníci projektu EMAS nicméně mohou požádat o evropskou půjčku nebo využít finančních prostředků z programu LIFE. Finanční pomoc se ale neposkytuje na pokrytí nákladů spojených s běžným, rutinním fungováním systému (European Commission- Environment, EMAS- The Eco-management and Audit Scheme, Frequently Asked Questions)
81. Bohužel situace v nových členských státech nebyla zkoumána. Ovšem i z naší tabulky vyplynulo, že počet participujících organizací v těchto zemích byl zanedbatelný. Domníváme se, že jako vysvětlení bychom mohli uvést i některé z faktorů zmíněných v práci Neumayera a Perkinse (nepřítomnost silných, postmaterialisticky orientovaných zájmů, tradice regulace). Jiné faktory přítomné v nových členských zemích by naopak mohly rozšíření potenciálně EMAS podporovat (firmy s nízkou produktivitou hledají metody, jak zvýšit svoji efektivitu),ale platnost této premisy

- zřejmě není automatická a musíme počítat s dalšími proměnnými (například museli bychom vzít v úvahu i působení eventuálních propagačních kampaní, finanční nástroje na národní úrovni atd.)
82. Data pro svůj výzkum získali autoři mj. z ročenky (2003) konzervativní nadace Heritage Foundation, která pro klasifikaci míry administrativní zátěže a regulace používá pětistupňovou škálu. Stupeň jedna jsou hodnoceny státy, ve kterých jsou administrativní požadavky a míra regulace podnikatelských subjektů minimální, a vláda při zavádění pravidla postupuje transparentně, regulace je rovnoměrná. Stupeň 5 naopak znamená, že v dané zemi je průmysl vystaven mnoha regulačním pravidlům, která jsou zaváděna nejednotně a nepředvídatelně. Většina států EU-15 obdržela v tomto měření 3. (Neumayer, Perkins 2004:20)
 83. V tomto případě prověřujeme psychologický aspekt celé záležitosti (očekávání podniků). Někteří autoři (Kvitsgaard, Hilary) ovšem o skutečných ekonomických přínosech EMAS pro firmy pochybovali, mj. i proto, že náklady spojené s fungováním EMASU jsou poměrně vysoké a pozitivní odpověď trhu (projevivší se nárůstem zisku) nejistá. (Evropská komise 2005: 12)
 84. V případě EMAS autoři získali vyjádření od 29 účastníků programu (z toho 2 veřejné organizace administrativního charakteru) a 17 představitelů zájmových skupin. Na otázky související s ekologickou značkou odpovídalo 17 účastníků a 16 zástupců skupinových zájmů (Evropská komise 2005:2)
 85. Rubik a Frankl v roce 2005 zjistili, že ve všech severských zemích (s výjimkou Islandu) měl ekologický papír do tiskárny (označený symbolem Bílá labuť) 70% podíl na trhu. (Evropská komise 2005:18)
 86. Komise ve svých dokumentech hovořila dokonce o 30% potenciálu pro zastoupení ekologických výrobků na evropském trhu. (Evropská komise 2005:19)
 87. V případě Evropského úřadu pro životní prostředí se ale také objevovala kritika, že tato organizace trpí všemi neduhy podobně širokých asociací (v současnosti podle vlastních údajů sdružuje 131 organizací z 43 zemí různého charakteru- včetně organizací spíše výzkumného charakteru) (Greenwood 1997:186)
 88. Název vznikl jako zkratka „Transevropské sítě a nevládní organizace (NGO's)“ (Webster 2000:11)
 89. Americký politolog Olson vydal v roce 1971 práci Logika kolektivní akce, jejíž závěry v dalších letech ovlivňovaly veřejnou debatu. (Webster 2000:5)
 90. Historický institucionalismus (Bulmer 1998) chápe pojem instituce v širším smyslu i jako „formálně ustavené zvyklosti, normy a symboly, které jsou institucionálně zapuštěny, politické nástroje a postupy.“ (Webster 2000:9)
 91. Průmyslové zájmy se nejvíce aktivizovaly ve fázi, kdy Komise připravovala původní návrh podmínek pro TEN-T. Zvláště Evropský kulatý stůl průmyslníků (ERT) velmi aktivně loboval za přijetí návrhu, který v jeho očích potencionálně zvyšoval evropskou konkurenceschopnost a zaměstnanost. Někteří autoři (Balanyá, Doherty, Hoedeman, Ma'anit, Wesselius) přitom pevně

vazby ERT na tehdejší Santerovu komisi podrobili kritice. Ekologické zájmy naopak do procesu vstoupily až v okamžiku, kdy se návrh dostal na pořad jednání Rady a Evropského parlamentu. I přes svůj pozdní nástup ale dokázaly svým lobbyingem text mírně pozměnit, protože využily rozporů mezi Radou a Evropským parlamentem.

92. Prohlášení zástupci devíti evropských ekologických skupin zveřejnili 21. února 2005.
93. Společné prohlášení nevládních organizací (definující, jaké požadavky budou spolupracující organizace prosazovat v průběhu 2. čtení směrnice REACH) podepsala mimo ekologických skupin (WWF, Přátelé Země, Greenpeace, EEB, EEN) a zástupci evropských kooperativ (Euro-coop) také organizace Evropské ženy pro společnou budoucnost (REACH 2nd reading, Key priorities of Environmental, Health, Consumer and Women's NGOs)
94. Negativní postoj ovšem nezastávaly všechny průmyslové podniky- WWF na stránkách věnovaných kampani DETOX uváděla, že například švédský výrobce obalů Tetra Pak, britský obchodní řetězec Marks and Spenser, stavební firma NCC, švédský Electrolux a asociace družstevních podniků Euro-coop vyjadřovali nové legislativě podporu (World Wildlife Fund, Detox Campaign Factsheets, Support for REACH)
95. Podle Holtmanna by nová regulace dotýkající se celé řady průmyslových odvětví (chemický, textilní, papírenský průmysl) neměla být přijímána, dokud nebudou předloženy komplexní studie o jejím dopadu na ekonomický život a tvorbu pracovních míst. Střední a malé podniky nebudou mít dostatečné prostředky k tomu, aby nechaly testovat používané chemické látky (European Environmental Bureau, European chemicals policy reform: From emotions to facts, Brussels, March 2004)
96. Oproti tomu například britský odborový svaz pracovníků v chemickém průmyslu reformu REACH hodnotil pozitivně a veřejně se vyjádřil ve smyslu, že nová směrnice povede ke zlepšení zdraví pracovníků a jejich bezpečnosti. Navíc britští odboráři oceňovali, že úprava respektuje jednu ze zásad evropské politiky životního prostředí- princip předběžné opatrnosti. (World Wildlife Fund, Workers say REACH is good for their Health)
97. Memorandum o pokračování výzkumu potenciálních důsledků přijetí REACH podepsala Komise se zástupci UNICE a CEFIC 3. března 2004 (European Commission- Industry, REACH- further work on impact assesment A case study approach (Final report), July 2005)
98. Náklady spojené s ekologickou legislativou v případě chemického průmyslu odhadují v USA i EU ve výši 2% obrátu (World Wildlife Fund, European Environmental Bureau, A new chemical policy in Europe- new opportunities for industry, January 2003)
99. Autoři studie odhadli, že v důsledku zavedení regulace REACH poklesne počet respiračních onemocnění způsobených prací s chemikáliemi o cca 50 000 ročně a o 40 000 poklesne i počet poranění a poleptání kůže. V horizontu 10 let by tak míra úspor mohla dosáhnout až 35 miliard euro

(Eli –Arifi Karem, Karmon John, Peters John, Pickwance Simon: The impact of REACH on occupational health with focus on skin and respiratory diseases, Schoul of Health and Related Research, University of Sheffield, United Kingdom, 2005)

100. V tomto případě budeme citovat z tiskové zprávy WWF z 17. listopadu 2005 (World Wildlife Fund, Press Realese: EU Parlament votes to phase out hazardeous chemicals, buta allows huge knowledge gaps on safety, 17.11.2005)

101. Ekologické organizace také zdůrazňovaly, že Evropská unie se vyprofilovala jako ekologický „leader“, a proto by měla jít mezinárodnímu společenství příkladem (Long, Salter, Singer 2002:99)

102. Podobný konflikt jsme zaznamenali i v případě programu Auto-ropa, kdy automobilová federace a asociace ropného průmyslu hájily částečně antagonistické pozice.

103. Evropská asociace pro větrnou a solární energii dokonce rozesílaly dopisy představitelům členských států, ve kterých je žádaly, aby vypracovaly tzv. pozitivní listinu (což byl i požadavek ekologických skupin) a přihlásily se k cíli podpory obnovitelných energií. COGEN Europe publikovala stanovisko, podle kterého by Unie měla přistoupit k vypracování pozitivního seznamu jako k nejvyšší prioritě. (Long, Salter, Singer 2002:101)

104. V případě mezinárodních jednání navíc lobující skupiny nemohou omezovat svoji činnost jen na politický systém EU. Jejich požadavky mohou být podpořeny i argumentem, že se k jimi prosazovaným prioritám přihlásili další mezinárodní hráči a státy.

105. Společný předvolební projekt organizovali Přátelé Země, Evropský úřad pro životní prostředí, Greenpeace, Doprava a životní prostředí a Koalice pro klima- Evropa.

106. Tématicky výběr sahal od posuzování hlasování o směrnici týkající se ochrany vodních zdrojů přes směrnici o recyklaci až po rozhodnutí, kterým se rozšiřoval seznam geneticky modifikovaných produktů (například cukr), u nichž je nutné zveřejňovat jejich složení a upozorňovat na genetické manipulace (Vote Watch)

107. Zde maximálního výsledku (8 příznivých hlasování) dosáhl Anders Wijkman ze Švédska následovaný Billem Newtonem Dunnem z Velké Británie (Vote Watch)

108. Jednou z otázek, kterou ekologické organizace zařadily do svého dotazníku, byl i postoj k jaderné energetice. V přístupových jednáních Bulharsko souhlasilo s uzavřením svoji technologicky zastaralé jaderné elektrárny. V březnu 2004 byla poslancům předložena k hlasování otázka, zda má tento závazek i nadále zůstat v platnosti (některé zájmy jeho smysluplnost zpochybňovaly). Většina poslanců EP nicméně hlasovala proti zrušení závazku (Vote Watch)

109. Evropská frakce Zelených dokonce zveřejnila výsledky námi citovaného průzkumu na svých webových stránkách.

110. Zpravodajem směrnice o obalech a obalových odpadech se stal člen socialistické frakce Luigi Vertemati, který svůj názor shrnul slovy: „Dávám přednost méně striktní směrnici, kterou ale budeme

moci na území Společenství aplikovat, než směrnici formálně sice velmi přísné, ale v praxi nefungující.“(Bomberg 1998: 165)

Použité zdroje a literatura

Literatura a studie

1. Balanyá Belen, Doherty Ann, Hoedemann Olivier, Ma'anit Adam, Wesselius Erik, Odvrácená tvář Evropské unie (Evropa v režii nadnárodních korporací), nakl. Paradigma.sk, Praha, 2003.
2. Bomberg Elizabeth, Green Parties and Politics in the European Union, nakl. Routledge, London, 1998
3. Císař Ondřej, Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia, Politologický časopis 1/2002, str. 50-63
4. De Bruin Theo, Environmental Affairs and European Integration (Comparative Analysis of Changing National Policy Arrangements), Paper from the ECSA Sixth Biennial Conference, Pittsburg, 1999 (přístupno: www.aei.pitt.edu/2254)
5. Demmke Christoph, The Secret Life of Comitology or the Role of Public Official in EC Environmental Policy, Eipascope online 3/1998, Pittsburg (přístupno: www.aei.pitt.edu/784/01/scop-98-3.2.pdf)
6. Evropská komise (European Commission- Environment), Ever Study Interim Report, 2005 (přístupno: www.EVER_Interim_Report_versionOUTSIDE_FINAL.doc)
7. Fiala Petr, Definice zájmových skupin (K některým teoretickým problémům politologického výzkumu organizovaných zájmů), Politologický časopis 1/99, str. 52-59
8. Fiala Petr, Pitrová Markéta, Evropská unie, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2003
9. Greenwood Justin, Representing Interests in the European Union, nakl. Macmillan Press Ltd., London, 1997
10. Greenwood Justin, Webster Ruth, Are the EU Business Association Governable?, European Integration online, 4/2000 (přístupno: www.eiop/texte/2000-003.htm)
11. Hloušek Vít, Kopeček Lubomír, Konfliktní demokracie (Moderní masová politika ve střední Evropě), nakl. Masarykova univerzita- Mezinárodní politologický ústav, Brno, 2004
12. Jordan Andrew, The Politics of a Multi- Level Environmental Governance system: European Union Policy at 25, CSERGE, 1998 (přístupno: www.uea.ac.uk/cserge/prb/wb/pa/pa_1998_01.pdf)

13. Krieger Joel, *Oxfordský slovník světové politiky*, Ottovo nakladatelství s.r.o., Praha, 2000
14. Marks Garry, Steenbergen Marco(ed.), *European Union and Political Conflict*, nakl. Cambridge University Press, Cambridge 2004:
- Wessels Bernhard: *Constetation potential of interest groups in the EU: emergence, structure and political alliances* (In: Marks Garry, Steenbergen Marco(ed.),*European Union and Political Conflict*, nakl. Cambridge University Press, Cambridge 2004)
15. McCormick John, *Environmental Policy in the European Union*, nakl. Palgrave, New York, 2001
16. Neumayer Eric, Perkins Richar, *Europeanisation and the uneven konvergence of environmental policy:explaining the geography of EMAS*, Econ papers (Orebro University), 2004 (přístupno: www.129.3.20.41.eps/othr/papers/0403/0403002.pdf)
17. Pečínka Pavel, *Zelená zleva? (Historie ekologických stran v Evropě)*, nakl. G plus G, Brno, 2002
18. Pedler Robin (ed.) , *European Union Lobbying (Changes in the Arena)*, nakl. Palgrave, New York, 2002:
- Boyd Chris: *Lafarge and Global Warming* (In: Pedler Robin (ed.), *European Union Lobbying (Changes in the Arena)*, nakl. Palgrave, New York, 2002)
 - Long Tony, Salter Liam,Singer Stephan: *WWF: European and Global Climate Policy* (In: Pedler Robin (ed.), *European Union Lobbying(Changes in the Arena)*, nakl. Palgrave, New York, 2002)
 - Pedler Robin: *Clean Air and Car Emission* (In: Pedler Robin(ed.), *European Union Lobbying (Changes in the Arena)*, nakl. Palgrave, New York, 2002)
19. Řichová Blanka, *Přehled moderních politologických teorií (Empiricko- analytický přístup k soudobé politické vědě)*, nakl. Portál s.r.o., Praha, 2000
20. van Schendelen Rinus, *Jak lobovat v EU aneb Machiavelli v Bruselu*, nakl. Barrister a Principal, Praha, 2004
21. Vogel David, Toffel Michael, *Post Diahama, Environmental Federalism in the European Union and the United States*, Prepared for Publication in a Handbook of Globalization in the Environmental Policy,2005
(přístupno: www.tilburguniversity.nl/globus/activities/conference/papers/vogel.pdf)

22. Webster Ruth, What drives interest groups collaboration on the EU level? Evidence from the European Environmental interest groups, European Integration online Papers (EIOP), 4/2000 (přístupno: www.eiop.or.at/eiop/texte/2000_017a.htm)

Internetové zdroje

1. Commission of the European Communities: Communication from the Commission, A Sustainable Europe for a Better World: A European Strategy for Sustainable Development, Brussels, 15.5.2001 (přístupno: www.europa.eu.int/eur-lex/com/cnc/2001/com2001_0264en01.pdf)
2. Commission of the European Communities: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, 2003 Environment policy review, Brussels, 2.2. 2004 (přístupno: www.europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0745en02.pdf)
3. Commission of the European Communities: Tvář v tvář výzvam: Lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost (Zpráva státníků na vysoké úrovni vedené panem Wimem Kokem)- přístupno: www.europa.eu.int/growthandjobs/pdf/kok_report_cs.pdf)
4. Commission of the European Communities: Monitoring of ACEA's Commitment on CO2 Emission Reductions from Passengers Cars (2003), Brussels, 22.6.2005 (přístupno: http://europa.eu.int/comm/environment/co2/annexes/com_05_269_annex.pdf#search='Monitoring%20of%20technological%20developments%20affecting%20the%20commitment%20in%202005')
5. Eli –Arifi Karem, Karmon John, Peters John, Pickwance Simon: The impact of REACH on occupational health with focus on skin and respiratory diseases, School of Health and Related Research, University of Sheffield, United Kingdom, 2005 (přístupno: www.etuc.org/IMG/pdf/REACH_Sheffield-3-2.pdf)
6. European Commission- Environment, EMAS- The Eco-management and Audit Scheme, Frequently Asked Questions (přístupno: www.europa.eu.int/com/environment/emas/tool/faq-en.htm)
7. European Commission- Environment, Emission Trading scheme (přístupno: <http://europa.eu.int/comm/environment/climat/emission.htm#brochure>)

8. European Commission _ Press Release, Energy, environment, competitiveness: Commission launches high level group, 24.5.2005
(přístupno: <http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/226&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>)
9. European Commission- Recommendations on the review of the Council Directive 1999/30/EC, CAFE Working Group on Implementation, June 2004
(přístupno: http://europa.eu.int/comm/environment/air/cale/working_groups/pdf/wg_report.pdf#search='CAFE%20Working%20group')
10. European Commission- Environment, The European Union Eco-labelling board
(přístupno: www.europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/document/prn_eneb_en.htm)
11. European Commission- Environment- Who can participate in EMAS (EU register of EMAS registration), 18.4.2006
(www.europa.eu.int/comm/environment/emas/about/participace/sites_en.htm)
12. European Commission- Industry, REACH- further work on impact assesment A case study approach (Final report), July 2005
(www.europa.eu.int/comm/enterprise/reach/docs/reach/docs/reach/kpmg_find_report.pdf)
13. European Environmental Bureau, European chemicals policy reform: From emotions to facts, Brussels, March 2004
(přístupno: www.eeb.org/activities/chemicals/Publications_EEB014_04final.pdf)
14. European Environmental Bureau, Press release: EU Eco-label for growing media will promote mote waste instead of less, 12.4.2006
(přístupno: www.eeb.org/press/pr-ecolabel-for-growing-media-120406.htm)
15. European chemical industry, Annual Report Europe 2004/2005- Responsible Care, Making studies in Europe and in the World
(přístupno: www.cefic.be/FILES/Publications/AR_RCO5.pdf)
16. Friends of the Earth Europe, European Environmental Bureau, Greenpeace, Transport and Environment, Climate action network Europe, Press Release: How eco- friendly is your MEP?, Brussels, 7.4.2004
(přístupno: www.foreurope.org/press/2004/EU_votewatch_PR_annexes.pdf)
17. Hospodářské noviny, Kompromisní návrh o chemikáliích je na světě, 14.12.2005(přístupno: www.ihned.cz/3-17405570-REACH-000000_d-4e)

18. REACH 2nd reading, Key priorities of Environmental, Health, Consumer and Women's NGOs
(přístupno: www.assets.panda.org/downloads/reach_second_reading.pdf)
19. UNICE- European industry's views on EU environmental policy-making for sustainable development, 2001
(přístupno: <http://www.unice.org/content/default.asp?PageID=84>)
20. World Wildlife Fund, European Environmental Bureau, A new chemical policy in Europe- new opportunities for industry, January 2003
(přístupno: www.assets.panda.org/downloads/feebreachonwopforindustry.pdf)
21. World Wildlife Fund, Detox Campaign Factsheets, Support for REACH
(přístupno: www.assets.panda.org/downloads/reachsupport.pdf)
22. Discussion Paper, Will voluntary agreements at EU level deliver on environmental objectives? Lessons from the agreement with the automotive industry, 2000
(přístupno: www.assets.panda.org/downloads/agreementonfueleconomy.pdf)
23. World Wildlife Fund, Press Release: EU Parliament votes to phase out hazardous chemicals, but allows huge knowledge gaps on safety, 17.11.2005
(přístupno: http://detox.panda.org/news_publications/news.cfm?uxNewsID=50760)
24. World Wildlife Fund, Workers say REACH is good for their Health
(přístupno: www.detox.panda.org/the_solution/trade_unions.cfm)

25. Obecné informace z webových stránek CEMBUREAU (www.cembureau.be)
26. Obecné informace z webových stránek European Economic and Social Committee
(<http://eesc.europa.eu/>)
27. Obecné informace z webových stránek Union des Industries de la Communauté européenne (www.unice.org)
28. Obecné informace z webových stránek European Environmental Bureau
(www.eeb.org)
29. Obecné informace z webových stránek European Chemical Industry Council
(www.cefic.be)
30. Obecné informace z webových stránek European Federation for Transport and Environment (<http://www.transportenvironment.org/>)
31. Obecné informace z webových stránek European Automobile Manufacturers Association (www.acea.be)

32. Obecné informace z webových stránek European Petroleum Industry Association

(www.europia.com)

33. Informace o kampani Vote Watch

(http://www.foeeurope.org/euvotewatch/support_docs/learnmore_.php#top,
eurogreens.org/.../38/38681.how_ecofriendly_is_your_mep_annexes@en.pdf)